SI INDJIL IN LENNAS ITU

KELE AIPATIKEM I

MATTHEUS.

AIJERAAM ANDAREM IN ROMA ALIFURU I

K. T. Herrmann,

Ruruduan i Indjil an Amurang.

AIKEPPELLEM ASI TITA E TOU WOLANDA ITU, SE PINAENETEM,
WO MAPASERRAR SI ELKITAB,

AN AMSTERDAM,

1852.

VOORBERIGT DES VERTALERS OMTRENT DE DOOR HEM GEVOLGDE OF VASTGESTELDE SPELLING DER WOORDEN, TEN DIENSTE VAN HEN, DIE WEL HET ALIFURSCH NIET KENNEN, MAAR ER TOCH BELANG IN MOGTEN STELLEN TE WETEN, HOEDANIG DOOR HEN DE WOORDEN DIENEN GELEZEN TE WORDEN.

Daar de Alifursche taal, zoover mij bekend is, nog niet in geschrift bestaat, behalven eenige nieuwere, onbeduidende proeven, zoo heb ik voor haar de Romeinsche letter gekozen, en merk ik omtrent de spelling der woorden aan, dat ik gepoogd heb deze zoo eenvoudig mogelijk te doen zijn, en aan vaste regelen te binden. Dit doel te bereiken is mij voorgekomen niet moeijelijk te wezen, met slechts vast te stellen, om geene letter meer te schrijven, dan er wezenlijk moet uitgesproken worden; en met steeds het oog te vestigen bij alle afgeleide *woorden (verba derivata) op hun* wortelwoord, *hun* voor- *en* achterzetsels (*praefixa en affixa*). *Weinige voorbeelden zullen ter nadere verklaring daarvan voldoende wezen. Zoo zijn in: kukua, sasani, lelleen, itjasaleen, kawangkoan, palawiin, airuduum, pinapatikem, kinaereanem, nimakasamaam, enz. de wortelwoorden: kua, sani, lelle, sale, wangko, lawi, rudu, patik, ere, sama; en het overige de praefixa en affixa.*

Wijders merk ik aan, dat zich in de Alifursche taal, althans wat het Amurangsche dialekt betreft, niet bevinden de letter h, noch de gemengde en verlengde klanken van: ä, ö, ü, ei, ui, aa, ee, oo, uu enz.;

maar wel — behalve de gewone of zuivere van: a, e, i, o, u (oe), — verscheidene andere in het Nederduitsch niet *of* minder *gebruikelijke klankverbindingen, als: e-i, o-u, a-i, a-a, e-e, i-i, o-o, u-u, enz., en dat ik derhalve, hoezeer anders de wijze van spelling in de Nederduitsche taal tot leiddraad genomen hebbende, den lezer nog op het volgende dien opmerkzaam te maken:*

1. *dat, behalvèn* ai *en* au, *alle klinkletters afzonderlijk moeten uitgesproken worden, en dus woorden als: taan, teir, tou, roong enz. alsof er stond: ta-an, te-ir, to-oe, ro-ong enz.*

2. *dat ik, om mij gelijk te blijven, gemeend heb, den Hollandschen klank oe in het Alifursch slechts met de enkele klinkletter* u *te moeten aanduiden, waartoe ik mij te meer genoodzaakt vond, omdat juist deze klank in de Alifursche taal zoo menigvuldig voorkomt, en dus eene andere spelling de lezing hoogst ongemakkelijk zou maken; zoodat de Hollandsche lezer woorden als: ruu, suluun, ruruduun, enz. gelieve te lezen als of er stond: roe-oe, soe-loe-oen, roe-roe-doe-oen enz.*

3. *dat ik, om der kortheid wille, mij bediend heb bij woorden van herhaling van het zoo gemakkelijke Maleische herhalingsteeken (٢), — echter met uitzondering dier woorden, waarin zich de eerste wortelmedeklinker bij het praefixum plaatst, gelijk in tumane-tanei enz. — en dat men dus woorden als: masama٢, matei٢r, kaloo٢ran, mangawe٢s, mangema٢n enz. moet lezen als of er stond: masama-sama, matei-teir, kaloo-looran, mangawe-ngawes, mangema-ngeman.*

Zegene God de zwakke poging dezer eerste proef eener vertaling in het Alifursch van een gedeelte Zijns dierbaren Evangelies! Amen.

SI PAKAWALIAN ASI INDJIL I MATTHEUS.

(*aitjiitem asi Tuwan van der Palm.*)

Si papasigillan i nuwu *Indjil* itu, ja *pakatauwan si masalep;* wo makakelli papakeen si nuwu itu andoro i kawaijan i Tuhan Jezus Christus, si Mangasalamat e kita, muntop anbawo in tana; taan anwiai karengan kasigillanta karapi in nuwu anio ja si kukua andoro in katouwan i Tuhanta anbawo in tana, kele aipatikem itu i tou essa, si pinakapoloom wo aipakawaliim i Rohhulkhudus asi patawoijenpapatiken itu.

Anaitu kaereanta andarem e Surat i Pakataaran werru oppat Indjil kele itu, wo sera ja Mattheus, Markus, Lukas wo Johannes, se nimatikem se oppat Indjil itu, se anpapa itu kai patuulen »*Mangaindjil.*" — Si Indjil i Mattheus ja si katare ase oppat anio, wona itu anpapa aipatikem itu ririor ase walina.

Katarean ja si Mattheus tumotol si Indjil kaapa si papatikenna anio karapi mawee papatiken essa e apop i Tuhan *itjiit in owak,* si karapina itjasalena mapailek, ja kai andoro in itu si Tuhan Jezus aipakailekkem kele si Christus, si Anak i Allah si mennonou; ka Sia nimamualiim tou ase suru i Abraham wo si David kele aipasaniim e Mangasani (Rom. 1: 3); wo kumiit itu ja si Mattheus maenkas si kamualian-tou i Tuhan kele itu kalinter, wo pirap nunuwuun ase endo i kamangalitouwanna. Paib. 1—2.

Kumiit itu ja paenkassenna si pakalellean i Johannes si Tuhan Jezus; si pangeppean i Iblis si Tuhan, wo kelemwisa Sia nitumotolem si susuijenna anuner e tou, makaapu si Johannes aipakaarressennem. Paib. 3—4.

Maapu itu ja kaereanta aipatikem piraꝑ se sususuijen, patawoijen, tuus kalinterran wo paputeen, se aiparomaam wo pinatawoijem i Tuhanta. Paib. 5—13.

Anaitu asi paibaan 14 ja tumotol wetengan walina andarem in kukua i Indjil anio, si andaremna kaereanta ipaenkas si papate i Johannes, si Mangalelle, wo kumiit itu se wawajaan, se sususuijen, se patawoijen wo si pakalooran i Tuhan an kuntung Thabor; taan lumambote-mai paenkassen, sapa pinatawoijem wo pinasusuijem i Tuhan an Jeruzalem, wo ririor asi paraiꝑjen wo si papatena. Paib. 14—25.

Maapu itu ja si Mattheus kumunsi si Indjīlna karapi in kukua andoro i paraiꝑjen, si papate wo si katouwan-sumawel i Tuhan, karapi waja se waja, se nimamualiim andarem waja se endo itu akar asi endo i kasossoranna an sorga. Paib. 26—28.

Anaitu andoro i Mattheus, si Mangaindjil anio, ja pirake rona itjuata. Andarem in paibaan 9 kailekkenta sia ja tou mangangilekbea, andorona sia pinatowaam i Tuhan mamuali muridna, wo an tarepe ituke ja sia tumellauum si patawoijenna itu, wo sia rona kumiit si totowa i Tuhan. — Asi tempo itu ja si Mattheus nimengennaꝑ, kele se kakele muridna, sairi lettek ase waja se waja, se pinatawoijem, pinasusuijem wo pinaendamem i Tuhanna waja se endo i katouwanna anbawo in tana. — Taan andoro e waja se patawoijen i Mattheus, kele Ruruduan i Tuhanna, tumotol asi endo katumpaan i Rohhulkhudus akar asi endo i papatena kailekkenta si ituke, ja aipakataunam karapi in kareddemman si Indjil an piraꝑ tana anuner e tou Jehudi wo se kafir, wo makaapu itu ja sia nimate pinate. — Weaꝑn kelli kukua kai andorona; taan se raitja kailekkanta, sa ulit itu.

SI INDJIL I MATTHEUS.

PAIBAAN I.

Si papatiken e apoɼ i Jezus Christus itjiit in owak, 1—17. Si kamualianna-tou, si ngaranna, wo si pakatauwan i Melaikat andoro in itu asi Jozef, 18—25.

1. Si papatiken e apoɼ i Je-
zus Christus, anak tuama i
David, anak tuama i Abraham.
Rom. 1: 3.
2. Si Abraham sumurum si
Izaak, wo si Izaak sumurum
si Jakob, wo si Jakob sumu-
rum si Juda wo se pookna
tuama;
3. Anaitu si Juda sumurum
si Fares wo si Zara asi Tha-
mar, wo si Fares sumurum si
Esrom, wo si Esrom sumurum
si Aram;
4. Wo si Aram sumurum si
Aminadab, wo si Aminadab
sumurum si Nahasson, wo si
Nahasson sumurum si Salmon;
5. Wo si Salmon sumurum
si Booz asi Rachab, wo si Booz
sumurum si Obed asi Ruth, wo
si Obed sumurum si Jessai;
6. Wo si Jessai sumurum
si David, si Kolano, wo si Ko-
lano David sumurum Salomon
asia, si indior pannanaan i
Urias;
7. Wo si Salomon sumurum
si Rehabeam, wo si Rehabeam
sumurum si Abia, wo si Abia
sumurum si Asa;
8. Wo si Asa sumurum si
Josafat, wo si Josafat sumu-
rum si Joram, wo si Joram
sumurum si Ozias;
9. Wo si Ozias sumurum si
Joatham, wo si Joatham su-
murum si Achaz, wo si Achaz
sumurum si Ezekias;
10. Wo si Ezekias sumurum
si Manasse, wo si Manasse su-
murum si Amon, wo si Amon
sumurum si Josias;
11. Wo si Josias sumurum

si Jechonias wo se pookna tuama, parekeʳnen asi pakaijeraan an Babel.

12. Wo makaapu si pakaijeraan an Babel itu ja si Jechonias sumurum si Salathiel, wo si Salathiel sumurum si Zorobabel;

13. Wo si Zorobabel sumurum si Abiud, wo si Abiud sumurum si Eljakim, wo si Eljakim sumurum si Azor;

14. Wo si Azor sumurum si Sadok, wo si Sadok sumurum si Achim, wo si Achim sumurum si Eliud;

15. Wo si Eliud sumurum si Eleazar, wo si Eleazar sumurum si Matthan, wo si Matthan sumurum si Jakob;

16. Wo si Jakob sumurum si Jozef, si metou i Maria anio, si aisia aipakaanakem si Jezus, si patuulen Christus.

17. Anaitu waja se suru asi Abraham akar i David, itu ja sangapulu wo oppat suru; wo asi David akar i pakaijeraan an Babel ja sangapulu wo oppat suru; wo asi pakaijeraan an Babel akar i Christus ja sangapulu wo oppat suru.

---

18. Anaitu si pakaanakan i Jezus Christus ja kelai: Ka ketantu i inangna, Maria, asi Jozef, wo ririor sera nimawaliʳim, sia ja kinaereanem maowaʳk asi Rohhulkhudus.

19. Anaitu si Jozef, si ontolna tuama itu, ka sia ja rondor wo raitjakiim mapalawi isia an saruʳn, ja masaleem tumellau isia karapi in pennes;

20. Taan kerekenna kele itu andarem in atena, ja milek! Melaikat essa i Tuhan mapailekkem aisia andarem in pangipian, kuana: e Jozef! anak tuama i David! ja siaam maindeʳ mindo si Maria, si ontolmu; ka si nimamualiim andaremna, itu ja asi Rohhulkhudus.

21. Wo sia makaanak okka anak tuama essa, wo tuulennu okka si ngaranna Jezus; ka Sia mekkar okka se touna ase dosa-era.

22. Wo waja se itu nimamualiim, wo palekkeppen si aiparomaam i Tuhan asi Mangasani, kuana: Jes. 7: 14.

23. "Milek! si mangalaun itu maowaʳk okka, wo makaanak anak tuama essa, si patuulen okka *Emmanuel;*" si, sa aijeraam ja: Allah karapita.

24. Anaitu kepakapoloom i Jozef asi tekkelna, ja memmaam sia kele aitaarem i Melaikat i Tuhan, wo mindoom si ontolna itu.

25. Taan sia raitja mawaliʳim karapina, akar sia nimakaanakkem si anakna tuama katare anio, wo tuulennam si ngaranna Jezus.

PAIBAAN II.

Pira tou pandeí an sandangan nimange así tana-era mai an Jeruzalem wo makar an Bethlehem, 1—12. Si tita i Melaikat i Huwa asi Jozef, wo sia tuminkas an tana Egypte, 13—15. Si Herodes mapapate se tojaan an Bethlehem, 16—18. Kepateem i Herodes ja si Jozef wo si Maria nimarengem an Nazareth karapi i Anak Jezus, 19—23.

1. Anaitu andoro si Jezus
aipakaanakkem an Bethlehem
an tana Judea ase endoᵽ i
Kolano Herodes, milek! ja
tou pandei an sandangan nimai an Jeruzalem,
2. Kua-era: Anwisa si Kolano e Jehudi, si aipakaanakkem? ka kami nimailekkem si
sesendotna an sandangan wo
nimai wo kami kumundu sumiri ai Sia.
3. Anaitu kepakalinjaam i
Kolano Herodes si itu, ja nimaedoom si atena, wo karapina si pakasa e Jeruzalem.
4. Wo kepakaumungennam
waja se kapala Imam wo se
Pandita i touᵽ, ja pawueijennam aisera, anwisa ipakaanak
okka si Christus.
5. Wo kumuaam sera aisia:
ja an Bethlehem an tana Judea; ka kele itu aipatikem i
Mangasani: Micha 5: 1.
6. “Anaitu andoronu, e
Bethlehem, tana Juda! ko ja
raitja si nimakatojaᵽan anuner
e waja kapala i Juda; ka andaremnu tumou okka si Magawali anio, si mangateir okka
si touᵽku Izrael.”
7. Kumiit itu ja si Herodes
nimapatowaam se tou pandei
itu karapi in ennep, wo nimasessekkem sumama-sama aisera andoro i pakailek si sesendot anio.
8. Wo mapaange isera an
Bethlehem ja sia kumuaam:
mangkatem wo sumessek sumama-sama andoro i tojaan
anio; wo sa kamu nimakaerem
i Sia, ja ipakatau itu aijaku,
wo kai aku mai kumundu sumiri ai Sia.
9. Anaitu nimakalinjaam itu
asi Kolano ja sera nimangeem,
wo milek! si sesendot, si pinailekkem-era an sandangan,
itu ja rumiorem aisera akar
mai menna an rangka, anwisa
wewean si tojaan anio.
10. Anaitu keilekkem-era si
sesendot anio, ja sera masaleᵽem karapi in kasalean
wangko.
11. Wo kepakauntoppem-era
an wale itu, ja sera nimakaerem si tojaan itu karapi i Ma-

ria, si inangna, wo sera nikumunduum sumiri ai Sia; wo nimakawukaam se kanaan-era ja sera nimeem ai Sia tatamberi asi passer, wo wuwuk wo mor.

12. Taan sera kinaperoanem i pangailekken asi Allah andarem in pangipian wo siaam mare-wareng asi Herodes, ja sera nisumepangem a lalan walina mareng an tana-era.

---

13. Anaitu kewarengem-era, ja milek! Melaikat essa i Tuhan pailekkennem asi Jozef andarem in pangipian, kuana: ja tumoor wo mindo si tojaan wo si inangna, wo tuminkas an Egypte, wo menna anwiitu akar aku makatau itu aitjo; ka si Herodes mapaere okka si tojaan anio wo mapapate i Sia.

14. Wo ketoornam, ja sia mindoom si tojaan itu wo si inangna an wenggi, wo mangkatem an Egypte.

15. Wo mennaam anwiitu akar i papate i Herodes, wo palekkeppen okka si aiparomaam i Tuhan asi Mangasani, kuana: "Andarem in Egypte ja pinatowaankum si Anakku tuama." Hos. 11: 1.

---

16. Anaitu keilekkem i Herodes, ja sia pinakatowoom e tou pandei itu, sia ja nimaabouwem kelli, wo mapapateem waja se tojaan, se an Bethlehem, wo se an waja se supu tanana itu, se matua rua-ngataun wo tumotos asi itu, itjiit ase endo itu, si kinasessekkennam ase tou pandei.

17. Andoro itu pinalekkeppem si aiparomaam i Jeremia, kuana: Jer. 31: 15.

18. "Roma essa kinalinjaanem an Rama, kasenduan, kaamean wo kaarowan kelli; si Rachel makaame se tojaanna; sia raitjakiim paaruijen, anpapa raijowana sera."

---

19. Anaitu kepateem i Herodes, milek! ja si Melaikat i Tuhan pailekkennem asi Jozef an Egypte andarem in pangipian,

20. Kuana: tumoor, indon si tojaan itu wo si inangna, wo mangkatem an tana Izrael; ka nimateem se nimangereem si katouwan i tojaan itu.

21. Anaitu ketoornam, ja sia mindoom si anak itu wo si inangna, wo mai an tana Izrael.

22. Taan kelinjaanam si Archelaus nimamualiim Kolano an tana Judea sumawel si amangna Herodes, ja sia makaindeem mange anwiitu; taan kinaperoanem i pangailekken asi Allah andarem in pangipian, ja sia nimangkatem ase supu i Galilea.

23. Wo nimaijem ja sia mennaam andarem i roong, si makangaran Nazareth; wo palekkeppen okka si aiparomaam e Mangasani, "ja Sia patuulen okka Nazarani."

PAIBAAN III.

Si Mangalelle Johannes makatau kapeddissan wo makalelleen, 1—12. Kai si Tuhan Jezus pakalelleen i Johannes, 13—17.

1. Anaitu ase endoʀ itu nimai si Johannes, si Mangalelle itu, masusui andarem in ebbu i Judea, Mark. 1: 4. Luk. 3: 1—18.

2. Wo kuana: mapeddisem kamu, ka si kakolanoan i sorga nitumawiim.

3. Ka sia ja sia anio, si andorona aiparomaam i Jesaja, si Mangasani itu, kuana: "Si roma i mangaterewa andarem in ebbu: aleren si lalan i Tuhan! rondoren se passepangana!" Jes. 40: 3.

4. Anaitu si papaken i Johannes itu ja asi wuuk onta, wo si pepeetna asi kulit, wo si kakanenna itu ja komongʀ wo wiluk an talun.

5. Andoro itu kumessotem mai aisia se an Jeruzalem, wo waja se an Judea, wo waja se makalitjir si Jordan.

6. Wo sera pakalelleennam andarem in Jordan, makaceʀn se dosa-era.

7. Anaitu keileknam kelli tou Farisi wo Saduki mai asi pakalelleanna, ja si kumuaam aisera: e kamu, suruʀ e koloi! sei si nitumuruum aitjamu tuminkas asi ebbou itu, si mai okka? Luk. 3: 7.

8. Anpapa itu ja mapatou kamu wuaʀ se makatoro asi kapeddissan.

9. Wo siaam mareken kumua andarem mio in essa: "si Abraham ja si amang-ami; ka itjuaku aitjamu, ja si Allah makawasa molo ase watu anio anakʀ asi Abraham.

10. Wo kai aipaweem si pati asi amut e tuur in kaju, wo si sangaʀ tuur in kaju, si raitja mawee wua sama, itu ja patongkeijen wo pawangkilen andarem in api.

11. Aku ja makalelleen itjamu karapi in ranu asi kapeddissan; taan Si mai an somoiku, Sia ja makakawasa aijaku, Si aku ja raitja makatoro mapopo se sapatuna; Sia ja makalelleen okka itjamu karapi i Robhulkhudus wo api. Mark. 1: 8. Joh. 1: 26.

12. Si niuna ja an kamana, wo lennassenna okka si paleakanna, wo umungen si gendomna muntop an patoroanna; taan si etta itu pakatununna okka karapi in api, si raitja ipakapate.

---

13. Endo itu ja mai si Jezus an Galilea makar an Jordan

asi Johannes, wo Sia pakalelleenna. Mark. 1: 9. Luk. 3: 21.

14. Taan si Johannes sumeppeddem kelli ai Sia, kuana: ja toro aku pakalelleennu, wo Ko mai aijaku?

15 Taan sumowatem si Jezus wo kumua aisia: iwaja itu tarepe; ka kele itu ja toro wo palekkeppenta se waja karondoran; andoro itu iwajanam itu ai Sia.

16. Anaitu kepakalelleem si Jezus, Sia ja nikumessotem asi tarepe itu asi ranu; wo milek! si langit pawukaam aisia, wo sia nimailekkem si Rohh i Allah marojor kele mombo wo mai menna ai Sia. Luk. 3: 21. Joh. 1: 32—34.

17. Wo milek! roma essa asi langit wo mai, kuana: Sia anio ja Anakku tuama si itjaupuťs, si andaremna ja si kasaleanku. Mark. 1: 11.

PAIBAAN IV.

Si Tuhan Jezus paeppeen i Iblis, 1—11. Sia tumotol karapi in pakatauwan i Indjil, 12—17; masisir pira in tou mamuali muridna, 18—22; wo makasamaan kelli tou sumakit, 23—25.

1. Kumiit itu ja si Jezus aipakawaliim i Rohh an talun, wo paeppeen i Iblis. Mark. 1: 12—13. Luk. 4: 1—13.

2. Wo nimakapuasaam oppat ngapulu ngaendo wo oppat ngapulu ngawenggi kaure, ja Sia nimaaremmem an kaapuanna.

3. Wo si Mangaeppe ja maijem ai Sia, kuana: Sa Ko Anak i Allah, ja itjua wo se watu anio mamuali roti.

4. Taan sumowatem Sia, kuana: ja aipatikem: "raitjake asi roti se tou mennonou, taan asi sangať nuwu, si kumessot asi waba i Allah." 5 Moz. 8: 3.

5. Maapu itu ja si Iblis maaliim i Sia andarem in roong si lennas itu, wo mapatoorem i Sia an rangka i Gredja.

6. Wo kumua ai Sia: sa Ko Anak i Allah, ja tumempeng in essamu anbawa; ka aipatikem: "Sia tumaar okka andoromu ase Melaikatna, wo sera mapopo okka Itjo an kamaera, wo siaam makasa Ko masusu se kekeimu asi watu essa." Mazm. 91: 11—12.

7. Kumuaam si Jezus aisia: kai aipatikem: "siaam ko maeppe si Tuhan Allahmu!" 5 Moz. 6: 16.

8. Kai si Iblis maaliim i Sia

asi kuntung essa si rangka kelli, wo maturuum ai Sia waja se kakolanoan i tana, wo se kaloo'ran-era;

9. Wo kumuaam ai Sia: Waja se anio iweeku okka Aitjo, sa Ko kumundu sumiri aijaku.

10. Andoro itu kumuaam si Jezus aisia: rumesso, e Seitan! ka aipatikem: "karengan ko kumundu sumiri asi Tuhan Allahmu, wo maapo ai Siake." 5 Moz. 6: 13 wo 10: 20.

11. Maapu itu ja si Seitan tumellau i Sia, wo milek! se Melaikat mai wo maapo ai Sia.

---

12. Anaitu kepakalinjaam i Jezus, si Johannes aipakaturukkem, ja Sia nimangeem an Galilea. Luk. 4: 14.

13. Wo aitellaunnam si Nazareth wo maijem menna an Kafernaum, si an duru i tasik ase supu i Zabulon wo Naftalim; Luk. 4: 16—30.

14. Wo palekkeppen okka si aiparomaam i Jesaja, si Mangasani, kuana: Jes. 9: 1.

15. "Si tana Zabulon wo si tana Naftalim an sangawiwi i lalan asi tasik, a lewwet i Jordan, si itu ja si Galilea e tou':

16. Si tou' anio, si malukut't an karirimbengan, itu ja nimailekkem trang essa wangko, wo aisera, se malukut't an tana wo totou i papate, ja trang essa nikumessotem aisera."

17. Asi endo anio nitumotolem si Jezus masusui wo makua: mapeddissem kamu! ka si kakolanoan i sorga nitumawiim. Mark. 1: 14.

---

18. Anaitu si Jezus mawajat'am a lawanan i Galilea ja Sia mailekkem rua tou matuari; se anio ja Simon, si patuulen Petrus, wo Andreas, si pookna tuama, se malomboom an tasik; ka sera ja Mangalombo. Joh. 1: 35—51.

19. Wo Sia kumuaam aisera: mai! kumiit IJaku, wo Aku memma okka kamu mamuali Mangalombo se tou.

20. Wo an tarepe ituke ja sera nitumellaum se lolombo-era wo nikumiitem i Sia.

21. Wo nimangeem anwiitu, ja Sia mailekkem rua tou matuari walina; se anio ja Jakob anak tuama i Zebedeus, wo si Johannes, pookna tuama andarem in londei karapi i amang-era Zebedeus, se matambingem se lolombo-era; wo towaannam isera.

22. Wo an tarepe ituke sera ja nitumellaum si londei wo si amang-era, wo nikumiitem i Sia.

---

23. Anaitu si Jezus malitjirem si pakasa i Galilea karapi masusui andarem in paschola-an-era wo makatau si Indjil i kakolanoan, kai makasamaan waja se gio kasakitan wo waja gio in kalemmean anuner i tou' itu.

24. Wo si kukuana itjaser-

rarem asi pakasa i Syrie, wo ipakawaliim-era ai Sia waja se sumakit, se kinatennaanem karapi in gioꝑ kasakitan wo pangasakit; kai se kinatennaanem e rohh lewo, wo se palelaan in serap, wo se sangawiwi in owak nimate, wo sera waja pinakasamanam.

25. Wo kelli paumungen in tou makiitem i Sia an Galilea, wo Dekapolis, wo Jeruzalem, wo Judea, wo se a lewwet i Jordan.

PAIBAAN V.

Si katotolan i sususuijen anio, si aiweem i Tuhan Jezus an kuntung ase tou.

1. Anaitu keilekkennam waja se paumungen in tou, ja Sia nisumosorem an kuntung essa, wo nimakalukutem, Sia, ja se muridna nimaijem ai Sia.

2. Wo nimawukaam si wabana, ja Sia masusunsuijem isera, kuana: Luk. 6: 20.

3. Kamang ja se lenggei asi rohh, ka anu-era si kakolanoan i sorga!

4. Kamang ja se manekkuꝑr; ka sera pakaaruijen okka!

5. Kamang ja se emmeng in ate; ka sera makatulau okka si tana!

6. Kamang ja se maarem wo mareom asi karondoran; ka sera pakawessuun okka!

7. Kamang ja se makaupuꝑs; ka sera makaere okka kaupusan!

8. Kamang ja se lennas in ate; ka sera tumetter okka si Allah!

9. Kamang ja se mangaellur; ka sera patuulen okka anakꝑ i Allah!

10. Kamang ja se pakakeppeen anpapa i karondoran; ka anu-era si kakolanoan i sorga!

11. Makamang ja kamu, sa se tou maroros wo makakeppeen itjamu, wo karapi in towo manuwuꝑ andoro mio waja kalewoan anpapa IJaku!

12. Masaleꝑ wo makasaleꝑ kamu; ka wangko ja si tendan mio, si andarem in sorga; ka kele itu kai pinakakeppeemera se Mangasani, se ririor ase kamu.

13. Se kamu ja si asin e anbawo in tana; anaitu sa si asin itu makatewwang, ja karapi in sapa paasinen okka itu? raijowana katoroan kai sapaꝑ itu, karengan ipatia wo paleaken e tou. Mark. 9: 50. Luk. 14: 34.

14. Se kamu ja si trang e anbawo in tana; roong essa si an

kuntung, itu ja raitjatoro makaennep.
15. Se tou kai raitja manaram mengket tadu essa, wo mekkar itu andarem in poro; taan an kekeina, wo itu sumellap ase waja se andarem in wale itu. Mark. 4: 21.
16. Papaellap kele itu si trang-mio andior e tou, wo sera mailek se patawoijenmio sama, wo makalooren si Amang-mio, si andarem in sorga.
17. Siaam marekeʀn ja Aku nimai gumogar si Surat in tita, kaapa se Mangasani: Aku ja raitja nimai wo gumogar, taan wo lumekkep se itu. Matth. 3: 15.
18. Ka ulit! Aku kumua aitjamu: akar si langit wo si tana marai, ja raitja marai okka maan patik kaapa tuus essake ase tita itu, akar mamuali se waja itu. Luk. 16: 17.
19. Anpapa itu, seike si gumogar okka essake ase tita anio, maan si nimakatojaʀan, wo sumusui okka kele itu se tou: sia ja patuulen okka si nimakatojaʀan andarem in kakolanoan i sorga; taan si memma wo sumusui okka itu: sia ja patuulen okka wangko andarem in kakolanoan i sorga.
20. Ka Aku kumua aitjamu: sa si karondoran-mio raitja sumamape-mai ase karondoran e Pandita wo se tou Farisi, ja raitja makasa kamu muntop okka andarem in kakolanoan i sorga.
21. Pinalinjaam-mio ja aipakuaam ase apoʀ: "siaam ko mui-puis! taan sei si muis, sia ja kawean sumea andior i paumungen e mangaukum."
22. Taan Aku ijasa kumua aitjamu: sei si maabou asi pookna raitjawana mualina: sia ja kawean sumea andior i paumungen e mangaukum; wo sei si makua asi pookna: e longon! sia ja kawean sumea andior i paumungen e mangaroma wangko; wo sei si makua: e palelaan! sia ja kawean sumea asi api i naraka. 1 Joh. 3: 15.
23. Anpapa itu sa ko maarages si tatambermu an paragessan wo makareken anwiitu, ja weaʀn asi pookmu kasarotan sapaʀ aitjo: Mark. 11: 25.
24. Ja itellau si tatambermu andior i paragessan, wo mangepe wo masamaan karapi i pookmu, wo makaapu itu ja mai wo mee si tatambermu.
25. Masamaan in surak karapi i marender itjo, sa ko karapinape a lalan, wo siaam wona si marender itu mee itjo asi mangaukum, wo si mangaukum mee itjo asi mangateir, wo ko itjauntop an paaressan.
26. Ulit! Aku kumua aitjo: ko ja raitja makakessot okka anwiitu akar pinawaiernum si keping i kaapuan.
27. Pinalinjaam-mio ja aipa-

kuaam ase apoꝩ: "siaam ko gumogar-gogar si pamalean!" 2 Moz. 20: 14. 3 Moz. 20: 10.

28. Taan Aku ijasa kumua aitjamu: sei si tumetter asi wewene essa karapi maewe isia: sia ja nigumogarem si pamalean karapina andarem in atena.

29. Anaitu sa si werrennu kakan mapatappeꝩ itjo: ja tuiken itu wo itia itu aitjo; ka torope aitjo marai essa ase weteng an owakmu, taan waja in owakmu ipatia an naraka. Mark. 9: 47.

30. Wo sa si kamamu kakan mapatappeꝩ itjo: ja pooken itu wo itia itu aitjo; ka torope aitjo marai essa ase weteng an owakmu, taan waja in owakmu ipatia an naraka.

31. Ja kai aipakuaam: "sei si matia si pannanaanna: sia ja mee aisia surat kaentossan." 5 Moz 24: 1. Mark. 10: 2—9. Luk. 16: 18. 1 Kor. 7: 10—11.

32. Taan Aku ijasa kumua aitjamu: sei si tumia okka si pannanaanna anpapa muali walina asi kawelluan, sia ja mapagogar isia si pamalean, wo sei si mannanna okka si aipatia anio, sia ja magogar in pamalean. Mark. 10: 11—12.

33. Kai pinalinjaam-mio ja aipakuaam ase apo: "siaam ko malui si titiwamu; taan karengan ko tumimboi se titiwamu asi Tuhan."

34. Taan Aku ijasa kumua aitjamu: siaam tumiwa-tiwa makasa! siaam asi sorga, ka itu ja palukutan i Allah;

35. Siaam asi tana; ka itu ja si paleakan e kekeina; siaam asi Jeruzalem, ka itu ja si roong i Kolano wangko.

36. Siaam ko tumiwa-tiwa asi rokosmu, ka ko raitjatoro memma makulo kaapa mawuring maan wuuk essake.

37. Taan si nuwumu een itu ja een, raitja itu ja raitja; si lumangkoi ase itu, si itu ja asi Mangalewo. Jak. 5: 12.

38. Pinalinjaam-mio ja aipakuaam: werren sumawel si werren, wo waang sumawel si waang. 2 Moz. 21: 23—25. 3 Moz. 24: 19—20.

39. Taan Aku ijasa kumua aitjamu: siaam sumarot asi malewo; taan sei si sumeppe si pipimu kakan, ja isaru kai aisia si pipi walina. Luk. 6: 29. 1 Kor. 6: 7.

40. Wo sa tou essa marender karapimu masale mindo si karaimu, ja mee kai aisia si karibu.

41. Wo sei si lumesse itjo maja karapina mil essa in katajang, ja mange karapina rua mil.

42. Mee aisia si mangilek aitjo, wo siaam sumeleng aisia, si mangiram aitjo. Luk. 6: 30.

43. Pinalinjaam mio ja aipakuaam: "ja maupus si kakelemu tou, wo maritja si karendermu."

44. Taan Aku ijasa kumua

aitjamu: itjaupus se karendermio; mangilek berkat ase makatiwaan itjamu; memma sama ase maritja itjamu, wo mangileɼk papa se makaisekken itjamu wo makakeppeen itjamu. Luk. 23: 34. Khits. 7: 59.

45. Wo kamu mamuali anakɼ i Amang-mio, si andarem in sorga; ka Sia mapakessot si endona ase lewo wo se sama; wo mapauran ase rondor wo se raitja rondor.

46. Ka sa kamu maupus se maupus itjamu, ja tendan sapa itu aitjamu? Raitja-kua kai se mangangilek-bea memma kele itu?

47. Wo sa kamu matabeake se pook-mio, ja sapa emmaannio kumerripe-mai ase walina? raitjakua kai se kafir memma kele itu?

48. Anpapa itu ja mamuali kamu lekkep, kele si Amangmio, si andarem in sorga, ja lekkep. Luk. 6: 36.

PAIBAAN VI.

Si pakiiten i sususuijen anio asi kuntung.

1. Teiɼren, wo kamu siaam mee si tatamber-mio andior e tou, wo itu pailekken-era: sa raitja, ja raitjawana aitjamu tendan asi Amang-mio, si andarem in sorga.

2. Anpapa itu, sa ko mee tatamber, ja siaam mapasengo si bori andiormu, kele kanaramen e magauɼ memma andarem e pascholaan wo lalanɼ, wo sera pasiriin e tou; ulit! Aku kumua aitjamu: sera ja nimakaerem si tendan-era. Rom. 12: 8.

3. Taan sa ko mee tatamber, ja siaam ipakatau asi kamamu kabiri, sapa paemmaan i kamamu kakan.

4. Wo si tatambermu ja an paenneppan, wo si Amangmu, si mailek an paenneppan, Sia ja sumuli okka itu an saruɼn aitjo. Luk. 14: 14.

5. Wo sa ko mangileɼk, ja siaam ko kele se magauɼ; ka kasaleɼan-era mangileɼk menooɼr andarem e pascholaan wo ase ruu i lalan, wo sera pailekken e tou; ulit! Aku kumua aitjamu: sera ja nimakaerem si tendan-era.

6. Taan ko anio, sa ko mangileɼk, ja mange andarem in wunimu, wo nimakakunsiim si papalennu, ja mangileɼk asi Amangmu, si an paenneppan; wo si Amangmu, si mailek an

paenneppan, Sia ja sumuli okka itu aitjo an saruƿn.

7. Wo kai, sa kamu mangileƿk, ja siaam moromaƿ kele se kafir karapi in pawareƿngan si raitjawana katoroan; ka sera mareken ja sera pakalinjaan okka karapi in kekelliin nuwu.

8. Anpapa itu ja siaam kamu mamuali kele isera; ka si Amang-mio makailek si papandungen-mio ririor kamu mangileƿk ai Sia.

9. Anaitu ja mangileƿk kamu kelai:

"O Amang-ami, Si andarem in sorga!

"Si Ngarannu ja pakalennaƿsen!

10. "Si Kakolanoannu ja mai!

"Si Kasaleannu ja mamuali kele andarem in sorga, kele itu kai anbawo in tana!

11. "Si roti-ami mandondoƿ ja mee aitjami si endo ijasa!

12. "Wo ampungen aitjami se kaseaan-ami, kele kai kami mawee ampung ase masea aitjami!

13. "Wo siaam ipakawali kami an pangepeƿan!

"Taan iwekkar kami asi lewo!

"Ka anumu ja si Kakolanoan, wo si Kawasa wo si Kalooƿran akar in kaureƿ! Amin.

---

14. Ka sa kamu mee ampung ase tou se kaseaan-era, ja kai si Amang-mio an sorga mee okka ampung aitjamu;

15. Taan sa kamu raitja mee ampung ase tou se kaseaan-era, ja kai si Amang-mio raitja mee okka ampung se kaseaan-mio.

16. Wo sa kamu mapuasa, ja siaam tumekkur si amo-mio kele se magauƿ; ka sera gumio lewo se amo-era, wo sera pailekken e tou, sa sera mapuasa: ulit! Aku kumua aitjamu, sera ja nimakaerem si tendaň era.

17. Taan ko anio, sa ko mapuasa, ja erreen si rokosmu wo numamo;

18. Wo siaam pailekkeň ase tou, ja ko mapuasa; taan asi Amangmuke, si an paenneppan; wo si Amangmu, si mailek an paenneppan, Sia ja sumuli okka itu aitjo an saruƿn.

19. Siaam mumung aitjamu kanaƿan anbawo in tana, anwisa se ipes wo si tainkere makekket itu, wo anwisa se rombit makiar wo rumombit.

20. Taan mumung aitjamu kanaƿan andarem in sorga, anwisa raitja se ipes wo raitja si tainkere makekket itu, wo anwisa se rombit raitja makiar wo raitja rumombit.

21. Ka anwisa si kanaannu, ja anwiitu kai okka si atemu. Luk. 12: 34.

22. Si sosoloan i owak itu ja si werren; anaitu sa si werrennu ja sama, ja si pakasa in owakmu matrang okka;

23. Taan sa si werrennu ja lewo, ja si pakasa in owakmu

maririmbeng okka; anaitu sa si trang anio, si andaremmu, itu ja ririmbengan, ja kalemwisa in kawangko si karirimbengan isia in essa?

24. Raitjatoro tou essa maapo ase rua Tuwan; ka sia maritja okka si essa, wo malello asi walina; kaapa sia malenket okka asi essa, wo maroros si walina: kamu ja raitjatoro maapo asi Allah wo kai asi kasuruan i kasiaan. Luk. 16: 13. 2 Kor. 6: 15.

25. Anpapa itu Aku kumua aitjamu: siaam matapper andoro in katouwan-mio, sapa okka kanen-nio wo sapa okka elleppen-nio; wo siaam andoro in owak-mio, sapa okka karaijen-nio: raitja-kua ja si katouwan lumangkoi si kakanen, wo si owak si karai? Luk. 12: 22—34. Filip. 4: 6. 1 Tim. 6: 6—7. 1 Petr. 5: 7.

26. Tumetter ase lumelempar a langit: ja sera raitja mataruk wo raitja maupu; wo kai raitja maumung sapar an patoroan, wo si Amang-mio an sorga mapiareke isera: raitja-kua kamu ja lumangkoi kelli isera?

27. Si sei aitjamu si rona mawes karapi matapper sangatomposike asi kalambotan i owakna?

28. Wo anpapa in sapa ja kamu matapper andoro e karai? ja makasusui ase sepput an ebbu, kelemwisa sera matou: sera ja raitja matawoi wo raitja mawibit.

29. Wo Aku kumua aitjamu, ja kai si Salomo raitja aipakapake karapi waja se kalooranna kele essaan ase anio.

30. Anaitu sa pakapakeen i Allah kele itu si rukut an ebbu, si kainia wiwiitu wo woondo ipatia an paapian: ja raitja Sia memma okka itu kumellipe-mai aitjamu? e kamu se maeman tojo!

31. Anpapa itu ja siaam matapper, kua-mio: sapa okka kanenta? kaapa sapa okka elleppenta? wo sapa okka karaijenta?

32. Ka se kafir mangere waja se anio; taan si Amang-mio an sorga makailek, kamu ja mapandung waja se anio.

33. Taan mangere ririor si kakolanoan i Allah wo si karondoranna, wo waja se anio ja ipaawes okka aitjamu.

34. Anpapa itu ja siaam matapper andoro in endo woondo; ka si endo woondo itu matapper okka andoro in anuna. Si sangarendo ja makaawes asi lewona in essa.

PAIBAAN VII.

Si kaapuan i sususuijen anio asi kuntung.

1. Ja siaam mukuᵽm, wo si-
aam kamu paukumen. Rom.
2: 1. 1 Kor. 4: 5.
2. Ka karapi in ukuman sapa
kamu maukum, ja kamu pau-
kumen okka; wo karapi in
sosokad sapa kamu masokad,
ja kamu kai pasokaden okka.
3. Kai anpapa in sapa ko
mailek si longab, si andarem
in werren i pookmu; taan si
kaju wangko, si andarem in
werrennu in essa, ja ko raitja
makailek?
4. Kaapa kelemwisa ko rona
kumua asi pookmu: ja iwaja
wo aku mapakessot si longab,
si andarem in werrennu; wo
milek! weaᵽn kaju wangko an-
darem in werrennu?
5. E magauᵽ! itjessot ririor
si kaju wangko, si andarem
in werrennu in essa, wo maapu
itu ilekkennu okka wo mapa-
kessot si longab anio, si an-
darem in werren i pookmu.
Luk. 6: 41, 42.
6. Siaam mee-wee si lennas
ase asu, wo siaam tumia se
tintjei-mio andior e wawi, wo
siaam wona sera lumeak itu
marojaᵽs karapi e kekei-era,
wo keseling-era ja tumerri
itjamu.
7. Mangileᵽk, wo paween
okka aitjamu; mangere, wo
kamu makaere okka; matenkor
wo pawukaan okka aitjamu.
Mark. 11: 24. Luk. 11: 9—13.
8. Ka sangaᵽ tou si man-
gileᵽk, sia ja makaere; wo si
mangere, sia ja makaere; wo
si matenkor, aisia ja pawu-
kaan.
9 Kaapa tou sei anuner-
mio, si, sa si anakna mangi-
lek roti, ja mee okka aisia
watu?
10. Wo sa sia mangilek pong-
kor, ja mee okka aisia koloi?
11. Anaitu sa kamu anio, se
lewo, makailek mee wewee
sama ase anak mio: ja kelem-
wisa kakelli si Amang-mio, si
andarem in sorga, mee okka
se sama aisera, se mangilek
itu ai Sia.
12. Kele itu kai waja se wa-
ja, se kamu masale se tou
memma aitjamu, ja kele itu
memma aisera; ka kele itu ja
se Surat in tita wo se Manga-
sani. Luk. 6: 31. Rom. 13:
8—10.
13. Muntop kamu asi papa-
len si pessut; ka kaijaan ja si
papalen, wo wellar si lalan, si
makawali an karaijan, wo kelli
tou se muntop asi itu; Luk.
13: 24.

14. Taan pessut ja si papalen, wo tremming si lalan, si makawali an katouwan, wo pirake in tou, se makaere siitu.

15. Taan teirren andoro e Mangasani towo, se mai aitjamu karapi pakean e lumbar; taan andarem-era sera ja gurkr se mangaterri.

16. Ase wua-era ja kamu makailek okka isera: Ronakem se tou mupu wua anggor ase susune, wo wua ara ase susunean? Luk. 6: 43—44.

17. Kele itu sangar tuur in kaju si sama, itu ja mawee wuar sama; taan tuur in kaju lewo, itu ja mawee wuar lewo.

18. Tuur in kaju sama raitjatoro mee wuar lewo, wo tuur in kaju lewo raitjatoro mee wuar sama.

19. Wo sangar tuur in kaju, si raitja mee wuar sama, itu ja patongkeijen wo ipatia an api.

20. Anaitu ase wua-era ja kamu makailek okka isera.

21. Raitja sangar tou si makua aijaku: e Tuhan! e Tuhan! sia ja muntop okka andarem in kakolanoan i sorga; taan si maemma si kasalean i Amangku, si andarem in sorga.

22. Asi endo itu ja kelli tou makua okka Aijaku: e Tuhan! e Tuhan! raitja-kua karapi in ngarannu kami nimasani? wo karapi in ngarannu kami nimatia rohhr lewo? wo karapi in ngarannu kami nimaemma kelli tuus ketter?

23. Taan andoro itu ja Aku kumua okka aisera an sarurn: ja raipe makasa Aku nimakailekkem itjamu; rumesso Aijaku, e mangaemma in kalewoan!

24. Anaitu sangar tou, si malinja se nuwuku anio, wo memma itu, sia ja paputeenku okka karapi i tuama essa si tarendem, si nitumoorem si walena asi watu apo; Luk. 6: 47—49.

25. Wo nitumumpaam uran reppet, wo nimaim se sosso, wo nirumeggessem se regges, wo nitumuliim asi wale itu; taan raitja aitjarebbaam itu, anpapa aijempar àsi watu apo.

26. Taan sangar tou, si malinja se nuwuku anio, wo raitja memma itu, sia ja paputeen okka karapi i tuama essa si palelaan, si nitumoorem si walena an rangingis;

27. Wo nitumumpaam uran reppet, wo nimaim se sosso, wo nirumeggessem se regges, wo nitumuliim asi wale itu, wo aitjarebbaam itu, wo si karebbaanna ja wangko.

28. Wo nimamualiim, kekaapuum i Jezus se nuwu anio, ja malinterrem kelli se paumungen in tou andoro in susuijenna;

29. Ka Sia masusuijem isera kele mangakawasa, wo raitja kele se Pandita.

PAIBAAN VIII.

Kukua andoro in pira tuus i kalinterran, se pinaemmaam i Tuhan Jezus; se anio ja: asi tou essa sakit lewo, 1—4; asi ata i kapala essa, 5—13; asi empo wewene i Petrus wo ase tou sakit walina, 14—17; kai an tasik aipaturunam si kawasana asi regges wo tasik; wo an tana e Gergesi, anwisa Sia nimaka samaam rua tou, se kinatennaan e rohh lewo, 23—34. Andarem tuus, 19—22, ja aipakuaam si sosowat i Tuhan aisia, si nimangilek mamuali muridna, wo aisia si nimasaleem mange lumobeng si amangna.

1. Anaitu nimakarojorem Sia asi kuntung itu, ja kelli paumungen e tou nikumiitem i Sia.

2. Wo milek! tou essa si sumakit kusta, itu nimai kumundu sumiri ai Sia, kuana: e Tuhan! sa itjasalemu, ja Ko makalennassen ijaku. Mark. 1: 40—45. Luk. 5: 12—15.

3. Wo si Jezus marennettem si kamana wo tumimboijem isia, kuana: Itjasaleku, ja makalennas ko! wo in tarepeke itu sia ja nimakalennassem asi kustana.

4. Wo kumuaam si Jezus aisia: rumeke-reken! siaam itjua itu asi tou essa; taan mange ituru in owakmu asi Imam, wo rumages si tatamber si aitaar i Mozes an kasairian aisera. 3 Moz. 14: 2.

———

5. Anaitu kepakauntoppem i Jezus an Kafernaum, ja nimai ai Sia kapala essa e maatus suraro, mangilek ai Sia, Luk. 7: 1—10.

6. Wo kumuaam: o Tuhan! si ataku manekkeᵱl an sakit owak sangawiwi nimate, wo pakaraiᵱjen kelli.

7. Wo kumuaam si Jezus aisia: Aku mai okka makasamaan isia.

8. Wo sumowatem si kapala e maatus suraro itu, kuana: e Tuhan! aku ja raitja makatoro, Ko muntop anbawa in atepku; taan kumuake nuwu essa, wo si ataku makasama okka.

9. Ka kai aku ja tou essa si paprentaan, wo an prentaku weaᵱn suraro; wo aku kumua asi anio: mangem! wo sia mange; wo asi walina: maijem! wo sia mai; wo asi ataku: emmaan itu! wo sia memma itu.

10. Anaitu kelinjaam i Jezus itu, ja Sia malinterrem wo

kumuaam aisera se makiitem ai Sia: Ulit! Aku kumua aitjamu, ja Aku raipe nimakaerem, maan anuner e Izrael, paemanen kele itu kawangko;
11. Taan Aku kumua aitjamu, ja kelli tou an sendangan wo an talikuran mai okka, wo lumukut mawalir karapi i Abraham, wo si Izaak, wo si Jakob andarem in kakolanoan i sorga. Luk. 13: 28—30.
12. Wo se anak i kakolanoan ipatia okka andarem in karirimbengan si anioba; anwiitu ja wearn okka kaamean wo karekkettan e waang.
13. Wo kumuaam si Jezus asi kapala e maatus itu: mangem! wo kele niemannu ja mamuali aitjo; wo si atana nimakasama asi tuminting ituke.

———

14. Wo keuntoppem i Jezus an wale i Petrus, ja Sia mailekkem si empona wewene manekkerl karapi in rate. Luk. 4: 38—39. Mark. 1: 29—31.
15. Wo Sia tumimboijem si kamana, wo si rate tumellaum isia, wo sia tumoorem wo mateirr aisera.
16. Wo mawenggiim ja paalinem-era ai Sia kelli in tou, se kinatennaan e rohh lewo, wo ipatianam se rohh itu karapi in nuwu essake, wo waja se sumakit ipakasamaannam.
17. Wo palekkeppen okka si aiparomaam i Jesaja, si Mangasani, kuana: "Niindonam ai Sia se kalemmeanta, wo se kasakitanta Sia ja nimulengem!" Jes. 53: 4.

———

18. Wo keilekkem i Jezus kelli paumungen e tou makaliput i Sia, Sia ja mapawoleem a lewwet.
19. Wo maijem Pandita essa ai Sia wo kumuaam ai Sia: e Mangasusui! aku ja masale kumiit Aitjo, anwisarke nangeannu. Luk. 9: 57—60.
20. Wo kumuaam si Jezus aisia: ase kengkeng wearn wileng, wo ase lumelempar a langit ja rurumunan; taan asi Anak i tou ja raitjawana, anwisa Sia matekkel si rokosna. 2 Kor. 8: 9.
21. Wo essaan ase muridna kumuaam ai Sia: Tuhan! iwee wo aku mange lumobeng si amangku.
22. Taan kumuaam si Jezus aisia: kumiit Aijaku, wo iwaja se mapate lumobeng se touera nimate.

———

23. Anaitu kesakenam a londei, ja se muridna kumiitem ai Sia. Mark. 4: 35—41. Luk. 8: 22—25.
24. Wo milek! mamualiim regges reppet an tasik, akar si londei kinatawunanem karapi in sempa; taan Sia manekkerlke.
25. Wo maijem se muridna molo i Sia, kua-era: o Tuhan! tawangen kami! kami ja marai!
26. Wo kumuaam Sia aisera: kua-kamu kele itu toloinde?

e kamu, se maeman tojo! ku-
miit itu Sia tumoorem mero
si regges wo si tasik, wo ma-
mualiim kapopassan wangko.
27. Wo se tou malinterrem,
kua-era: ja kelemwisa an ka-
wangkona, akar se regges wo
si tasik kai malinja ai Sia!
28. Anaitu nimaijem Sia a
lewwet an tana e Gergesi, ja
masungkulem karapina rua
tou, se kinatennaan e rohh
lewo, se nikumessotem ase lo-
beng, wo lewo mulipt, akar rai-
jotoro tou essa lumangkoi asi
lalan itu. Mark. 5: 1—17.
Luk. 8: 26—39.
29. Wo milek! sera ruman-
gatem, kua-era: e Jezus! Anak i
Allah! sapa tawoijennai kara-
pimu? ja nimaijem Ko anwiai
maraip itjami ririor asi endona?
30. Anaitu tajang aisera we-
apnem sangakarapi e wawi kelli
mangere kanen.
31. Wo se rohh lewo itu
mangilekkem ai Sia, kua-era:
sa Ko tumia itjami, ja iwaja
kami mange muntop asi san-
gakarapi e wawi itu.
32. Wo Sia kumuaam aisera:
mangem kamu! wo kekesso-
tem-era mange muntop asi
wawi sangakarapi itu, ja mi-
lek! si pakasa sangakarapi e
wawi itu tumumpengem asi
tambal an tasik, wo mateem
an ranu.
33. Wo se nimateirem isera
tuminkassem, wo keuntoppem-
era an roong, ja sera maka-
taum waja itu, kai sapa nima-
mualiim karapi e kinatennaan
e rohh lewo.
34. Wo milek! waja se an
roong kumessotem sumunkul
si Jezus, wo keilekkem-era
Sia, ja sera nimangilekkem i
Sia, wo Sia rumesso ase supu
i tana-era.

PAIBAAN IX.

Si Tuhan Jezus makasamaan tou essa sumakit owak sangawiwi nimate, 1—8; matowa si Mattheus mamuali muridna, wo mange kuman an walena, 9—13; Sia sumowat aisera, se nimawueijem ai Sia, anpapa in sapa se muridna raitja mapuasa, 14—17; makasamaan wewene essa si sumakit, wo tumou sumawel anak i kapala essa, si nimateem, 18—26; mee pailekkan ase rua tou wola, 27—31; makasamaan tou essa si kinatennaan e rohh lewo, 32—34; wo maapu itu Sia mawajap karapi masusui an kelli roong i tana Galilea, 35—38.

1. Wo nimakasakeem a lon-
dei ja Sia mawoleem a lewwet
wo mai an roongna. Wo mi-
lek! aipakawali ai Sia tou essa

si sumakit owak sangawiwi nimate manekkeᵖl an patekkellan. Mark. 2: 3—12. Luk. 5: 18—26.

2. Wo keilekkem i Jezus si paemanen-era, ja Sia kumuaam asi sumakit owak sangawiwi nimate: marui in atemu, e anak! se dosaᵖmu aijampungem aitjo.

3. Wo milek! pira e Pandita kumuaam andarem in ate-era: Sia anio ja mentendul.

4. Wo si Jezus, si nimailekkem se rekeᵖnen-era, kumuaam: anpapa in sapa kamu mareken lewo andarem in atemio?

5. Ka sapa porak kumua: se dosaᵖmu aijampungem aitjo? kaapa kumua: tumoor wo maja?

6. Taan wo kamu rona makailek, ja si Anak i tou makakawasa anbawo in tana mee ampung se dosa: anaitu kumuaam Sia asi sumakit owak sangawiwi nimate itu: ja tumoor, angkaijem si patekkellannu, wo mange an walenu.

7. Wo tumoorem sia wo mangeem an walena.

8. Anaitu keilekkem itu se paumungen in tou, ja sera nimalinterrem wo marajoom si Allah, si nimeem kele itu in kawasa asi tou.

———

9. Wo keangeem i Jezus anwiitu ja Sia nimailekkem an wale pangangilekkan-bea tou essa, si makangaran Mattheus, wo kumuaam aisia: kumiit Aijaku! wo sia tumoorem kumiit ai Sia. Mark. 2: 13—22. Luk. 5: 27—39.

10. Wo mamualiim, andoro Sia lumukutem kuman an wale, milek! ja kelli mangangilek-bea wo tou berdosa maijem lumukut kuman karapi i Jezus wo se muridna.

11. Wo keilekkem e Farisi itu, ja sera kumuaam ase muridna: kua si Mangasusui-mio makan karapi e mangangilekbea wo se tou berdosa?

12. Taan si Jezus, si malinjaam itu, kumuaam aisera: ja raitja se sama mapandung si Mangaundam, taan se sumakit.

13. Taan mange kamu makasusui sapa itu: "Itjasaleku upusan, wo raitja paragessen." Ka Aku raitja nimai tumowa an kapeddissan se rondor, taan se tou berdosa. Hos. 6: 6.

———

14. Endo itu maijem se murid i Johannes ai Sia, kua-era: kua kami wo se tou Farisi mapuasa makakelli; taan se muridmu raitja mapuasa? Mark. 2: 18—20. Luk. 5: 33—35.

15. Wo kumuaam si Jezus aisera: Ronakem manekkuᵖr se karaᵖpi e makawin, kaure si ontol tuama makarapi era? taan se endoᵖ itu mai okka, anwisa si ontol tuama iresso okka aisera, wo endo itu ja sera mapuasa okka.

16. Raitja kai tou mulap sangapokol aroro werru asi karai

matua: ka si sangapokol aijulap itu rumoijot asi karai, wo si roijotna mamuali makalewo.
17. Kai raitja si ranu anggor werru ipapumpun andarem e poot-kulit se ure, anpapa sa kele itu ja se poot-kulit makenta, wo si ranu anggor itjatia, kai se poot-kulit makalewo; taan si ranu anggor werru ipapumpun andarem e pootkulit werru, wo se rua anio mennamaɼ.

---

18. Anaitu paromaɼanpe i Sia waja se itu aisera, ja milek! kapala essa maijem kumundu sumiri ai Sia, kuana: ja si anakku wewene nimateem in tarepe ijasa; anaitu ja mai wo mekkar si kamamu aisia, wo sia tumou okka. Mark. 5: 22—43. Luk. 8: 41—56.
19. Wo tumoorem si Jezus kumiit aisia karapi e muridna.
20. Wo milek! wewene essa, si sangapulu wo rua-ngataun in kaure nimenniɼis in endana, itu maijem an samoijenna kumewoi si tembir i karaina;
21. Wo kuanam aisia in essa: sa aku kumewoike si tembir i karaina, ja aku makasama okka.
22. Wo si Jezus sumelengem, wo keileknam isia, ja Sia kumuaam: marui in atenu, e anak wewene! si paemmanennu nitumawangem itjo; wo si wewene nimakasama asi tumintingke itu.
23. Anaitu keuntoppem i Jezus an wale i kapala anio wo mailekkem se masuling, wo si paumungen in tou, se mareggaɼ,
24. Ja Sia kumuaam aisera: rumesso! ka si tojaan wewene ja raitja nimateem, taan tumekkelke; wo ipakekeem-era Sia.
25. Anaitu aipakakessotem si paumungen in tou, ja Sia muntoppem wo tumimboijem si kamana, wo si tojaan itu tumoorem.
26. Wo kumessotem si kukuana asi pakasa i tana itu.

---

27. Anaitu keangeem i Jezus anwiitu, ja nikumiitem i Sia rua tou wola, se marangatem kumua: o Anak i David! itjaupusai kami!
28. Wo nimakauntoppem Sia an wale, ja se wola nimai ai Sia; wo kumuaam si Jezus aisera: emanen-nio, ja Aku rona memma itu? wo kumuaam sera ai Sia: een, e Tuhan!
29. Andoro itu kewoijennam se werren-era, kuana: ja mamuali aitjamu kele nieman-nio!
30. Wo nimawukaam se werren-era; wo si Jezus meroom muli-ulit isera, kuana: ja teiɼren! wo siaam tou essa makailek itu.
31. Taan kepakakessotem-era, ja sera makatau itu asi pakasa i tana itu.

---

32. Anaitu kekessotem-era, ja milek! aipakawaliim ai Sia tou essa, si wowo wo kinatennaan i rohh lewo. Luk. 11: 14—15.

33. Wo kepakatiaam si rohh lewo itu, ja maromaam si wowo itu; wo si paumungen in tou malinterrem, kua-era: ja raipe makasa pailekken si kele itu anuner e Izrael!

34. Taan se tou Farisi kumuaam: Sia matia se rohh lewo karapi i kapala e rohh lewo.

---

35. Wo si Jezus mawajaam anuner waja e roong wo se matani, masusui andarem e pascholaan-era, wo makatau si Indjil i kakolanoan, wo makasamaan waja se gio kasakitan wo kalemmean anuner e tou.

36. Wo keileknam se paumungen, ja Sia nimendamem kaupusan kelli andoro-era, anpapa sera makeppe wo aitjaserrar kele lumba, se raitjawana mangateir aisera.

37. Andoro itu kumuaam Sia ase muridna: Ja wangko si pangupuan, taan pirake se matawoi!

38. Anaitu ja mangilepk asi Makapangupuan itu, wo Sia mapakessot se matawoi an pangupuanna.

PAIBAAN X.

Si Tuhan Jezus mapaange se muridna makatau si Indjil, 1—42.

1. Wo nimakatowaam se sangapulu wo rua muridna mai ai Sia, ja Sia meem aisera kawasa ase rohh samek tumia isera, wo makasamaan se waja gio kasakitan wo waja gio kalemmean. Mark. 3: 14. Luk. 9: 1.

2. Anaitu se ngaran e sangapulu wo rua Ruruduan ja isera anio: si katare ja Simon, patuulen Petrus, wo Andarias, si pookna tuama; Jakobus, si anak tuama i Zebedeus, wo Johannes, si pookna tuama;

3. Filippus wo Bartholomeus; Thomas wo Mattheus, si mangangilek-bea; Jakobus, si anak tuama i Alfeus, wo Lebbeus, si patowaan kai Thaddeus;

4. Simon Kananites, wo Judas Iskarioth, si nimaturuk i Sia.

5. Se sangapulu wo rua anio airuduum i Jezus, wo nimatitaam aisera, kuana: a lalan e kafir ja siaam kamu mawaja, wo andarem e roong e Samaritan ja siaam kamu muntop;

6. Taan awes-tare mange

kamu ase lumba i wale Izrael,
se aitjatala. Khits. 13: 46.
7. Anaitu maangeꝑ kamu ja
sumusui, kua-mio: si kako-
lanoan i sorga nitumawiim.
Luk. 10: 9.
8. Makasamaan se sumakit,
lennassen se kusta, touwen
sumawel se nimate, itia se
rohh lewo! Karapi raitja sapaꝑ
kinaerean-nio itu, karapi ra-
itja sapaꝑ mee itu.
9. Siaam paaliin passer, wo
siaam susi, wo siaam olat an
pepeet-mio;
10. Kai siaam sompoi pawa-
lunan a lalan, wo siaam rua
karai, wo siaam sapatu, wo
siaam papangkur; ka si ma-
tawoi ja makatoro si kanenna.
11. Wo asi roong sapa, kaapa
matani kamu muntop okka,
ja sessekken, sei si andaremna
ja makatoro, wo menna an-
wiitu akar kamu kumessot.
12. Wo sa kamu muntop an
wale, ja tabeaan sera se an-
daremna.
13. Wo sa se an wale ma-
katoro itu, ja si ellur-mio
mai aisera; taan sa sera raitjá
makatoro itu, ja si ellur ma-
reng aitjamu.
14. Wo sa si tou essa raitja
tumimboi okka itjamu, wo
raitja luminja se nuwu-mio:
ja tangkaren si awu an kekei-
mio, sa kamu kumessot asi
wale kaapa asi roong itu.
15. Ulit! Aku kumua ait-
jamu: ja si tana Sodom wo
Gomorra morake mai okka
makalessen asi endo i uku-
man, taan si roong itu.
16. Milek! Aku rumudu it-
jamu kele lumba anuner e
gurk; anaitu ja mande-pandei
kamu kele se koloi, wo rondor
kele se mombo.
17. Anpapa itu ja teiꝑren an-
doro e tou; ka sera tumuruk
okka itjamu ase pangaromaan,
wo andarem e pascholaan-era
ja sera tumoppi okka itjamu.
18. Kamu kai ipakawali okka
andior e Mangasawel i Sul-
than wo se Kolano anpapa
IJaku an kasairian aisera wo
ase kafir. Khits. 23: 11.
19. Taan sa sera tumuruk
itjamu, ja siaam matappeꝑ,
kelemwisa, kaapa sapa okka
itjua-mio; ka an tarepe ituke
ipawee okka aitjamu si karen-
gan itjua-mio. Mark. 13: 11.
Luk. 12: 11.
20. Ka raitja kamu se ma-
roma, taan si Rohh i Amang-
mio si maroma andarem-mio.
21. Wo si pook tumuruk
okka si pookna asi papate,
wo si amang si anakna, wo se
anak tumoor okka masarot se
matua-era wo mapapate isera.
22. Wo kamu ja itjaritja
okka e waja in tou anpapa in
ngaranku; taan sei si malet-
teꝑk akar an kaapuan, sia ja
makaere okka salamat.
23. Wo sa kamu pakakep-
peen e tou an roong essa, ja
tuminkas asi walina; ka ulit!
Aku kumua aitjamu: kamu
raipe nimakaapuum andarem e

roong Izrael, ja nimaijem si Anak i tou.

24. Si murid raitja lumangkoi si Mangasusui, wo si ata raitja lumangkoi si Tuwanna. Joh. 15: 20.

25. Ja makaroro asi murid, sa sia mamuali kele si Mangasusuina, wo si ata kele si Tuwanna: sa si Makawale pinatuulem-era Beel-Zebul, ja takurepe kai se an walena.

26. Anaitu siaam maindeᵲ isera; ka raitjawana sapaᵲ aitawun, si raitja pawukaan okka, wo aijennep, si raitja pakailekken okka.

27. Waja se itjuaku aitjamu an karirimbengan, ja itjua itu an trang, wo se palinjaan-nio a lunteng, ja ipakatau itu asi buwungan in wale.

28. Siaam maindeᵲ isera, se mapate si owak, wo raitjatoro mapate si mukur; taan mainde kumerripe-mai ai Sia, si rona rumai si mukur wo si owak, se rua itu an naraka.

29. Raitja kua rua lumelempar pipit itu ipaterrok karapi in roit essake, wo raitja essaan aisera itjarabas an tana, karengan karapi in kasalean i Amang-mio.

30. Wo kai se wuuk an rokos-mio ja waja itu aitebeem!

31. Anpapa itu siaam maindeᵲ: kamu ja lumangkoi kelli lumelempar pipit!

32. Anaitu sangaᵲtou, si meen okka IJaku andior e tou, ja Aku kai meen okka isia andior i Amangku, si andarem in sorga.

33. Taan sei si nikumelong okka IJaku andior e tou, ja Aku kai kumelong okka isia andior i Amangku, si andarem in sorga.

34. Siaam rumekeᵲn ja Aku nimai anbawo in tana maali ellur: Aku ja raitja nimai maali ellur, taan si santi.

35. Ka Aku nimai memma karenderan si tou asi amangna, wo si anak wewene asi inangna, wo si anak empo wewene asi empona wewene.

36. Wo se karender i tou itu ja weaᵲn okka se an walena.

37. Sei si malello si amangna kaapa si inangna lumangkoi IJaku, sia ja raitja makatoro Aijaku; wo sei si maupus si anakna tuama kaapa si anakna wewene lumangkoi IJaku, sia ja raitja makatoro IJaku.

38. Wo sei si raitja mindo aisia si pinalawana wo kumiit Aijaku, sia ja raitja makatoro Aijaku.

39. Sei si makaere si mukurna, sia ja tumala okka itu; wo sei si matala si mukurna anpapa IJaku, sia ja makaere okka itu. Luk. 17: 33. Matth. 16: 25.

40. Sei si tumimboi itjamu, sia ja tumimboi IJaku, wo sei si tumimboi IJaku, sia ja tumimboi i Sia, si niruduum IJaku. Luk. 10: 16.

41. Sei si tumimboi Mangasani essa karapi in ngaran Mangasani, sia ja makaere okka tendan i Mangasani, wo sei si tumimboi tou rondor essa karapi in ngaran tou rondor, sia ja makaere okka tendan i tou rondor.

42. Wo sei si mee elleppen asi tou essa nimatojaʀan anio essa paelleppan ranu ussin karapi in ngaran murid: 'ulit! Aku kumua aitjamu, sia ja raitja makasa matala okka si tendanna. Matth. 25: 40. Mark. 9: 41. Joh. 13: 20.

PAIBAAN XI.

Si kasairian i Tuhan Jezus andoro i Johannes, si Mangalelle, 1—19. Si kaperoanna ase pira roong, 20—24; si karajoanna asi Amangna, wo si katowaanna ase tou, se mendam lenggei andarem-era in essa, 25—30.

1. Wo nimamualiim, makaapu si Jezus nimeem tita ase sangapulu wo rua muridna, ja Sia meraam anwiitu wo Sia sumusui wo maenkaʀs andarem in roong-era.

2. Wo si Johannes, nimakalinjaam andarem in paaressan se patawoijen i Christus, ja rumuduum rua ase muridna, Luk. 7: 18—35.

3. Mapakua ai Sia: Ja Ko i Sia, si mai okka, kaapa karengan kami mento essa walina? 5 Moz. 18: 15.

4. Wo sumowatem si Jezus wo kumuaam aisera: mange kamu wo makatau kai asi Johannes se palinjaan wo pailekken-mio:

5. Se wola pakailekken, wo se palai mawajaʀ; se kusta palennassen, wo se wenggel malinja; se nimateem pakatouwen, wo ase lenggei pakatauwen si Indjil. Jez. 35: 5.

6. Wo kamang ja sia, si raitja makatappe Aijaku!

7. Anaitu keangeem-era, ja si Jezus nitumotolem maromaʀ andoro i Johannes ase paumungen in tou: ja sapa niangeem-mio mailek an ebbu? sangapokol tambellang si ipaedoʀ i regges? Luk. 7: 24.

8. Kaapa ja sapa niangeem-mio mailek? tou essa si pinakeen karapi in aroro lemme? milek! se mapake se lemme, sera ja an wale e Kolano.

9. Kaapa ja sapa niangeem-mio mailek? Mangasani essa? een, Aku kumua aitjamu: ja

kumellipe-mai asi Mangasani. Luk. 1: 76; wo 7: 28.
10. Ka sia ja sia anio, si andorona aipatikem: "milek! Aku rumudu andiormu si Melaikatku, si maler okka si lalannu andiormu." Mal. 3: 1—4.
11. Ulit! Aku kumua aitjamu, ja anuner-era, se aipakaanakem e wewene, raipe essa nitumoorem si mangkope-mai asi Johannes, si Mangalelle; taan si makatojapan andarem in kakolanoan i sorga, sia ja mangkope-mai aisia.
12. Wo ase endop i Johannes, si Mangalelle, akar an tarepe si kakolanoan i sorga parumpaken, wo se marumpak itu ja sera messo itu karapi in ketter aisera.
13. Ka waja se Mangasani wo se Surat in tita nimasaniim akar i Johannes.
14. Wo sa kamu masale mindo itu, sia ja si Elias, si mai okka. Mal. 4: 5. Matth. 17: 12.
15. Sei si makalunteng wo malinja, sia ja luminja!
16. Taan karapi i sei paputeenku okka si suru anio? sia ja kele se tojaan, se malukut ase paterrokkan wo marangat ase karapi-era, Luk. 7: 31.
17. Wo kumua: kami nisumulingem aitjamu, wo kamu raitja nimakombop; kami nimaajappem aitjamu, wo kamu raitja nimaame.
18. Ka si Johannes nimaijem raitja makan wo raitja maellep, wo sera kumua: sia ja kinatennaan i rohh Iewo. Matth. 3: 4.
19. Si anak i tou nimaijem makan wo maellep, wo sera kumua: milek! tou essa si mangakan wo mangaellep ranu anggor, karappi e mangangilek-bea wo tou berdosa. Taan si katarendemman itu ja aipakarondorem e anakna. Matth. 9: 10—11.

---

20. Endo itu Sia tumotolem mapero karapi ulipt se roong, se andarem-era aipatawoijem kumellipe-mai si ketterna, anpapa sera raitja nimapeddissem:
21. O inde aitjo! e Chorazin! o inde aitjo! e Bethsaida! ka sa andarem in Tyrus wo Sidon aipatawoijem se ketter, se pinatawoijem andarem-mio, ja sera urem nimapeddissem karapi nimake aroro sella wo awu. Luk. 10: 13.
22. Taan Aku kumua aitjamu: ja si Tyrus wo Sidon morake-mai okka makalessen asi endo i ukuman, taan aitjamu!
23. Wo ko, e Kapernaum! si airangkaam akar an sorga, ko ja itukke okka akar an naraka; ka sa andarem in Sodom aipatawoijem se ketter, se pinatawoijem andaremmu: sera ja nimamiiptu akar in endo ijasa.
24. Taan Aku kumua aitjamu, ja si tana Sodom mo-

rake-mai makalessen asi endo i ukuman, taan aitjo.

---

25. Asi endo ituke sumowatem si Jezus, kuana: Aku marajo Itjo, e Amang, Tuhan i langit wo in tana! anpapa Ko nimenneppem waja se anio ase pandei wo se tarendem, wo nimapailekkem itu ase anake. Luk. 10: 21. 1 Kor. 1: 27.
26. Een, e Amang! ja kele ituum si kasaleannu!
27. Waja se waja aipaturukem Aijaku i Amangku, wo raitja tou essa makailek si Anak tuama karengan si Amang, wo raitja tou essa makailek si Amang karengan si Anak tuama, wo asi sei si Anak tuama masale mapailek itu.
28. Mai Aijaku, e waja kamu, se nimakeppe wo pinawuterrem, wo Aku mee okka kaennaan aitjamu! Jes. 55: 1—2.
29. Angkaijen si pawulenganku aitjamu, wo makasusui Aijaku, ja Aku emmeng wo lemme in ate, wo kamu makaere okka kaennaan ase mukur-mio!
30. Ka si pawulenganku ja lemme, wo si pawuterranku ja porak! 1 Joh. 5: 3.

PAIBAAN XII.

Se Farisi mapasea se murid i Tuhan ai Sia, anpapa pinaupuum-era si gendom asi endo sabtu, wo nikumanem se itu, 1—8. Si Tuhan makasamaan tou sumakit essa asi endo sabtu, 9—14. Kumiit sasani essa si loor, 15 - 21. Si Tuhan muka se werren tou essa si wola; se Farisi matendul andoro in itu, wo si Tuhan mee katarangan andoro in dosa wangko anio, 22—37. Pira in tou mangilek asi Tuhan tuus kalinterran walina, si raitja ipawee aisera, 38 - 45. Sei si tarannak i Tuhan, 46—50.

1. Endo itu mawajaam si Jezus asi endo sabtu lumangkoi anuner e uma-gendom, wo se muridna, se nimaaremmem, tumotolem mupu se tanggu wo kuman itu. Mark. 2: 23—28. Luk. 6: 1—5.
2. Wo keilekkem e tou Farisi itu, ja sera kumuaam ai Sia: milek! se muridmu maemma si raitja karengan paemmaan asi endo sabtu.
3. Taan kumuaam Sia aisera: raitja pinawasaam-mio, sa-

pa pinaemmaam i David, andoro Sia nimaaremmem, wo sera se karapina?

4. Kelemwisa sia nimuntoppem andarem in wale i Allah, wo nikumanem se roti ipaturuᵽ, se raijotoro kanen sia wo se karapina, taan se Imamᵽke? 1 Sam. 21: 4—6. 2 Moz. 29: 33.

5. Kaapa raipe pinawasaammio andarem in Surat e tita, kelemwisa se Imam masamek si sabtu ase endo sabtu, andarem in gredja, taan sera raitjawanake sumea?

6. Wo Aku kumua aitjamu, ja anwiai weaᵽn tou essa si mangkope-mai asi gredja!

7. Taan sa kamu nimakailekkem ja sapa itu: "Itjasaleku upusan wo raitja paragessen," kamu ja raitja nimukumem se raitjawana sumea. Matth. 9: 13.

8. Ka si Anak i tou ja Tuhan kai asi endo sabtu!

———

9. Wo Sia meraam anwiitu wo maijem muntop an pascholaan-era.

10. Wo milek! anwiitu ja tou essa, si kamana nimaperraam, wo sera mueijem ai Sia, kua-era: ja ronakem makasamaan ase endo sabtu? wo sera rona mapasea i Sia. Mark. 3: 1—6. Luk. 6: 6—11.

11. Wo kumuaam Sia aisera: ja tou sei anuner-mio, si aisia weᵽan lumba essa, si raitja tumimboi wo mebet okka isia, sa sia aitjaleppokem andarem in bubu asi endo sabtu?

12. Anaitu kelemwisa an kakelli lumangkoi tou essa asi lumba essa? wo anpapa itu ja toroke memma sama ase endo sabtu.

13. Andoro itu kumuaam Sia asi tou sumakit anio: rennetten si kamamu! wo sia rumennettem itu, wo nimakasama itu, sama kele si walina.

14. Wo se tou Farisi kumessotem wo maromaᵽannem, kelemwisa sera rona mapate i Sia. Luk. 6: 11. Mark. 3: 6.

———

15. Taan si Jezus, si makailekkem itu, rumessoom anwiitu, wo kelli paumungen in tou kumiitem ai Sia, wo Sia makasamaam isera waja.

16. Wo peroonam isera muli-ulit, wo sera siaam mapailek i Sia.

17. Wo palekkeppen okka si aiparomaam i Jesaja, si Mangasani, kuana: Jes. 42: 1—4.

18. "Milek! si tojaanku, si pinasisirkum, si itjaupuᵽku, si andaremna ja si kasalean i mukurku: Aku mekkar okka ai Sia si Rohhku, wo Sia makatau okka ase touᵽ si ukuman.

19. Sia raitja marender okka, wo raitja maangko okka, wo raitja tou essa luminja okka si romana a lalan.

20. Si tambellang nimapeppet raitja lentuunna okka, wo

si sumbu si matemburc, raitja pateenna okka, akar Sia mapakessot okka si ukuman asi kakamangan.

21. Wo asi ngaranna se touᵽ mamangen okka."

———

22. Endo itu pinaaliim ai Sia tou essa, si kinatennaan i rohh lewo, si kai wola wo wowo, wo Sia makasamaam isia, akar si wola wo wowo itu maromaam wo kai mailekkem. Matth. 9: 32.

23. Wo waja se paumungen in tou mangaijakaam, kuaera: Raitja-kua Sia anio ja si anak tuama i David?

24. Taan kalinjaam e tou Farisi itu, ja sera kumuaam: Sia anio ja raitja matia se rohh lewo, karengan karapi i Beel-Zebul, si kapala e rohh lewo. Mark. 3: 22.

25. Taan si Jezus, si makailekkem se rekeᵽnen-era, kumuaam aisera: Sangaᵽ kakolanoan, si maseke karapina in essa, itu ja marai; wo sangaᵽ roong kaapa wale, si maseke karapina in essa, itu ja raitja mangennaᵽ okka. Luk. 11: 17.

26. Anaitu sa si Seitan tumia si Seitan, sia ja maseke karapina in essa: ja kelemwisa mangennaᵽ okka si kakolanoanna?

27. Wo sa Aku tumia karapi i Beel-Zebul se rohh lewo: ja karapi i sei sera patia e anakmio? Anpapa itu sera ja weaᵽn okka se mangaukummio. Luk. 9: 49. Kh. 19: 13.

28. Taan sa Aku tumia rohh lewo karapi i Rohh Allah, ja si kakolanoan i Allah nimaijem aitjamu. 1 Jo. 3: 8.

29. Kaapa kelemwisa tou esrona muntop an wale i tou ketter essa wo mandet se kanaᵽanna, sa raitja wakessem ririor si ketter? wo kumiit it andettenna okka se an walen.

30. Sei si raitja karapiku, sia ja masarot Aijaku; wo sei si raitja maumung karapiku, sia ja maserrar. Luk. 11: 23.

31. Anpapa itu Aku kumua aitjamu: waja dosa wo katendulan itu paampungen okka ase tou; taan si katendulan asi Rohh, itu ja raitja paampungen okka ase tou. Hebr. 10: 26.

32. Wo sei si maromaᵽ sapaᵽ masarot asi Anak i tou, itu ja paampungen okka aisia; taan sei si maromaᵽ masarot asi Rohhulkhudus, itu ja raitja paampungen okka aisia, raitja ase endo tana ijasa, wo raitja si an somoi. Luk. 12: 10.

33. Kaapa memma sama si tuur in kaju, wo se wuana ja sama okka; kaapa memma lewo si tuur in kaju, wo se wuana ja lewo okka; ka ase wua pakailekken si tuur in kaju. Matth. 7: 17.

34. E kamu, suruᵽ e koloi! kelemwisa rona kamu maroma nunuwuun se sama, kamu ja

se lewo? ka asi kawutaᵽan in ate maroma si waba. Luk. 6: 45.

35. Si tou sama mapakessot nunuwuun sama asi kanaan in ate si sama; wo si tou lewo mapakessot nunuwuun lewo asi kanaan si lewo.

36. Taan Aku kumua aitjamu, ja andoro waja nuwu se mauwaᵽk, se pinaromaam e tou, sera mee okka karekenan asi endo in ukuman. Ef. 4:29.

37. Ka ase nuwuᵽmu ko ja pakarondoren, wo ase nuwuᵽmu ko ja pakaukumen.

---

38. Andoro itu sumowatem pira ase Pandita wo tou Farisi, kua-era: e Mangasusui! ja itjasale-ami mailek Aitjo tuus essa. Matth. 16: 1. Mark. 8: 11.

39. Taan sumowatem Sia wo kumuaam aisera: si suru lewo wo magogar in pamalean itu mangilek tuus essa; taan tuus essa raitja ipawee okka aisera, karenganke si tuus i Jonas, si Mangasani.

40. Ka kele si Jonas tellungaendo wo tellu-ngawenggi kaure andarem in poot i ponkor wangko, ja kele itu weaᵽn okka si Anak i tou tellu-ngaendo wo tellu-ngawenggi kaure andarem in ate i tana. Jon. 2: 1—2.

41. Se tuama i Ninive tumoor okka karapi in suru anio andarem in ukuman wo mapasea isia; ka sera nimapeddissem asi pakatauwan i Jonas, wo milek! ja anwiai Si mangkope-mai asi Jonas! Jon. 3: 5.

42. Si Kolano wewene an timu tumoor okka karapi in suru anio andarem in ukuman wo mapasea isia; ka sia nimaijem ase tempok i tana wo malinja si katarendemman i Salomo, wo milek! ja anwiai Si mangkope-mai asi Salomo! 1 Sulth. 10: 1.

43. Anaitu sa si rohh samek nikumessotem asi tou, ja sia mange an paennaᵽan se perra mangere kaennaan, taan raitja makaere itu. Luk. 11: 24.

44. Kumiit itu sia kumua: aku ja mareng an waleku, anwisa kinakessotanku, wo kewaina ja sia makaere itu lulu, aipakaiᵽsem wo aipakalooᵽrem.

45. Kumiit itu sia mange wo mindo karapina pitu rohh walina, se lumewope-mai aisia in essa, wo kepakauntoppem-era, ja sera menna anwiitu, wo si kaapuan i tou itu ja makalewo asi katareanna: kele itu okka kai karapi in suru si lewo anio!

---

46. Wo paromaᵽanpe ase paumungen in tou, ja milek! si inangna wo se pookna tuama tumoorem anioba mangere numuwu ai Sia. Mark. 3: 31—35. Luk. 8: 19—21.

47. Wo tou essa kumuaam ai Sia: Milek! si inangnu wo se pookmu tuama tumoor anioba mangere numuwu karapimu.

48. Taan sumowatem Sia kumua asi tou itu, si nikumuaam itu ai Sia: ja sei si inangku wo se pookku tuama?
49. Wo rennettennam si kamana ase muridna, wo kumuaam: Milek! si inangku wo se pookku tuama!
50. Ka sei si maemma si kasalean i Amangku, si andarem in sorga, sia anio ja si pookku tuama, wo ļ pookku wewene, wo inangku.

PAIBAAN XIII.

Si sususuijen i Tuhan andoro in kakolanoan i Allah anbawo in tana karapi in giop paputeen; se anio ja: andoro i mangataruk itu, 1—23; andoro e watuna in gendom sama se aitarukem, wo andoro in rukupt si nitumou karapi in gendom itu, 24—30; andoro i watuna in sasawi, 31—32; andoro i pangaessem itu, 33; wo si katarangan i paputeen andoro in rukupt itu, 34—43; andoro i kanaan si aijennep itu, 44; andoro i tintjei si ulit itu, 45—46; andoro in giop ponkor andarem in roruo, 47—52. Kumiit itu si Tuhan mange wo muntop an Nazareth, 53—58.

1. Anaitu asi endo ituke kumessotem si Jezus asi wale itu, wo mangeem lumukut an lawanan i tasik. Mark 4: 1. Luk. 8: 4.
2. Wo kelli paumungen in tou maumungen mai ai Sia, akar Sia sumake an londei wo lumukut, wo waja se paumungen in tou tumoorem an lawanan.
3. Wo Sia rumomaam aisera kelli nunuwuun karapi in paputeen, kuana: Milek! mangataruk essa kumessotem wo mataruk.
4. Wo ketaruknam, ja wetengen essa malettuppem a lalan, wo se lumelempar mai kumaapu itu.
5. Wo wetengen walina malettuppem asi weapn watu, anwisa raitjawanam kararemman i tana, wo nitumou tarepeke, anpapa raitjawanam aisia kararemman i tana.
6. Wo keantangem i endo, ja pakawellessen itu, wo anpapa raitjawanam amut aisia ja pakaperraam itu.
7. Wo wetengen essa walina malettuppem anuner e susune, wo se susune itu nitumou wo makeppoom isia.
8. Wo wetengen walina malettuppem an tana sama, wo

mawuaam, si essa makaatus, si walina makaennem-ngapulu, wo si walina makatellu-ngapulu.

9. Sei si makalunteng wo malinja, sia ja luminja! Matth. 11: 15.

10. Wo se muridna maijem ai Sia, kua-era ai Sia: Ja anpapa in sapa Ko maroma aisera karapi in paputeen?

11. Wo sumowatem Sia kuana aisera: ja anpapa aitjamu aipaweem makailek se kaenneppan i kakolanoan i sorga, taan aisera ja raitja aipaweem itu.

12. Sei si makaanu, ja aisia ipawee okka, wo sia makaanu mawutap; taan sei si raitja makaanu, ja aisia paindoon kai okka, si aisia kai. Matth. 25: 29. Luk. 8: 18.

13. Anpapa itu Aku maroma aisera karapi in paputeen, anpapa sera mailekpe ja raitja mailek, wo malinjape ja raitja malinja wo raitja makailek.

14. Wo andarem-era palekkeppen si sasani i Jesaja, si kumua: "Karapi in pangalinja kamu ja malinja okka, taan raitja makasa makailek; wo karapi in pangailek kamu ja mailek okka, taan raitja makasa makareken.

15. Ka si ate i toup anio nimakemmel, wo sera nimalinjaam uterke karapi in lunteng-era, wo se werren-era sera ja nikumiliim, wo sera siaam makasa mailek karapi in werren wo malinja karapi in lunteng, wo makailek karapi in ate wo mapeddis, wo Aku makasamaan isera." Jes. 6: 9—10.

16. Taan makamang se werren-mio, anpapa sera mailek, wo se lunteng-mio, anpapa sera malinja! Luk. 10: 23.

17. Ka ulit Aku kumua aitjamu: ja kelli Mangasani wo tou rondor nimaeweem mailek se nunuwuun, se pailekkennio, taan raitja pinailekkenera; wo malinja se nunuwuun, se palinjaan-nio, taan raitja pinalinjaam-era.

18. Anaitu ja luminja kamu si paputeen i mangataruk. Mark. 4: 11.

19. Sa si tou essa malinja si nuwu i kakolanoan, wo raitja makailek itu, ja mai si mangalewo, wo mandet si aitaruk andarem in atena: sia anio ja si aitarukem a lalan.

20. Taan si aitaruk asi weapn watu, sia anio ja si malinja si nuwu wo matimboi itu tarepeke karapi in kasalean:

21. Taan raitjawana amut aisia in essa, taan sia ja pirake in kaurena; wo sa mai kaisekkan wo pakakeppean anpapa i nuwu itu, ja tarepe sia pakatappepen.

22. Wo si aitaruk anuner e susune, sia anio ja si malinja si nuwu; taan se kalellopan i

tana ijasa wo si katenaan i
kasigaan makeppo si nuwu,
wo raitja makawua itu.
23. Anaitu si aitaruk an tana sama, sia anio ja si malinja wo makailek si nuwu, si kai mawua wo mawee wua, si essa makaatus, si walina makaennem-ngapulu, wo si walina makatellu-ngapulu.

---

24. Wo Sia masundurem paputeen essa walina aisera, kuana: Si kakolanoan i sorga ja mapute karapi in tou, si nimatarukem watuᵲna in gendom se sama an umana.
25. Wo andoro se tou manekkeᵲl, ja mai si karenderna, wo tumarukem rukuᵲt anuner in gendom itu, wo mangeem.
26. Anaitu kekessotem se tanggu wo meem wua, ja pailekkem kai se rukuᵲt itu.
27. Wo se ata i makawale maijem wo kumuaam aisia: Tuwan! raitja kua aipapataruknum watuᵲna in gendom se sama an umamu? ja anwisa nimakaerem se itu si rukuᵲt anio?
28. Wo kumuaam sia aisera: itu ja pinatawoijem i tou essa, si karender! Wo se ata kumuaam aisia: Ja itjasalenu kami mange mabut isia itu?
29. Taan kumuaam sia: ja raitja! wo siaam kamu karapi mabut si rukuᵲt, ja wona paabuten-mio si gendom karapi in itu.
30. Iwaja se rua anio mawaliᵲ tumou akar asi pangupuan, wo ase endo i pangupuan anio ja itjuaku okka ase mangaupu: ja abuten ririor si rukuᵲt wo wakessen itu mamuali sangaᵲkerres, wo itu patunuun; taan si gendom umungen andarem in patoroanku.

---

31. Wo Sia masundurem paputeen walina aisera, kuana: Si kakolanoan i sorga ja mapute karapi in watuna sasawi, si pinaindoom wo aitarukem i tou essa an umana. Mark. 4: 31. Luk. 13: 19.
32. Ja si nimakatojaᵲan anuner e waja watuna; taan sa nitumou, ja si nimakawangkoᵲon anuner e waja se sendeᵲen, wo mamuali tuur in kaju, akar se lumelempar i langit mai marumun andarem e pangaᵲna.

---

33. Paputeen walina masundurem Sia aisera: Si kakolanoan i sorga ja mapute karapi in pangaessem, si pinaindoom i wewene essa wo ikemmu itu andarem in tellu-ngaporo tepong, akar si pakasa itu paessemmen. Luk. 13: 21.

---

34. Waja se nunuwuun anio aiparomaam i Jezus ase paumungen in tou karapi in paputeen, wo sa raitja karapi in paputeen, ja raitja paromaannam aisera.

35. Wo palekkeppen okka si aiparomaam i Mangasani, kuana: "Aku ja mawuka okka si wabaku karapi in paputeen; Aku ja kumua okka an saruᵽn nunuwuun se aitjaennep asi kaemparan i tana." Mazm. 78: 2.
36. Anaitu kepapawajaam i Jezus se paumungen in tou, ja Sia mangeem muntop an wale; wo se murid maijem ai Sia, kua-era: Ja mee katarangan aitjami si paputeen andoro in rukuᵽt in uma itu.
37. Wo Sia sumowatem wo kumuaam aisera: Isia, si mataruk se watuna sama, Sia ja si Anak i tou;
38. Wo si uma ja si tana ijasa; wo se watuna sama itu ja anak i kakolanoan; wo si rukuᵽt itu ja se anak i mangalewo; 1 Kor. 3: 9.
39. Wo si karender, si nimataruk itu, sia ja si Iblis; wo si pangupuan ja si kaapuan i tana; wo se mangaupu ja se Melaikat.
40. Anaitu kele si rukuᵽt paabuten wo pakatunuun karapi in api: ja kele itu kai okka an kaapuan i tana ijasa.
41. Si Anak i tou rumudu okka se Melaikatna, wo sera mabut okka asi kakolanoanna waja se kasusuan wo se maemma kalewoan; Matth. 25: 32.
42. Wo tumia okka isera an pangapian: anwiitu ja weaᵽn okka kaamean wo karekkettan e waang. Matth. 8: 12, wo 22: 13.
43. Asi endo itu se tou rondor sumellap okka kele si endo andarem in kakolanoan i Amang-era. Sei si makalunteng wo malinja, sia ja luminja! Dan. 12: 3.

———

44. Kai si kakolanoan i sorga ja mapute karapi in kanaan essa, si aijenneppem an uma, si kinaereanem i tou essa, wo aijenneppem itu; wo anpapa in kasaleanna andoro in itu, ja mange sia itelles waja se anuna, wo tumelles si uma anio. Filip. 3: 7.

———

45. Kai si kakolanoan i sorga ja mapute karapi i mangawangkeer, si mangere tintjei se looᵽr.
46. Si, kepakaereannam essa si asi wangko weena, ja nimangeem itelles waja se aisia, wo tumelles itu.

———

47. Kai si kakolanoan i sorga ja mapute karapi in roruo essa, si aipanawu a laur, wo si maumung waja gio in ponkor;
48. Si, sa nimawutaam, ja pawessoon e tou a lawanan, se, sa nimakalukutem, mumung se sama an pangawean-era, taan se lewo ja ipatia-era.
49. Ja kele itu okka an kaapuan e endoᵽ: se Melaikat kumessot okka wo tumane se tou lewo anuner e rondor; Matth. 25: 32.
50. Wo ipatia-era okka sera an pangaapian: anwiitu ja weaᵽn okka kaamean wo karek-

kettan e waang. Matth. 13: 42, wo 25: 30.

51. Wo kumuaam si Jezus aisera: Pinakasigilem-mio waja se itu? Kumuaam sera ai Sia: Een, e Tuhan!

52. Wo Sia kumuaam aisera: Anpapa itu sangap Pandita, si aipakasusuijem andarem in kakolanoan i sorga, ja kele makawale essa, si mapakessot asi kanaanna se nunuwuun werru wo ure.

---

53. Wo nimamualiim, keapuum i Jezus waja se paputeen anio, ja Sia nimangeem anwiitu.

54. Wo keuntopnam an tana tinouwanna, ja Sia masusuijem isera andarem in pascholaan-era, akar sera mangaijakaam wo kumuaam: Ja anwisa kinaereannam waja se katarendemman wo se tuus-kalinterran itu? Luk. 4: 16—30.

55. Raitja kua Sia ja si anak tuama i tonas in kaju? wo si inangna ja patuulen Maria? wo se pookna tuama ja si Jakobus wo Joses, wo Simon wo Judas?

56. Wo se pookna wewene ja raitja waja sera anunerta? Ja anwisa kinaereannam waja se itu?

57. Wo sera makatappep ai Sia; taan kumuaam si Jezus aisera: Mangasani essa raitja maina siri kele an tana tinouwanna wo an walena.

58. Wo raitja pinatawoijennam anwiitu kelli tuus-kalinterran, anpapa raitja in paemanen-era.

PAIBAAN XIV.

Si kukua andoro in pakaaressan wo papate i Johannes, si Mangalelle, 1—12. Si Tuhan Jezus mera a lewwet i tasik, anwisa pakawessuunna kelli in tou karapi in pirake roti wo ponkor, 13—21. Kumiit itu Sia mapawole se muridna mange a lewwet, taan i Sia in essa mange an kuntung mangilepk anwiitu, wo maapu itu Sia kumiit ase muridna karapi mawaja an tasik, 22—36.

1. Endo ituke malinjaam si Kolano Herodes si kukua i Jezus; Mark. 6: 14—29. Luk. 9: 7—9.

2. Wo kumuaam ase atana: Sia anio ja Johannes, si Mangalelle; sia ja pinakatouwen ase nimate, wo anpapa

itu matawoi andaremna se
tuus-kalinterran anio.
3. Ka si Herodes nimapa-
rakeppem si Johannes, wo ni-
mapawakessem isia, wo nima-
pawekkarem isia an paaressan
anpapa i Herodias, si panna-
naan i Filippus, si pookna
tuama. Luk. 3: 19—20.
4. Ka si Johannes nikumu-
aam aisia: ja raitjatoro aitjo
makapannanaan isia. 3 Moz.
18: 16.
5. Kai aitjasalenam mapate
isia, taan maindeem sia si
touᵽ, anpapa sera matimboi-
jem isia kele Mangasani.
6. Taan andoro i pakaloo-
rau si endo-kamualian i Hero-
des, ja si anak wewene i He-
rodias nimakomboᵽ anuner-era,
wo sia nimakasaleᵽem asi
Herodes,
7. Akar sia tumaar karapi
matiwa mawee okka aisia, ja
sapaᵽke pangilekkenna okka.
8. Wo sia, aipakasusuijem
ririor i inangna, ja kumuaam:
Papawee aijaku anwiai anda-
rem in kakanan essa si rokos
i Johannes, si Mangalelle.
9. Anaitu si Kolano ja ma-
katekkurem andoro in itu;
taan anpapa in titiwaanna wo
anpapa-era, se nikumanem
karapina, ja sia tumitaam wo
siitu ipawee aisia,
10. Wo nimapaangeem ma-
rak si rokos i Johannes anda-
rem in paaressan.
11. Wo si rokosna paalinem
andarem in kakanan essa wo
ipaweem asi anak wewene itu,
wo sia maaliim itu asi inangna.
12. Taan maijem se muridna
mindo si owakna wo lumoben-
gem itu, kai mangeem maka-
tau itu asi Jezus.

13. Wo kelinjaam i Jezus
itu, ja Sia in essa rumessoom
anwiitu karapi in londei an
paennaan essa si lulu; taan
kelinjaam e paumungen in tou
itu, ja sera kumiitem ai Sia
mawajake kumessot ase roong.
14. Wo kekessotem i Jezus,
ja Sia mailekkem se kelli pau-
mungen in tou, wo maenda-
mem upusan wangko andoro-
era wo makasamaam se su-
makit aisera.
15. Wo mawawaendoom ja
se muridna maijem ai Sia,
kua-era: Si paennaan anio ja
lulu, wo nilumangkoijem si
endo; ja papaange se paumun-
gen in tou, wo sera mange
ase matani tumelles kakanen
aisera in essa.
16. Taan kumuaam si Jezus
aisera: ja siaam sera mange-
ange! mee kamu kanen aisera.
Joh. 6: 5—14. Luk. 9:
12—17. Mark 6: 35—44.
17. Wo kumuaam sera ai
Sia: ja raitjawana anwiai ait-
jami sapaᵽ, karenganke lima
roti wo ruake ponkor.
18. Wo Sia kumuaam: Ja
paalinai se itu Aijaku.
19. Wo papalukutnam se
paumungen in tou itu an ru-
kut, wo mindoom se lima

roti wo se rua ponkor, wo matetter a langit Sia ja kumuaam berkat ase itu, wo nimakapungkutem se itu, ja Sia meem se roti ase murid, wo se muridna ase paumungen in tou.

20. Wo sera waja makanem wo pakawessuum, wo si tellau e pungkurt paangkaijem, sangapulu wo rua wakul mawuta.

21. Anaitu se nikumanem, sera ja parekernen lima-ngariwu tuama, aitjessot se wewene wo se tojaan.

---

22. Wo an tarepe ituke lumesseem si Jezus se muridna sumake a londei, wo mole rumiorem i Sia a lewwet, andoro Sia mawekkar se paumungen in tou mareng. Mark. 6: 45—56; Joh. 6: 15.

23. Wo nimakawekkarem se paumungen in tou, ja Sia in essa sumosorem an kuntung wo mangilerk; wo nimawenggiim ja Sia in essake anwiitu.

24. Anaitu si londei ja anunerem in tasik, aipasemper kelli karapi e sempa, ka si regges ja andirior.

25. Taan an palukarenwenggi kumaoppat maijem si Jezus aisera mawajar an tasik.

26. Wo keilekkem e murid i Sia mawajar an tasik, ja sera mangaijakaam, kua-era: itu ja mukur essa! wo maangkoom sera anpapa in kaindean.

27. Taan tarepeke maromaram si Jezus aisera, kuana: Marui in ate-mio! IJaku ja, siaam mainder!

28. Wo sumowatem si Petrus, kuana: o Tuhan! sa Ko itu, ja papawai aku Aitjo majar an rano.

29. Wo kumuaam Sia: ja mai! Wo si Petrus tumumpaam asi londei wo mawajaam an rano wo mai asi Jezus;

30. Taan keilekkennam si regges reppet itu, ja sia makaindeem, wo tumotolem sia matinem, sia ja rumangatem, kuana: o Tuhan! tawangennai aijaku!

31. Wo tarepeke rumennettem si Jezus si kamana tumimboi isia wo kumuaam aisia: e mangaeman tojo! anpapa in sapa ko nimalitjokoom? Jak. 1: 6.

32. Wo kesakeem-era a londei ja mapopassem si regges.

33. Anaitu se an londei maijem kumundu sumiri ai Sia, kua-era: Ulit! Ko ja si Anak i Allah!

34. Wo nimakalewwettem sera maijem an tana Gennesaret.

35. Wo kekailekkem e tou an roong itu Sia, ja sera rumuduum asi pakasa i tana makalitjir, wo paalinem aisia waja se sumakit,

36. Wo mangilekkem ai Sia, wo sera ronake kumewoi si tembir i karaina; wo pirarke se nikumewoijem itu, sera ja makasamaam. Luk. 6: 19.

PAIBAAN XV.

Pira Pandita wo tou Farisi mapasea asi Tuhan se muridna, anpapa sera raitja kumiit se tataaren e matua, wo si Tuhan sumowat asi itu, 1—9; kai tumuru sapake si rona sumamek se tou, 10—20. Kumiit itu si kukua i wewene Kanaan, 21—28; si pakasamaan e pira tou sumakit, 29—31; wo si pakawessuan e oppat-ngariwu in tou, 32—39.

1. Andoro itu maijem asi Jezus pira Pandita wo tou Farisi se asi Jeruzalem, kuaera: Mark. 7: 1—16.

2. Ja anpapa in sapa lumangkoi se muridmu se tataaren e matua? ka sera raitja mawoas se kama-era, sa sera makan roti.

3. Taan sumowatem Sia wo kumuaam aisera: Ja anpapa in sapa kai kamu lumangkoi si tita i Allah karapi e tataaren-mio?

4. Ka aititaam i Allah, kuana: "Ja siriin si amang wo si inangmu! wo sei si matendul si amang kaapa si inang, sia ja papaten okka!" 2 Moz. 20: 12, wo 21: 17.

5. Taan kamu makua: sei si kumua okka asi amang kaapa inang: ja siitu si aijaku rona mee katoroan aitjamu, itu ja paragessen essa asi Allah, sia ja raitja karengan sumiri si amangna wo si inangna.

6. Wo kele itu kamu mauwaꝑk si tita i Allah karapi e tataaren-mio.

7. E kamu magauꝑ! karapi in rondor nimasani si Jesaja andoro-mio, kuana: Jes. 29: 13. Mark. 7: 6.

8. "Se tou anio matawi Aijaku karapi in waba-era, wo masiri IJaku karapi in wiwi-era; taan si ate-era ja matajang Aijaku.

9. Taan raitjawana katoroan sera masiri Aijaku karapi sumusui se sususuijen se aitaarke e tou."

---

10. Wo nimakatowaam se paumungen in tou ai Sia, Sia kumuaam aisera: Ja luminja wo makasigil! Mark. 7: 14.

11. Ja raitja siitu, si muntop an waba, mapasamek si tou; taan si kumessot asi waba, itu ja mapasamek si tou.

12. Andoro itu maijem ai Sia se muridna wo kumuaam ai Sia: Kailekkannu, ja se tou Farisi nimatappeꝑem, kelinjaam-era si nuwu anio?

13 Taan sumowatem Sia wo kumuaam: waja uuseb, si raitja aipausebbem i Amang-

ku an sorga, itu ja pakembutem okka!

14. Iwaja isera mange, sera ja mangawali wola e wola; anaitu sa si wola makawali si wola, ja se rua isera lumettup okka an wubu. Luk. 6: 39. Rom. 2: 19.

15. Wo sumowatem si Petrus wo kumuaam ai Sia: ja mee katarangan aitjami andoro in paputeen anio.

16. Taan sumowatem si Jezus aisia: Ja kai kamu kele itu kalongon akar in tarepe?

17. Kai kamu raipe makailek, ja waja se muntop an waba, itu mai an poot wo ipatia an pailongan?

18. Taan si kumessot asi waba, itu ja tumou asi ate, wo itu ja mapasamek si tou.

19. Ka asi ate tomou karekeᵽnan lewo, kapuisan, kagogaran in pamalean, kawelluan, karombitan, kasairian towo wo katendulan.

20. Waja se anio ja mapasamek si tou; taan si kuman karapi raitja mawoas se kama, itu ja raitja mapasamek si tou.

---

21. Anaitu maange si Jezus anwiitu, Sia meraam ase supu i tana Tyrus wo Sidon. Mark. 7: 24—30.

22. Wo milek! wewene Kanaan essa, si nimai ase supu i tana anio, marangatem ai Sia, kuana: ja itjaupusai aijaku, o Tuhan, anak tuama i David! si anakku wewene kinatennaan i robh lewo itjainde muli-ulit.

23. Taan Sia raitja sumowatem nuwu essa aisia. Wo se murid maijem mangilek ai Sia, kua-era: Ja papaange isia Aitjo, ka sia marangat an somoita. Mazm. 34: 6.

24. Taan Sia sumowatem, kuana: Aku ja raitja aiparuduum karenganke ase lumba i wale Izrael, se aitjatala.

25. Wo sia maijem kumundu sumiri ai Sia, kuana: ja tawangennai aijaku, o Tuhan!

26. Taan sumowatem Sia wo kumuaam: Ja raitja toro mindo si roti e anak, wo tumia itu ase asu.

27. Wo sia kumuaam: een, e Tuhan! taan se asu kumanke ase pungkuᵽt, se marabas ase pakanan e tuwan-era.

28. Andoro itu sumowatem si Jezus kuana aisia: e wewene! wangko ja si paemanennu! ja mamuali aitjo kele si kasaleannu. Wo si anakna wewene nimakasamaam asi tarepe ituke.

29. Wo si Jezus meraam anwiitu, wo maijem an tasik i Galilea, wo sumosorem an kuntung wo lumukutem anwiitu. Mark. 7: 31—37.

30. Wo kelli paumungen in tou maijem ai Sia, se wewe-anem karapi-era se palai, se wola, se wowo, se pengkor, wo kelli walina, se aipawek-

karem-era an kekei i Jezus, wo Sia nimakasamaam isera.

31. Akar itjalinterrem e paumungen in tou, keilekkem-era, ja se wowo manuwuᵱ, se penkor nimakasama, se palai mawajaᵱam, wo se wola mailekkem; wo pakaloorem-era si Allah e Izrael.

32. Wo si Jezus, nimakatowaam se muridna mai ai Sia, ja kumuaam: Aku mendam upusan wangko andoro i paumungen in tou, anpapa sera nimennaam Aijaku akar in tarepe tellu-ngaendo, wo raitjawana sapaᵱ aisera kanen, wo raitja itjasaleku mapaange isera karapi in arem, wo siaam sera wona malale a lalan. Mark. 8: 1—9.

33. Wo se muridna kumuaam ai Sia: ja anwisa kaereanai kele itu kakelli roti an ebbu anio, wo pakawessuunai paumungen in tou kele itu kakelli?

34. Wo kumuaam si Jezus aisera: pira roti weaᵱn aitjamu? kumuaam sera: pitu, wo pira in ponkor.

35. Wo Sia mapalukutem se paumungen in tou an tana;

36. Wo paindoonnam se pitu roti wo se pongkor, wo nimakangilekkem berkat, Sia mapungkutem itu, wo meem itu ase muridna, wo se muridna asi paumungen in tou.

37. Wo sera waja kumanem wo makawessuum, wo paangkaijem-era si tellau e pungkut pitu wakul mawuta.

38. Wo se nikumanem anwiitu ja oppat-ngariwu tuama, aitjessot se wewene wo se anak.

39. Wo nimakawekkarem se paumungen in tou maring, Sia ja sumakeem a londei wo maijem ase supu i tana Magdala.

PAIBAAN XVI.

Si tou Farisi wo Sadduki mangilek tuus kalinterran essa, 1-4. Si Tuhan mero se muridna andoro e tou anio; taan se murid makasigil sumea itu, 5—12. Kumiit si kukua andoro in pakaeenan i Petrus andoro i Jezus wo si sosowat i Tuhan, 13—20. Si Tuhan Jezus masani si papatena wo si pakatouwanna sumawel; kai masani ase muridna kelli wendu anpapa in pakatauwan i Indjil; taan kai kelemwisa kaloor wo kawangko mamuali okka si tendan-era, 21—28.

1. Wo se tou Farisi wo Sadduki maijem ai Sia, wo karapi mangepe sera ja mangilekkem ai Sia, wo Sia tu-

muru aisera tuus essa asi langit. Mark. 8: 11—12. Luk. 12: 54—56.

2. Taan sumowatem Sia wo kumuaam aisera: sa nimawawaandoom kamu ja kumua: mapoppas! ka si langit ja raindang;

3. Wo woowoondo: kainia maregges! ka si langit ja raindang-tuneng. E kamu, magaup! si pailekken i langit kailekkan-nio meraipan, taan raitjatoro kamu se tuus e endop?

4. Si suru lewo wo gumogar in pamalean mangilek tuus essa; taan raitja ipawee okka aisera tuus essa, karenganke si tuus i Jonas, si Mangasani. — Wo Sia mangeem tumellau isera. Matth. 12: 39—40.

---

5. Wo nimakawai se murid a lewwet, sera ja nimaliurem maali roti. Mark. 8: 13—21.

6. Wo si Jezus kumuaam aisera: Rumekepn wo teipren kamu asi pangaessem e tou Farisi wo Sadduki.

7. Wo maromapanem si essa asi essa, kua-era: Itu ja anpapa kita raitja nimaaliim roti.

8. Wo si Jezus, si makailekkem itu, kumuaam aisera: ja sapa paromapan anunermio in essa, e kamu, mangaeman tojo! ja kamu raitja nimaaliim roti?

9. Raipe kailekkan-nio, wo kamu raitja mareken se lima roti ase lima-ngariwu tuama, wo pira in wakul aijangkaijem-mio? Matth. 14: 17.

10. Kai raitja se pitu roti ase oppat-ngariwu tuama, wo pira in wakul aijangkaijemmio? Matth. 15: 37.

11. Kelemwisa kailekkan-nio, ja Aku raitja nimaromaam asi roti, wo kamu tumei-teir asi pangaessem e tou Farisi wo Sadduki?

12. Andoro itu ja sera makasigilem, ja raitja pinaromaannam, wo sera tumei-teir asi pangaessem i roti, taan asi susuṡuijen e tou Farisi wo Sadduki. Gal. 5: 9.

---

13. Anaitu kepakawaijem i Jezus ase supu i Cesarea Filippus, ja Sia mawueijem se muridna, kuana: se tou kumua andoroku, ja sei si Aku anio, si Anak i tou? Mark. 8: 27—30. Luk. 9: 18—26.

14. Wo kumuaam sera: Weapn se kumua: ja Johannes, si Mangalelle; wo se walina: ja si Elias; wo se walina: ja si Jeremias, kaapa essaan ase Mangasani.

15. Wo Sia kumuaam aisera: taan se kamu anio, kamu kumua ja sei si Aku anio?

16. Wo sumowatem si Petrus, kuana: Ko ja si Christus, si Anak i Allah mennou-nou!

17. Wo sumowatem si Jezus kumua aisia: Ja makamang ko, e Simon! anak i Jona! ka

raitja owak wo enda nimapailekkem itu aitjo; taan si Amangku, si andarem in sorga. Gal. 1: 16.

18. Wo Aku kai kumua aitjo: ko ja Petrus, wo asi Petra (watu apo) anio Aku ja tumoor okka si Paliusenku, wo se papalen i naraka ja raitja makakawasaan aisia! Joh 1: 42—43.

19. Wo Aku mee okka aitjo se kukunsi i kakolanoan i sorga, wo sapaᵽ si pawakessennu okka anbawo in tana, itu ja ipawakes okka an sorga; wo sapaᵽ si pawekkarennu okka anbawo in tana, itu ja ipawekkar okka an sorga. Matth. 18: 18.

20. Andoro itu Sia maperoom ase muridna, wo sera siaam kumua asi tou essa, Sia ja Jezus si Christus.

---

21. Si endo itu ja si Jezus nitumotolem tumuru ase muridna, ja karengan Sia mange an Jeruzalem, wo mendam paraiᵽjen kelli ase Mangamatua wo ase kapala Imam wo se Pandita, kai papalen wo asi endo an kumatellu pakatouwen. Matth. 17: 22.

22. Wo si Petrus, kepakaindoonnam i Sia in essa, ja tumotolem mapero i Sia, kuana: e Tuhan! ja itjaupusai Aitjo in essa! ja siaam makasa kele itu mamuali Aitjo!

23. Wo Sia sumelengem wo kumuaam asi Petrus: rumesso an somoiku, e Seitan! ko ja katappean essa Aijaku; ka ko marekeᵽn si raitja asi Allah, taan ase tou. 2 Sam. 19: 22.

24. Andoro itu kumuaam si Jezus ase muridna: Sa tou essa masale kumiit Aijaku, sia ja kumelong isia in essa, wo mindo aisia si pinalawana, wo kumiit Aijaku. Matth. 10: 38.

25. Ka sei si masale okka matimboi si katouwanna, sia ja tumala okka siitu; taan sei si tumala okka si katouwanna anpapa IJaku, sia ja makaere okka siitu. Matth. 10: 38. Mark. 8: 34. Luk. 9: 23.

26. Ka sapa katoroan asi tou, sa sia makakamang si pakasa in tana, taan marai si mukurna? kaapa sapa okka iwee i tou essa an kawekkaran i mukurna. Mark. 8: 36. Luk. 9: 25. Mazm. 49: 9.

27. Ka si Anak i tou mai okka andarem in pakalooran i Amangna karapi e Melaikatna, wo endo itu Sia ja sumuli okka asi sangaᵽtou itjiit ase patawoijenna. 2 Kor. 5: 10.

28. Ulit! Aku kumua aitjamu: ja weaᵽn anuner e makatoor anwiai, se raitja mendam okka si papate ririor asi pakailekken-era si Anak i tou muntop an kakolanoanna.

PAIBAAN XVII.

Si kukua i pakalooren i Tuhan Jezus an kuntung Thabor, 1–8, wo si kaperoanna ase murid wo siaam kumua si pakailekkan anio ririor asi pakatouwanna, 9—13. Nimarengem Sia ja makasamaan tou essa si palelaan in serap wo kinatennaam i rohh lewo, 14–21. Sia masani kai si papate wo si pakatouwanna, 22—23, wo mapaange si Petrus messi ponkor essa wo mindo asi wabana si keping si andaremna, wo sia rona maier bea karapi in itu, 24–27.

1. Anaitu nilumangkoijem ennem-ngaendo ja si Jezus mindoom karapina si Petrus, wo Jakob wo si Johannes, si pookna tuama, wo makawaliim isera in essa an kuntung rangka essa. Mark. 9: 2—13. Luk. 9: 28—36.

2. Wo si giona aitjawaluijem andior-era, wo si amona nimasellappem kele si endo, wo se karaina nimakakuloom kele si sendot. 2 Petr. 1: 16—17.

3. Wo milek! pailekkem-era si Mozes wo si Elias, se maromaꝑam karapina.

4. Wo sumowatem si Petrus wo kumuaam asi Jezus: Tuhan! ja sama kita anwiai! sa itjasalenu ja iwaja kami tumoor anwiai tellu loloindong; si essa ja Aitjo, wo si essa asi Mozes, wo si essa asi Elias.

5. Anaitu maromaꝑpe sia, milek! kambung essa si masendot nirumidirem isera, wo milek! roma essa asi kambung anio kumuaam: Sia anio ja Anakku tuama si itjaupuꝑs, si andaremna ja si kasaleanku! linjaan ai Sia! Matth. 3: 17.

6. Wo kelinjaam e murid itu, ja sera lumettuppem an amoera, wo nimakaindeem kelli.

7. Wo si Jezus maijem kumewoi isera wo kumuaam: ja tumoor wo siaam maindeꝑ!

8. Wo keangkaijem e werren-era, ja sera raitja mailekkem tou essa, karenganke si Jezus in essa.

---

9. Wo marojorem sera asi kuntung, ja si Jezus matitaam aisera, kuana: Ja siaam kumua si pailekken anio asi tou essa, sa raipe si Anak i tou aipakatouwen anuner e nimate.

10. Wo se muridna mawueijem i Sia, kua-era: Ja sapa si ipakua e Pandita, ja karengan mai ririor si Elias? Matth. 11: 14. Mal. 4: 5.

11. Wo sumowatem si Jezus kumua aisera: ulit! si Elias ja mai okka ririor, wo mapatoor sumawel se waja.

12. Taan Aku kumua aitjamu, ja kele ijasa nimaijem si Elias, taan sia raitja kinailekkan-era; taan sera ja nimatawoijem karapina se aitjasaleem-era: kele itu kai si Anak i tou mendam okka paraiᵽjen aisera.

13. Andoro itu makasigillem se murid ja pinaromaannam aisera andoro i Johannes, si Mangalelle.

---

14. Anaitu nimaijem sera asi paumungen in tou, ja maijem ai Sia tou essa lumettup asi kunduna andiorna, wo kumuaam: Mark. 9: 14—29. Luk. 9: 37—45.

15. O Tuhan! itjaupusai asi anakku tuama, ka sia palelaan in serap wo paraiᵽjen kelli; ka makakelli sia lumettup an api, wo makakelli an rano.

16. Aku ja nimaaliim isia ase muridmu; taan sera raijotoro makasamaan isia.

17. Wo sumowatem si Jezus, kuana: e suru raitja maeman wo aitjawibitem! pira an kaure kai Aku menna okka karapimio? pira an kaure Aku makalessen okka itjamu? paaliinai sia Aijaku! Mark. 9: 14—16.

18. Wo si Jezus maperoom isia, wo si robh lewo kumessotem aisia, wo si anak nimakasama asi tarepe ituke.

19. Kumiit itu maijem se murid in essa asi Jezus wo kumuaam: Ja anpapa in sapa raijotoro se kami tumia isia?

20. Wo kumuaam si Jezus aisera: anpapa raitja paemanen-nio; ka ulit! Aku kumua aitjamu, sa kamu makapaemanen keleke watuna sasawi, ja kamu kumua okka asi kuntung anio: ijera anwiai anwiitu! wo sia mera okka; wo raitja sapaᵽ si raitjatoro patawoijen-mio okka. Matth. 21: 21. Luk. 17: 6.

21. Taan si suru anio raitja kumessot karengan karapi mangileᵽk wo mapuasa.

22. Anaitu mawajaᵽam sera malitjir in Galilea, ja si Jezus kumuaam aisera: Si Anak i tou ipaturuk okka an kama e tou. Matth. 20: 17—18. Mark. 9: 31. Luk. 9: 22.

23. Wo papaten okka-era Sia, wo asi endo an kumatellu ja Sia pakatouwen okka. — Wo sera nimanekkuᵽr kelli. Matth. 16: 21.

---

24. Wo nimakauntoppem sera an Kapernaum, ja maijem asi Petrus, se mangaere se keping-bea, wo kumuaam: Si Mangasusui-mio raitja-kua Sia maier se keping-bea itu? 2 Moz. 30: 13.

25. Sumowatem sia: Een! wo kepakauntopnam an wale,

ja si Jezus rumiorem isia, kuana: ja sapa si rekenennu? e Simon! ase sei mindo se Kolano anbawo in tana se keping-bea, kaapa se keping e rokos? ase anak tuamaera, kaapa ase tou tana walina?

26. Kumuaam si Petrus ai Sia: ase tou tana walina. Wo kumuaam si Jezus aisia: ja kele itu se anak tuama wekkar asi itu.

27. Taan wo siaam kita mee kasusuan aisera: ja mange an tasik numawo si pessi, wo si ponkor katare si lumentul ja mindo, wo nimawukaam ko si wabana, ja ko makaere okka keping-istar essa; indoon itu wo mee itu aisera, Aijaku wo aitjo. Luk. 23: 2.

PAIBAAN XVIII.

Sei si kumangkope-mai an kakolanoan i sorga, 1—5. Sisinauwen wo siaam mee kasusuan, 6—10. Si Tuhan Jezus nimai mangere se aitjatala, 11—14. Sapa karengan patawoijenta ase nisumeaam aitjita, 15—17. Si kawasa e Ruruduan i Tuhan andarem in kakolanoan i sorga, 18—20. Si paputeen itu, si mee katarangan, ja makapira karenganta mee ampung, 21—35.

1. Asi tuminting ituke maijem se murid asi Jezus, kua-era: ja sei si kumangkopemai andarem in kakolanoan i sorga? Mark. 9: 33—48. Luk. 9: 46—48.

2. Wo nimakatatowaam si Jezus tojaan essa mai ai Sia, ja aipatoornam siitu anunerera,

3. Wo kumuaam: Ulit! Aku kumua aitjamu: sa kamu raitja itjawalui, wo mamuali kele se tojaan, ja raitja makasa kamu muntop okka an kakolanoan i sorga! Matth. 19: 14. Mark. 10: 15. 1 Kor. 14: 20.

4. Anaitu sei si makokos okka isia in essa, kele si tojaan anio, sia ja si kumangkope-mai andarem in kakolanoan i sorga. 1 Petr. 5: 6.

5. Wo sei si matimboi tojaan essa kele itu karapi in ngaranku, sia ja matimboi IJaku. Matth. 10: 40.

---

6. Taan sei si mee kasusuan asi essaan ase tojaan anio, se maeman Aijaku, ja torope aisia, wo watu-riringin pawerennen an kanatna, wo ipatinem an kararemman i laur. Luk. 17: 1—2.

7. O inde ase an tana anpapa e kasusuan! Ja raitjatoro

walina, karenganke mai se kasusuan; taan o inde asi tou itu, si aisia mai kasusuan

8. Anpapa itu, sa si kamamu kaapa si kekeimu mapatappeꝩ itjo, ja pooken itu wo itia isia aitjo: Ja torope aitjo muntop palai kaapa pengkor an katouwan, taan ipatia karapi rua kama, wo rua kekei an paapian si kaureꝩ. Matth. 5: 30.

9. Wo sa si werrennu mapatappeꝩ itjo, ja tuiken itu, wo itia isia aitjo: Ja torope aitjo muntop karapi i werren essa an katouwan, taan ipatia karapi e werren rua an paapian i naraka.

10. Teiꝩren, wo kamu siaam maroros essaan ase tojaan anio; ka Aku kumua aitjamu, ja se Melaikat-era, se andarem in sorga, mandondoꝩ matetter si amo i Amangku, si andarem in sorga.

---

11. Ka si Anak i tou nimaijem, wo mee salamat asi aitjatala. Matth. 9: 13. Luk. 19: 10. 1 Tim. 1: 15.

12. Ja sapa si rekenen-nio? sa weaꝩn asi tou essa maatus lumba, wo aitjatalaam essaan ase anio: ja raitja itellauna okka se sio-ngapulu wo sio, wo mange mangere an kuntungꝩ si aitjatala itu? Luk. 15: 4. Hez. 34: 11—12.

13. Wo sa nimamualiim, ja sia nimakaerem itu, ulit! Aku kumua aitjamu, sia ja masale okka andorona itu kumellipemai, ase andoro e sio-ngapulu wo sio itu, se raitja aitjatalaam.

14. Kele itu ja raitja si kasalean i Amang-mio, si andarem in sorga, wo essaan ase tojaan anio itjatala.

---

15. Taan sa si pookmu nisumeaam aitjo, ja mange wo peroon sia anunermu wo isia in essa: sa sia luminja aitjo, ja ko nimakakamang si pookmu. Luk. 17: 3. 3 Moz. 19: 17.

16. Taan sa sia raitja luminja aitjo, ja mindo karapimu essa kaapa rua tou, wo tumoor an waba e rua kaapa tellu sairi waja se nuwu.

17. Wo sa sia raitja masale luminja aisera anio, ja itjua itu asi paumungen; wo sa sia raitja masale kai luminja asi paumungen, ja sia weaꝩn aitjo kele tou kafir wo si mangangilek-bea.

---

18. Ulit! Aku kumua aitjamu: waja se pawakessen okka mio anbawo in tana, itu ja ipawakes okka andarem in sorga; wo waja se pawekkaren okka mio anbawo in tana, itu ja itjawekkar okka andarem in sorga. Matth. 16: 19. Joh. 20: 23.

19. Kai Aku kumua aitjamu: sa rua in tou aitjamu anbawo in tana nimaessaam andoro nunuwuun essa maewe ma-

ngilek itu: itu ja mamuali okka aisera i Amangku si andarem in sorga.

20. Ka anwisake rua kaapa tellu in tou nimaumungem karapi in ngaranku, ja anwiituke Aku anuner-era.

---

21. Andoro itu maijem si Petrus ai Sia wo kumuaam: Tuhan! makapira si pookku sumea okka aijaku, wo aku mee ampung aisia? akar in makapitu?

22. Kumuaam si Jezus aisia: Aku ja raitja kumua aitjo: akar in makapitu; taan akar in makapitu-ngapulu makapitu!

23. Andoro in itu ja si kakolanoan i sorga paputeen asi Kolano essa, si matimboi katebean karapi e atana.

24. Anaitu ketotolnam matebe, ja paaliinem aisia essa, si wennangna aisia ja pakasa i riwu talenta;

25. Wo anpapa raitjawanaam aisia sapaᵽ wo maier itu, ja si Tuwanna nimapaperrokkem isia, wo si pannanaan wo se anakna, wo waja se aisia, wo pawaieren itu.

26. Taan andoro itu maijem si ata itu kumundu an tana andiorna, kuana: o Tuwan! ja pangupuᵽs aijaku! wo aku maier okka aitjo se waja.

27. Wo si Tuwan i ata anio, si maendamem kelli upusan, mekkarem isia wo itambernam kai aisia si wennang itu.

28. Taan kekessotem i ata anio, ja sia nimakaerem essaan ase kakelena ata, si wennangna aisia ja maatus roit, wo sia tumimboijem isia, kai kumessellem isia an kanatna wo kumuaam: Waierenai aijaku si wennangmu!

29. Wo si kakelena ata itu kumunduum an kekeina wo mangilekkem aisia, kuana: ja pangupuᵽs aijaku! wo aku maier okka aitjo se waja

30. Taan sia raitjakiim; taan mangeem mapawekkar isia an paaressan akar sia makawaier okka si wennangna.

31. Anaitu keilekkem itu e kakelena ata, sera ja matekkurem kelli, wo mangeem makatau asi Tuwan-era waja se nimamualiim.

32. Andoro itu tumowaam si Tuwanna isia mai aisia, wo kumuaam aisia: e ko, ata lewo! waja se wennang itu aitamberkum aitjo, anpapa ko nimangilek aijaku,

33. Anaitu raitja-kua ja makatoroom kai aitjo tumuru upusan asi kakelemu ata, kele kai aku nitumuruum upusan aitjo?

34. Wo si Tuwanna maabouwem wo mapaturukem isia ase mangaraiᵽ akar sia makawaier okka waja se wennangna aisia:

35. Kele itu kai si Amangku an sorga memma okka aitjamu, sa kamu raitja karapi waja in ate-mio mee ampung sangaᵽtou in essa asi pookna se kaseaanna. Jak. 2: 13.

PAIBAAN XIX.

Si Tuhan Jezus mera asi tana Galilea mange an tana Judea, wo kelli in tou kumiit i Sia, 1—2. Sususuijen andoro in kaintossan si metou asi pannanaanna, 3—12. Si Tuhan mee berkat ase anak, 13—15. Si kukua andoro i mangalitou si siga itu wo sususuijen, kelemwisa kawuter ase tou siga kumiit si Tuhan; taan kai kelemwisa kawangko makasa si tendan ase tou itu, se nitumellaum waja se waja wo rona kumiit si Tuhan, 16—30.

1. Wo nimamualiim, kepakaapuum i Jezus se nuwu anio, ja Sia meraam asi Galilea wo maijem a lewwet i Jordan ase supu i tana Judea. Mark. 10: 1—12.

2. Wo kelli paumungen in tou kumiitem ai Sia, wo Sia makasamaam isera anwiitu.

3. Wo se tou Farisi maijem aisia mangepe i Sia, kua-era ai Sia: Ja ronake si tou tumia si pannanaanna anpapa sangap muali?

4. Taan sumowatem Sia kuana aisera: raitja pinawasaammio, ja Sia Si nimamualiim an katotolan, nimamualiim isera tuama wo wewene?

5. Wo aitjuaam: "anpapa itu ja si tou tumellau okka si amang wo si inang, wo lumenket asi pannanaanna, wo se rua itu weapn okka asi essake in owak," 1 Moz. 2: 24. Ef. 5: 28—31.

6. Akar sera ja raitja kai rua, taan essake in owak: ana-itu sapa pinaennettem i Allah, itu ja siaam mentos si tou! 1 Kor. 7: 10—11.

7. Kumuaam sera ai Sia: Ja anpapa in sapa si Mozes nimatitaam mee surat kaentossan wo tumia isia? Matth. 5: 31. 5 Moz. 24: 1.

8. Kumuaam Sia aisera: Ja aiwajaam i Mozes tumia se pannanaan-mio anpapa in kaketterran in ate-mio; taan an katotolan ja raitja kele itu.

9. Taan Aku kumua aitjamu: sei si tumia si pannanaanna, sa raitja anpapa in kawelluan, wo mannanna walina, sia ja gumogar si pamalean; wo sei si mannanna si aitia itu, sia ja gumogar si pamalean. Matth. 5: 31—32.

10. Kumuaam se muridna ai Sia: Ja sa kele itu si kaokoan in tou karapi i pannanaan, ja awestare siaam kumawin.

11. Taan kumuaam Sia aisera: Ja waja se tou raitja ru-

makep si nunuwuun anio, taan siake, asi sei aipaweem itu. 1 Kor. 7: 7.

12. Ka weaᵽn se kinawiriim, se kele itu aipakaaanakem asi owak i inang; wo weaᵽn se kinawiriim, se pinakawiriim e tou; wo weaᵽn nikumawiriim isera in essa anpapa in kakolanoan i sorga: Sei si rona rumakep, ja rakeppen itu!

---

13. Andoro itu paaliinem ai Sia tojaanᵽ, wo Sia mekkar aisera se kama wo mangileᵽk; wo se murid meroom isera. Mark. 10: 13—16. Luk. 18: 15—17.

14. Taan kumuaam si Jezus: Iwaja se anak wo siaam seppedden isera mai Aijaku; ka anu-era si kakolanoan i sorga!

15. Wo nimakawekkarem se kama aisera, Sia ja meroom anwiitu.

---

16. Wo milek! tou essa maijem ai Sia wo kumuaam ai Sia: e Mangasusui sama! ja kasamaan sapa karengan paemanenku, wo Aku makaere si katouwan in kaureᵽ? Mark. 10:17—22. Luk. 18:18—23.

17. Wo kumuaam Sia aisia: Anpapa in sapa ko matuul IJaku ja sama: raitja tou essa ja sama, karengan essake, si Allah. Taan sa ko masale muntop an katouwan, ja kumiit se tita. Luk. 10: 25—28.

18. Kumuaam sia ai Sia: ja sapa se itu? Wo kumuaam si Jezus: Ja siaam ko mapuis! siaam ko gumogar pamalean! siaam ko marombit! siaam ko mee kasairian towo!

19. Mee siri asi amang wo inangmu, wo maupus si kakelemu tou kele itjo in essa! Matth. 15: 4. 2 Moz. 20.

20. Wo si mangalitou kumuaam ai Sia: ja kiniitanku waja se itu asi kamangalitouwanku! sapape kai si maina aijaku?

21. Kumuaam si Jezus aisia: Ja sa ko masale makalekkep, ja mange itelles waja se anumu, wo mee itu ase tou lenggei, wo weaᵽn aitjo kanaan essa andarem in sorga, wo mai kumiit Aijaku. Matth. 6: 19—21. Luk. 16: 9.

22. Anaitu kelinjaam si mangalitou si nuwu anio, ja sia mangeem manekkuᵽr; ka weaᵽnem aisia kelli kanaan. Mazm. 62: 11.

23. Wo kumuaam si Jezus ase muridna: Ulit! Aku kumua aitjamu: ja uter asi tou siga muntop an kakolanoan i sorga!

24. Wo kai Aku kumua aitjamu: morake-mai ja onta essa lumau-laus si werren i wiwilet essa, asi tou siga muntop an kakolanoan i sorga.

25. Anaitu kelinjaam e muridna itu, ja sera mangaijakaam wo kumuaam: ja sei si ronakai makaere salamat?

26. Wo si Jezus sumereem wo kumuaam aisera: asi tou

ja raitjatoro itu, taan asi Allah ja rona waja se waja.
27. Andoro itu sumowatem
si Petrus wo kumuaam ai Sia: milek! kami ja nitumellaum waja se waja wo nikumiitem Aitjo: ja sapa mai okka aitjami? Mark. 10: 28. Luk. 18: 28.
28. Wo kumuaam si Jezus
aisera: ulit! Aku kumua aitjamu, ja kamu, se nikumiitem Aijaku, asi endo i kapakaanakan sumawel, endo si Anak i tou lumukut okka asi palukutan i kaloopranna, ja kai kamu lumukut okka ase sangapulu wo rua palukutan, wo mukum se sangapulu wo rua suru i Izrael!
29. Wo sei si nitumellaum
okka wale, kaapa pook tuama, kaapa pook wewene, kaapa amang, kaapa inang, kaapa pannanaan, kaapa anak, kaapa uma, anpapa in ngaranku: ja sia makaere okka makaatus, wo makatulau si katouwan in kaurep.
30. Taan kelli tou se katare,
sera ja weapn okka se somoi, wo kelli se somoi ja se katare! Matth. 20: 16, wo 22: 14. Mark. 10: 31. Luk. 13: 30.

PAIBAAN XX.

Si Tuhan mapasigil si karondoran, si aipatikem andarem paibaan 19: 30 karapi in paputeen essa, 1—16. Sia masani karapi pawarengen si papate wo si pakatouwanna, 17—19. Kumiit si pangilekkan i pannanaan i Zebedeus asi Tuhan, wo si sosowat i Tuhan asi itu, 20—28. Rua tou wola pakasamaan, 29—34.

1. Ka si kakolanoan i sorga
ja mapute karapi makawale essa, si kumessotem an woowoondo, wo sia tumettek mangatawoi an umana in angor.
2. Wo kepakataarennam ka-
rapi e mangatawoi mee sangapendo aisera keping dinar essa, sia ja nirumuduum isera an umana in angor.
3. Wo sia kumessotem an
tuminting kumatellu, wo mailekkem se walina, se tumoorem an paterrokan raitja matawopi.
4. Wo kumuaam sia aisera
itu: Ja mange kai kamu an uma in angor, wo sapa si toro aku ja mee okka aitjamu; wo sera mangeem.
5. Wo sia kumessotem kai
an tuminting kumaennem wo

kumasio, wo memmaam kele ituke.

6. Wo nimakessotem sia an tuminting kumapulu wo essa, ja sia makaerem se walina tumoor raitja matawoṗi, wo sia kumuaam aisera: ja anpapa in sapa kamu tumoor anwiai si pakasa in endo raitja matawoṗi?

7. Kumuaam sera aisia: ja anpapa raitja tou essa nimatettekkem se kami! Kumuaam sia aisera: Ja mange kai kamu an uma in angor, wo sapa si toro kamu makaere okka.

8. Anaitu nimawawaendoom, ja si makauma in angor kumuaam asi mangateirna: Towaanai se mangatawoi, wo waieran aisera si tendan, matotol ase somoi akar mai ase katare.

9. Wo kewaijem e patettekken an tuminting sangapulu wo essa, ja sera makaereem sangaṗtou dinar essa.

10. Taan kewaijem e katare, sera ja marekenem makaere okka kumellipe-mai; taan sera kai makaereem sangaṗtou dinar essake.

11. Wo nimakaereem itu, sera ja mangimbuluum asi makawale itu,

12. Kua-era: Se somoi ja nimatawoijem tuminting essake kaure, wo ko nimakeleenem isera karapi-ami, se nilumessennem si kawuterran i endo wo si kapassoanna.

13. Taan sumowatem sia kumua asi essaan aisera: e karapi! Aku ja raitja memma aitjo si raitjatoro; ja raitja-kua ko nimakataarem karapiku makaere okka dinar essa?

14. Indoon si anumu wo mange; taan itjasaleku mee kai ase somoi kele aitjo.

15. Kaapa raitjatoro aku memma karapi i anuku si itjasaleku? Kaapa si werrennu ja lewo, anpapa aku ja sama?

16. Kele itu se somoi ja weaṗn okka se katare, wo se katare ja se somoi; ka kelli se aipakatowaam, taan pirake se pinasissirem. Matth. 19: 30.

---

17. Anaitu kesossorem i Jezus an Jeruzalem, Sia ja nimindoom a lalan se sangapulu wo rua murid isera in essa, wo kumuaam aisera: Mark. 10: 32—34. Luk. 18: 31—34.

18. Milek! kita ja sumossor an Jeruzalem, wo si Anak i tou paturuken okka ase kapala Imam wo se Pandita, wo Sia pakaukumen-era okka asi papate. Matth. 17: 22.

19. Wo ituruk-era okka Sia ase kafir, wo Sia ipawerraṗan wo pateppiṗin wo ipawee-era asi pinalawa; taan an endo kumatellu ja Sia tumoor okka sumawel.

---

20. Andoro itu maijem si inang e anak i Zebedeus karapi e anakna tuama, wo kumunduum sumiri ai Sia

mangilek sapaᵖ ai Sia. Mark. 10: 35—40.
21. Wo Sia kumuaam aisia: ja sapa itjasalenu? kumuaam sia ai Sia: ja kumua Ko, wo se rua anakku tuama anio lumukut okka, si essa an kakannu wo si walina an kabirimu andarem in kakolanoannu.
22. Taan sumowatem si Jezus wo kumuaam: Ja raitja kailekkan-nio sapa itjaewemio! rona kua kamu mellep si paelleppan, si elleppenku okka, wo pakalelleen karapi i pakalellean, si karapina Aku ja pakalelleen? Kumuaam sera: ja kami rona.
23. Wo Sia kumuaam aisera: Kamu ja mellep okka si paelleppanku, wo pakalelleen okka karapi i pakalellean, si karapina Aku pakalelleen; taan si lumukut an kakanku wo an kabiriku itu ja raitja Aijaku mee itu; taan itu ja aisera, ase sei itu pinaalerenem i Amangku.
24. Wo kelinjaam e sangapulu walina itu, ja sera maabouwem kelli ase rua matuari. Mark. 10: 41—45.
25. Wo nimatowaam si Jezus isera mai ai Sia, ja Sia kumuaam: Kamu makailek, ja se kapala e touᵖ maprenta aisera, wo se wangkoᵖ matimboi kawasa aisera;
26. Taan kele itu ja siaam mamuali anuner-mio; taan sei si masale makawangko anuner-mio, sia ja mamuali si tawang-mio,
27. Wo sei si masale mamuali anuner-mio si katare, sia ja mamuali si ata-mio.
28. Kele si Anak i tou raitja nimaijem wo Sia patawangen, taan matawang, wo mee si katouwanna asi pawaieren isawel kelli in tou.

---

29. Anaitu kekessotem-era asi Jericho, ja kumiitem ai Sia paumungen in tou si wangko. Mark. 10: 46—52. Luk. 18: 35–43.
30. Wo milek! rua tou wola, se lumukutem a lalan, kelinjaam-era ja si Jezus lumangkoijem, itu marangatem, kua-era: o Tuhan! Anak i David! ja itjaupusai itjami!
31. Wo si paumungen in tou meroom isera, wo sera mapennes; taan sera marangatem kumellipe-mai, kua-era: ja itjaupusai itjami, o Tuhan! Anak i David!
32. Wo tumoorem si Jezus matowa isera wo kumuaam: Ja sapa itjasale-mio, wo Aku memma aitjamu?
33. Kumuaam sera ai Sia: o Tuhan! wo pawukaan se werren-ami!
34. Wo si Jezus, si mendamem upusan wangko, itu kumewoijem se werren-era, wo tarepeke se werren-era nimailekkem, wo sera kumiitem ai Sia.

PAIBAAN XXI.

Si Tuhan Jezus sumake asi kalidei muntop an Jeruzalem, 1—11; Sia rumintuk asi gredja se tou materrok wo tumelles, wo makasamaan pira in tou sumakit, 12—14. Sia sumowat ase kapala Imam, se nimabouwem anpapa e nanian e anak an sirina, wo mareng, maapu itu, an Bethanie, 15—17. An mando-mai Sia mange an Jeruzalem, mapaperra a lalan tuur-ara essa, wo sumusui se muridna andoro i ketter i paemanen, 18—22; Sia mapasigil ase kapala Imam si kaweraan-era karapi in paputeen itu, si andoro e rua matuari, 23—32, wo maapu Sia nimasaniim kai wo nimapasigil aisera karapi in paputeen itu, si andoro e mangatawoi se lewo itu, kelemwisa kalewo sera wo mamuali okka lumewope-mai, ja sera nimabouwem kelli akar masale rumakep i Sia, taan si raitja mamuali anpapa in kaindean-era se tou, 33—46.

1. Anaitu kepakatawiimera an Jeruzalem wo nimai an Bethfage, tawi an kuntung Zeitun, ja si Jezus rumudu-um rua ase muridna, kuana aisera: Mark. 11: 1—11. Luk. 19: 29—46. Joh. 12: 12—16.

2. Ja mange kamu asi matani itu, si andior-mio, wo kamu makaere okka tarepe kalidei wewene essa si aiwakes, wo kalidei tojaan essa si karapina: ja enkassen wo paliinai itu Aijaku.

3. Wo sa tou essa kumua aitjamu sapar, ja kumuake kamu: papandungen i Tuhan se anio, wo tarepeke sia rumudu okka isera.

4. Anaitu se waja anio nimamualiim, wo palekkeppen okka si aiparomaam i Mangasani, kuana: Zach. 9: 9.

5. Itjua asi anak wewene i Sion: Milek! ja si Kolanomu mai aitjo, si emmeng in ate wo masake asi kalidei essa, kalidei tojaan, si anak i kalidei wewene essa.

6. Wo se murid mangeem wo memmaam kele aititaam i Jezus aisera,

7. Wo paaliinem-era si kalidei wewene wo si kalidei tojaan itu, wo nimawekkarem se aroro-era asi itu, ja sera mapalukutem i Sia asi itu.

8. Wo kumellipe-mai asi paumungen in tou ijaliim se aroro-era a lalan, wo se wali-

na mapookem pangarna ase tuur in kaju, wo ijaliim itu a lalan.

9. Wo se paumungen in tou itu se mariorem, wo se makiitem maangkoom, kua-era: Hosanna asi Anak i David! Sia ja iparajo, Si mai karapi in ngaran i Tuhan! Ja Hosanna an karangkaran! Mazm. 118: 24—29.

10. Wo keuntopnam an Jeruzalem, ja si pakasa roong nimarintjaam, kua-era: Ja Sei Sia anio?

11. Wo kumuaam se paumungen in tou: Sia anio ja Jezus, si Mangasani asi Nazareth andarem Galilea. Joh. 1: 46.

---

12. Wo si Jezus muntoppem an gredja wo rumintukkem se nimaterrok wo nimatelles andarem in gredja, kai se medja e tou mangasawel keping itu pasalisinam, wo se palukutan isera, se nimaterrok momboր. Joh. 2: 14—16.

13. Wo Sia kumuaam aisera: Ja aipatikem: "si Waleku patuulen okka pangilekրkan," taan pinamemmaam-mio itu asi wubu e mangapuis! Jer. 7: 11. Jes. 56: 7.

14. Wo tou wola wo palai maijem ai Sia andarem in gredja, wo Sia makasamaam isera.

---

15. Anaitu keilekkem e kapala Imam wo se Pandita waja se tuus kalinterran, se pinaemmaanam, wo se tojaan, se nimaangko andarem in gredja, kua-era: Hosanna asi Anak i David! ja sera maabouwem kelli asi itu;

16. Wo kumuaam ai Sia: Kua Ko malinja, se ipakua-era? Wo kumuaam si Jezus aisera: Een! ja raipe makasa pinawasaam-mio: "Ja asi waba e tojaan wo se masusupe Ko nimaalerem Aitjo karajoan?" Mazm. 8: 3.

17. Wo Sia mangeem tumellau isera kumessot asi roong itu an Bethanie, wo mawengiim anwiitu.

---

18. Wo kewarengnam an maando-mai an roong, ja Sia nimaaremmem. Mark. 11: 12.

19. Wo keileknam a lalan tuur in ara essa, ja Sia mangeem anwiitu, taan raitja makaere asi itu sapar, karengan-ke lalaina; wo Sia kumuaam asi itu: Ja raitja kai mamuali wuar aitjo akar in kaurer! Wo tarepeke nimaperraam si tuur in ara itu.

20. Wo keilekkem e murid itu, ja sera malinterrem, kua-era: Ja kelemwisa kele itu tarepeke nimaperraam si tuur in ara itu!

21. Taan sumowatem si Jezus wo kumuaam aisera: Ulit! Aku kumua aitjamu: sa wear-nem aitjamu paemanen akar kamu raitja malitjokko: ja kamu raitjake memma okka si-

nimamualiim an tuur in ara itu; taan kai, sa kamu kumua asi kuntung anio: ja itjaangkaijem wo itjatia ko a laur! wo mamuali okka itu.

22. Wo waja se itjaewe okka mio andarem in pangilekꝭken, sa kamu maeman, ja kamu makaere okka itu. Mark. 11:24.

---

23. Wo nimuntoppem an gredja Sia wo masusuijem, ja se kapala Imam wo se Mangamatua i touꝭ maijem ai Sia, kua-era: Ja karapi in kawasa sapa Ko memma se waja anio? wo sei si nimeem si kawasa anio Aitjo? Mark. 11: 27—33. Luk. 20: 1—8.

24. Wo sumowatem si Jezus wo kumuaam aisera: Ja itjasaleku kai mawuei nuwu essa aitjamu, wo sa kamu kumua itu Aijaku, ja kai Aku kumua okka aitjamu, karapi in kawasa sapa Aku memma se waja itu.

25. Si pakalellean i Johannes ja anwisaam itu? asi sorga? kaapa asi touke? Wo sera maromaꝭam andarem-era in essa, kua-era: Sa kami makua: asi sorga, ja Sia kumua okka aitjami: ja anpapa in sapa kamu raitja nimaeman isia?

26. Wo sa kami kumua: ase tou, ja itjainde-ami si paumungen in tou; ka waja sera matimboi si Johannes kele Mangasani. Matth. 14: 5.

27. Wo sera sumowatem asi Jezus, kua-era: Ja raitja kailekkan-ami itu! Wo Sia kumuaam aisera: kele itu kai Aku raitja kumua aitjamu, karapi in kawasa sapa Aku memma itu.

28. Taan sapa si rekenenmio? Weaꝭnem asi tou essa rua anak tuama, wo sia mangeem kumua asi katare: e anak! mange tumawoi kainia andarem in umaku in angor.

29. Taan sumowatem sia kuana: Ja aku raitja masale; taan makaapu itu sia manessel wo mangeke.

30. Wo sia mangeem asi kumarua kumua kele ituke, wo sia anio sumowatem kuana: IJaku okka, e Tuwan! taan sia raitja nimange.

31. Anaitu sei ase rua anio nimemmaam si kasalean i amang? Kumuaam sera ai Sia: ja si katare itu! Kumuaam si Jezus aisera: ulit! Aku kumua aitjamu: ja se tou mangangilekbea wo se wellu maririor okka se kamu andarem in kakolanoan i Allah;

32. Ka si Johannes nimai aitjamu a lalan i karondoran, wo kamu raitja nimaeman isia; taan se mangangilek-bea wo se wellu nimaeman isia; wo kamu, se nimailekkem itu, ja raitja maapu itu nimakasessel wo nimaeman isia. Luk. 3: 12.

---

33. Linjaan kamu paputeen walina: Weaꝭnem makawale essa, si nimausebbem uma in angor essa, wo nilitjirem ka-

lawat aisia, kai nimaatem papessutan in angor andaremna, wo nimakatoorem wale essa, wo nimatettekkem siitu ase mangatawoi in tana, wo nimangeem an tana walina. Mark. 12: 1—12. Luk. 20: 9—19.

34. Anaitu ketawiim se endo in wua, ja sia rumuduum se atana ase mangatawoi in tana itu wo makaere se wuaṗna.

35. Taan se mangatawoi in tana itu rumakeppem se atana, wo nimuluatem si essa, wo nimapateem si walina, wo nimawangkilem si walina karapi in watu.

36. Wo airudunam kai ata walina wo kumellipe-mai ase an katare, taan sera memmaam kele ituke aisera.

37. An somoi ja sia rumuduum aisera si anakna tuama, kuana: ja sera makennang okka si anakku.

38. Taan keilekkem e mangatawoi in tana si anak tuama itu, ja makuaṗanem sera: Sia anio ja si anak tulau, mai wo kita mapate isia, wo tumimboi si talauna. Matth. 26: 3—4.

39. Wo sera mindoom wo tumiaam isia itjessot asi uma in angor wo mapateem isia.

40. Anaitu sa si makauma itu mai okka, ja sapa paemmaanna okka ase mangatawoi in tana itu?

41. Kumuaam sera ai Sia: ja sia mapate okka se tou lewo anio karapi in papate lewo, wo tumettek okka si uma in angor itu ase mangatawoi walina, se mee okka aisia se wuaṗ asi endona.

42. Kumuaam si Jezus aisera: ja raipe makasa pinawasaammio andarem e Surat: "si watu, si aitiaam e mangatawoi, itu ja nimamualiim asi palandengan i ruu? itu ja pinamualiim i Tuhan wo itu ja kalinterran ase werrenta!" Mazm. 118: 22—23. Khits. 4: 11. Rom. 9: 33. Ef. 2: 19—22.

43. Anpapa itu Aku kumua aitjamu: ja si kakolanoan i Allah iparesso okka aitjamu wo ipawee asi touṗ itu, si mawee okka se wuaṗna.

44. Wo sei si malettup asi watu anio, sia ja papetteen okka; taan asi sei itu malettup, sia ja ipaterrina okka. Jes. 8: 14—15.

45. Wo kelinjaam e kapala Imam wo se tou Farisi se paputeenna anio, ja sera makasigillem itu ja aitjuanam andoro-era.

46. Wo sera mangereem rumakep i Sia; taan sera maindeke se paumungen in tou, anpapa sera matimboijem i Sia kele Mangasani. Luk. 7: 16.

PAIBAAN XXII.

Si paputeen andoro in pakanen i Kolano an siri i anakna, 1—14. Se wuwueijen e ruruduan e tou Farisi andoro in wawaieren asi Sulthan, wo si sosowat i Tuhan asi itu, 15—22. Si wuwueijen e tou Sadduki andoro in pakatouwan-sumawel wo si sosowat i Tuhan asi itu, 23—33. Si wuwueijen i Pandita in Surat e tita asi Tuhan andoro i tita si nimangkowangko, 34—40. Maapu itu mawuei si Tuhan ase tou Farisi, kelemwisa si Christus rona ja si Tuhan wo kai si Anak i David, 41—46.

1. Wo si Jezus sumowatem maroma kai aisera karapi in paputeen, kuana:
2. Si kakolanoan i sorga ja mapute karapi Kolano essa, si nimemmaam kakanen asi anakna tuama. Luk. 14: 16—24.
3. Wo airudunam se atana wo tumowa se aipakatowa asi kakanen itu; taan sera raitjakiim mai.
4. Wo airudunam ata walina, kuana: Itjua ase aipakatowa: Milek! aku ja nimaalerem si kakanenku; se sapiku wo se pinakakemmellen itu pinapate, wo waja se waja nimaaler: ja mai asi kakanen itu.
5. Taan sera karapi mawera raitja rumekenem itu, wo mangeke si essa an umana, si walina asi pawangkeeranna,
6. Wo se walina rumakeppem se atana, maroros wo mapateem isera.
7. Anaitu kelinjaam i Kolano itu, ja sia nimabouwem, wo sia rumuduum se surarona mapapate se tampomuis itu mapalaun se roong-era.
8. Andoro itu kumuaam sia ase atana: si kakanen ja itu nimaalerem; taan se aipakatowa ja raitja makatoroom itu.
9. Anpapa itu mangem kamu ase pangasepangan e lalan, wo pirapke in tou kamu makaere okka, ja towaanai isera asi kakanen.
10. Wo se ata anio nikumessotem ase lalan wo umungen se kinaerean-era, lewo wo sama; wo si pangakanan nimawutaam karapi e nilumukut makan.
11. Anaitu keuntoppem i Kolano wo masere se nilumukut, ja pailekkennam anwiitu tou essa, si raitja nimakarai karapi in aroro-pakanen itu;
12. Wo sia kumuaam aisia:

e karapi! kelemwisa ko nimakauntoppem anwiai karapi raitja in aroro-pakanen? wo sia nimakawowoom.

13. Andoro itu kumuaam si Kolano ase ata: ja wakessen se kamana wo se kekeina, iresso isia wo tumia isia an karirimbengan si anioba; anwiitu ja weaᵽn okka kaamean wo karekkettan e waang!

14. Ka kelli in tou se aipakatowa, taan pirake se pinasissirem.

---

15. Endo itu mangeem se tou Farisi maromaᵽan, kelemwisa sera rona lumitjoko i Sia karapi in roma.

16. Wo rumuduum sera se murid-era karapi in tou Herodesi mange ai Sia, wo makua: e Mangasusui! kailekkan-ami Ko ja ulit, wo masusui si lalan i Allah karapi in kaulitan, wo raitja mawuei asi tou essa; ka Ko raitja sumere asi gio in tou. Mark. 12: 13—17. Luk. 20: 20—26.

17. Anpapa itu ja itjua mai aitjami, sapa si rekenennu? ja ronake mee bea asi Sulthan, kaapa raitja.

18. Taan si Jezus, si makailekkem si kalewoan-era, kumuaam:

19. E magauᵽ! anpapa in sapa kamu mangepe IJaku? ituru Aijaku si keping-bea itu! wo ipaaliim-era ai Sia dinar essa.

20. Wo Sia kumuaam aisera: sei si makagio wo si papatik anio?

21. Kumuaam sera ai Sia: ja anu i Sulthan! Andoro itu kumuaam Sia aisera: anaitu mee asi Sulthan si anu i Sulthan, wo asi Allah si anu i Allah!

22. Wo kelinjaam-era itu, ja sera nimalinterrem, wo sera mangeem tumellau i Sia.

---

23. Asi endo ituke maijem ai Sia se tou Sadduki, se makuaᵽ ja raitjawana pakatouwan, wo mawueijem ai Sia, Mark. 12: 18—27. Luk. 20: 27—38.

24. Kua-era: e Mangasusui! aitjua i Mozes: sa metou essa mate, si aisia raitjawana anak, ja karengan si pookna tuama kumawin si pannanaanna, wo sia mapatou anak asi pookna. 5 Moz. 25: 5.

25. Anaitu weweanem anuner-ami pitu pook tuama, wo nimakakawinem si katare ja sia mateem; wo anpapa raitjawanaam aisia anak, sia ja nitumellaum si pannanaanna asi pookna tuama.

26. Kele itu kai si kumarua, wo si kumatellu akar si kumapitu itu.

27. Wo nimateem sera waja, ja mateem kai si pannanaan itu.

28. Anaitu asi endo i pakatouwan, ja anu i sei ase pitu anio weaᵽn okka si pannanaan itu? ka waja sera nimakaanuum isia.

29. Taan sumowatem si Jezus wo kumuaam aisera: Kamu masea, anpapa kamu raitja makailek se Surat, wo raitja si ketter i Allah.
30. Ka asi endo i pakatouwan ja se tou raitja kumawin wo raitja papakawinen; taan sera ja kele se Melaikat i Allah andarem in sorga.
31. Wo andoro i pakatouwan e nimate ja raitja pinawasaammio, si aiparomaam i Allah aitjamu? Si kumua:
32. "Aku ja si Allah i Abraham, wo si Allah i Izaak, wo si Allah i Jakob!" Anaitu si Allah ja raitja Allah e nimate, taan se mennonou! 2 Moz. 3: 6.
33. Wo kelinjaam e paumungen in tou itu, sera ja malinteprem asi sususuijenna.

---

34. Anaitu kepakalinjaam e tou Farisi, ja Sia nimapeppekkem si waba e tou Sadduki, sera ja nimaumungem.
35. Wo tou essa aisera, si Pandita in Surat e tita, nimawueijem mangepep i Sia, kuana: Mark. 12: 28—34.
36. E Mangasusui! ja sapa si tita wangko andarem in Surat e tita?
37. Wo kumuaam si Jezus aisia: "ja malello ko si Tuhan Allahmu karapi pakasa in atemu, wo karapi pakasa in mukurmu, wo karapi pakasa in terreindemmu!" 5 Moz. 6: 5.
38. Si anio ja si tita katare wo si wangko.
39. Wo si kumarua, mapute asi itu, itu ja: "Itjaupus si kakelemu tou kele itjo in essa!"
40. Ase rua tita anio mawerem si pakasa Surat e tita wo se Mangasani!

---

41. Anaitu kepakaumungem e tou Farisi, ja si Jezus nimawueijem isera,
42. Kuana: ja sapa si rekenen-mio andoro i Christus? Sia ja anak i sei? Kumuaam sera ai Sia: ja anu i David.
43. Kumuaam Sia aisera: kelemwisa ja si David andarem in Rohh matuul i Sia Tuhan? kuana:
44. "Aitjua i Tuhan asi Tuhanku: ja lumukut Ko an Kakanku, akar Aku nimawekkarem se karendermu asi paleakan e kekeimu!" Mazm. 110: 1. Mark. 12: 36. Luk. 20: 42. 1 Kor. 15: 25. Hebr. 1: 13.
45. Anaitu sa si David matuul i Sia Tuhan, ja kelemwisa Sia Anakna?
46. Wo raitja tou essa ronaam sumowat ai Sia nuwu essa; kai raitja tou essa wuajaam asi endo itu mawuei i Sia sapap.

PAIBAAN XXIII.

Si Tuhan Jezus mee susususuijen wo kaperoan si makaaripen kelli andoro e tou Farisi wo se Pandita; kai masani ja sapa mai okka aisera, asi Jeruzalem wo asi Gredja andaremna, 1—38. Maapu itu Sia tumellau si Gredja wo raitja kai muntop asi itu, 39.

1. Andoro itu kumuaam si Jezus ase paumungen in tou, wo ase muridna,
2. Kuana: Se Pandita wo se tou Farisi malukut asi palukutan i Mozes:
3. Anpapa itu waja se itjua-era wo kamu tumimboi itu, ja timboijen wo emmaan itu; taan siaam memma kamu itjiit ase patawoijen-era; ka sera kumua, taan raitja memma itu.
4. Ka sera mawakes pawulengen se wuter wo wendu muleng itu, wo mawekkar itu an paluka e tou; taan sera raitja masale kumewoi itu karapi in wua e kama-era. Luk. 11: 46.
5. Wo waja se patawoijenera ja paemmaanke-era, wo sera pailekken e tou; ka sera mawellar se surat-kataneijan, wo mawangko se tombir e aroro-era. 5 Moz. 6: 8. 4 Moz. 15: 38.
6. Sera kai masale se palukutan se andior andarem in pangakanan, wo se lulukutan se katare andarem in pascholaan,
7. Wo se pataweaan ase paterrokkan, kai wo sera pakangaranen e tou: e Mangasusui! e Mangasusui!
8. Taan siaam kamu pakangaranen: Mangasusui! ka Essake ja si Mangasusui-mio: Sia anio ja Christus, wo waja kamu ja poopk. 2 Kor. 1: 24.
9. Wo siaam pakangaranenmio tou essa anbawo in tana: amang-mio; ka Essake ja si Amang-mio: Sia anio ja si andarem in sorga.
10. Wo siaam kamu pakangaranen Kapala; ka Essake ja si Kapala-mio: Sia anio ja Christus.
11. Taan si nimangko-wangko anuner mio, sia ja okka si tawang-mio. Matth. 18: 4. Luk. 18: 14. 1 Petr. 5: 5. Matth. 20: 26—27.
12. Wo sei si marangka okka isia in essa, sia ja pakokossen okka; wo sei si makokos okka isia in essa, sia ja parangkaan okka.

13. Taan o inde aitjamu! e Panditaᵱ wo tou Farisi! kamu e magauᵱ! ka kamu kumunsi si kakolanoan i sorga ase tou, ka kamu raitja muntop andaremna, wo raitja mee sera muntop, se muntop okka. Luk. 11: 52.
14. O inde aitjamu! e Panditaᵱ wo tou Farisi! kamu e magauᵱ! ka kamu kuman-apu se wale e walu wewene, wo itu karapi kele mangileᵱk palamboᵱten: ja anpapa itu kamu makaere okka ukuman makawuter. Mark. 12: 40. Luk. 20: 47.
15. O inde aitjamu! e Panditaᵱ wo tou Farisi! kamu e magauᵱ! ka kamu malitjer laur wo tana, wo memma tou essa mamuali Jehudi; taan sa sia nimamualiim itu, ja kamu memma aisia anak naraka kumellipe-mai makarua ase kamu.
16. O inde aitjamu! e mangawali wola! kamu se makua: sei si nitumiwa okka asi gredja, itu ja raitja sapaᵱ; taan sei si nitumiwa okka asi paser i gredja, sia ja sumea.
17. E tou longon wo wola! ja sapa si makawangko? si paser, kaapa si gredja, si makalennaᵱsen si paser itu?
18. Wo sei si nitumiwa okka asi pangaragessan, itu ja raitja sapaᵱ; taan sei si nitumiwa okka asi pawee, si asi itu, sia ja sumea.
19. E tou longon wo wola! ja sapa si makawangko? si pawee, kaapa si pangaragessan, si makalennaᵱsen si pawee itu?
20. Anpapa itu sei si matiwa asi pangaragessan, sia ja matiwa aisia, wo ase waja se asi itu.
21. Wo sei si matiwa asi gredja, sia ja matiwa asi itu, wo ai Sia, Si andaremna itu.
22. Wo sei si matiwa asi sorga, sia ja matiwa asi palukutan i Allah wo ai Sia, Si lumukut asi itu. Matth. 5: 34.
23. O inde aitjamu! e Panditaᵱ wo tou Farisi! kamu e magauᵱ! ka kamu maier weteng essa asi pulu e kukuru, wo paampaas, wo djintar, taan mawajake si nimakauteᵱr andarem in Surat e tita; si itu ja: si ukuman, wo si upusan, wo si paemanen. Ja waja se itu karengan paemmaan, wo se walina raitja ipawaja e tou. Luk. 11: 42.
24. E kamu mangawali wola! se maampoi si pangka, taan lumomot si onta!
25. O inde aitjamu! e Panditaᵱ wo tou Farisi! kamu e magauᵱ! ka si anioba i paelleppan wo si kusi ja ipalennas-mio; taan si raremna itu ja mawutaᵱ karapi in aandeten wo kalangkoᵱjen. Luk. 11: 39.
26. E tou Farisi se wola! lennassen ririor si rarem i paelleppan wo si kusi, wo makalennas kai si aniobana.
27. O inde aitjamu! e Pan-

ditaꝑ wo tou Farisi! kamu e
magauꝑ! ka kamu ja mapute
karapi e lobeng, se pinaku-
loonem, se pailekken loorke
anioba, taan se andarem ja
mawuta karapi in rui e ni-
mate, wo waja gio in kasa-
mekkan.
28. Kele itu kai kamu pai-
lekken anioba ase tou ja ron-
dor, taan andarem kamu ja
mawutaꝑ karapi kagauꝑan wo
kalewoan.
29. O inde aitjamu! e Pan-
ditaꝑ wo tou Farisi, kamu e
magauꝑ! ka patooren-mio se
lobeng e Mangasani, wo se
tuus in lobeng e tou rondor
palooren-mio;
30. Wo makua: sa kami ni-
mennonou ase endoꝑ e apo-
ami, ja kami raitja nimawaliꝑ
karapi-era asi enda e Man-
gasani.
31. Kele itu kamu sumairi
andoro-mio kamu ja se anak-
era, se nimapateem se Manga-
sani.
32. Anaitu kamu, ja malek-
keppe kamu si sosokad e apo-
mio!
33. Kamu, e koloi! wo suru
e koloi! kelemwisa kamu tu-
minkas okka si kaukuman an
naraka?
34. Anpapa itu ja milek!
Aku rumudu aitjamu Manga-
sani, wo Mangapandei, wo
Pandita, wo aisera ja kamu
mapate okka wo mawee asi
pinalawa, wo aisera ja kamu
tumeppi-teppi okka andarem
in pascholaan-mio, wo mapa-
keppe asi roong mai asi
roong. Luk. 11: 49. Matth.
10: 23.
35. Wo mai aitjamu waja se
enda rondor itu, si aipatuasem
an tana asi enda i Abel si ron-
dor itu, akar asi enda i Za-
charias, si anak i Barachia,
si pinapateem-mio anuner in
gredja wo si pangaragessan.
1 Moz. 4: 8. 2 Taw. 24: 21.
Luk. 11: 51.
36. Ulit! Aku kumua aitja-
mu: waja se anio mai okka asi
suru anio! —
37. O Jeruzalem! Jeruzalem!
ko si mapate se Mangasani,
wo mawangkil karapi in watu
se airuduum aitjamu! ja ma-
kapiraꝑ aitjasalekum mapau-
mung se anakmu, kele koko
siwe mapaumung se anakna
andarem e tetelebna; taan
kamu raitja nimasaleem! Luk.
13: 34.
38. Milek! si wale-mio itu ja
itjatellau okka maebbu!
39. Ka Aku kumua aitjamu:
asi tarepe ijasa ja kamu raitja
kai mailek IJaku, akar kamu
kumua okka: ja iparajo Sia,
si mai karapi in ngaran i
Tuhan!

PAIBAAN XXIV.

Si sasaniin i Tuhan andoro i pakalewoan i Jeruzalem wo andoro kelli se mamuali okka ririor asi pakalewoan itu wo an somoina itu akar asi kaapuan in tana, 1—51.

1. Wo kumessotem si Jezus asi gredja wo mangeem, wo se muridna maijem ai Sia tumuru ai Sia se patawoijen in Gredja itu. Mark. 13. Luk. 21: 5.

2. Wo si Jezus kumuaam aisera: Ja raitja-kua kamu mailek waja se anio? Ulit! Aku kumua aitjamu: Ja anwiai raitja watu essa itjatellau okka asi walina, si raitja pagogaren okka.

3. Wo kepakalukutnam an kuntung Zeitun, ja se muridna isera in essa mangeem ai Sia, kua-era: Ja itjua aitjami, kawisa mamuali okka se waja anio? wo sapa si tuus i wawaijannu wo si kaaupuan in tana?

4. Wo si Jezus sumowatem kumua aisera: Ja teiɼren wo kamu siaam pakatenaan i tou essa!

5. Ka kelli in tou mai okka karapi mapake si ngaranku, kua-era: Aku ja si Christus! wo sera makatena okka kelli in tou.

6. Wo kamu luminja okka ase sesekkeen wo kukua e sesekkeen: ja teiɼren! siaam kamu itjakaijaka; ka waja se anio karengan mamuali, taan raipe ja si kaapuan itu.

7. Ka touɼ tumoor okka masarot asi touɼ, wo kakolanoan asi kakolanoan, wo weaɼn okka kaaremman, wo pangasakit, wo paedoon in tana an kelli paennaɼan.

8. Taan waja se anio ja katotolanke e pakasakitan.

9. Andoro itu kamu ja paturukken-era an pakaisekkan wo mapate itjamu; kamu kai iparitja e waja touɼ anpapa in ngaranku. Mark. 13: 9. Luk. 21: 12. Joh. 16: 2.

10. Wo andoro itu ja kelli in tou ipakatappeɼ, wo maturuɼkan, wo maritjaɼan okka si essa asi essa.

11. Wo kelli mangasani towo tumoor okka, wo makatena okka kelli in tou.

12. Wo anpapa si kalewoan pakakelliin okka, ja si upus kai e tou kelli makausin okka.

13. Taan sei si maletteɼk akar an kaapuan, sia ja makasalamat okka.

14. Wo si Indjil i kakolanoan ipakatau okka asi pakasa c anbawo in tana an kasai-

rian e waja in touᵖ, wo kumiit
itu ja si kaapuan mai okka.
15. Anaitu sa si pakalilisan
i pakalewoan, si andorona ait-
jua i Daniel, si Mangasani, itu
ja pailekken-mio okka maka-
toor asi paennaan lennas: —
sei si mamasa itu, sia ja rume-
ke-reken asi itu! — Dan. 9: 27.
16. Ja andoro itu tuminkas
an kuntung se an tana Judea!
17. Wo sei si an wuwungan
i wale, sia ja siaam rumojor,
wo mindo sapaᵖ andarem in
walena!
18. Wo sei si an uma, sia ja
siaam mare-wareng wo mindo
se arorona!
19. Taan o inde! ase mao-
waᵖk wo ase mapasusu ase
endo itu!
20. Taan ja mangileᵖk! wo
siaam mamuali si katinkassan-
mio ase endo i pangausin,
wo siaam an endo kaennaan!
21. Ka andoro itu ja weaᵖn
okka pakaisekkan wangko, si
kele itu raipe makasa nima-
mualiim asi katotolan i tana
akar an tarepe, wo kai rait-
jawana okka.
22. Wo sa se endo anio rait-
ja pakainaan, ja raitja owak
essa pakatawangen okka; taan
se endo anio ja pakainaan ok-
ka anpapa e aipasisir.
23. Andoro itu ja sa tou
essa kumua okka aitjamu:
milek! ja anwiai si Christus,
kaapa ja anwiitu! ja siaam
maeman itu.
24. Ka Christus towo wo
mangasani towo tumoor okka,
wo memma okka kelli tuus
wo tuus-kalinterran wangko;
akar kai se aipasisir — sa ro-
nam itu — pakatenaan okka.
25. Milek! Aku ja nikumua-
am itu aitjamu ririor!
26. Anaitu sa sera kumua
okka aitjamu: milek! Sia ja
an ebbu, ja siaam kumessot!
milek! Sia ja an buni, ja si-
aam maeman itu!
27. Ka kele si kilat kumes-
sot asi sendangan wo masen-
dot akar an talikuran: ja kele
itu kai weaᵖn okka si wawai-
jen i Anak i tou.
28. Ka anwisa okka si owak
nimate, ja anwiitu kai pakau-
mungen se lumelempar-nasar.
Luk. 17: 37.
29. Wo tarepeke kumiit asi
pakaisekkan e endo itu, ja si
endo pakaririmbengen, wo si
serrap raitja mee okka si se-
sendotna, wo se sumendot
itjarabas okka asi langit, wo
se kaketterran i langit itu ja
pakaedoon okka.
30. Wo andoro itu ja pai-
lekken an langit si tuus i
Anak i tou, wo andoro itu ja
maame okka waja se suru i
tana, wo sera mailek okka si
Anak i tou mai ase kambung
i langit karapi in kaketterran
wo kalooran wangko.
31. Wo Sia rumudu okka se
Melaikatna karapi in nafiri si
reppet tengena, wo sera ma-
paumung okka se aipasisirna
asi tempok mai asi tempok i

kasuit. 1 Kor. 15: 52. 1 Thess.
4: 16.
32. Anaitu ja makasuwu asi
tuur-ara si papateza anio: sa
si pangana makamata, wo se
lelaina tumura, ja kailekkan-
nio si pangarendang nimatawi.
Mark. 13: 28. Luk. 21: 29.
33. Kele itu kai kamu, sa
kamu mailek okka waja se
nomowuun anio, ja kailekkan-
nio itu nimatawi andior in
papalea.
34. Ulit! Aku kumua aitja-
mu: si suru anio raitja lu-
mangkoi okka ririor mamuali
waja se nunowuun anio!
35. Si langit wo si tana
lumangkoi okka: taan se nu-
wuku ja raitja lumangkoi!
36. Taan andoro i endo wo
tuminting itu ja raitja tou
essa makailek itu, kai rait-
ja se Melaikat, karenganke
si Amangku in essa. Mark.
13: 32.
37. Wo kele se endo i No-
ach, ja kele itu kai weaɍn
okka si wawaijen i Anak i
tou! 1 Moz. 7. Luk. 17:
26—30. 1 Petr. 3: 20.
38. Ka kele se tou ase endo
ririor asi Kaureppan ja ma-
kan wo maellepke, makawin
wo mapakawinke akar asi en-
do, ja si Noach nimuntoppem
an londei wangko,
39. Wo raitja nimakarekeɍn
akar mai si Kaureppan wo ru-
mai sera waja: ja kele itu kai
weaɍn okka si wawaijen i
Anak i tou.

40. Andoro itu weaɍn okka
an uma rua in tou; wo si
essa patimbaijen okka, wo si
walina patellanum okka.
41. Rua wewene maringin
okka an pangaringinan: si es-
sa patimbaijen, wo si walina
patellanum okka.
42. Anpapa itu ja teiɍren!
ka raitja kailekkan-nio an tu-
minting sapa mai okka si Tu-
hanmu! 1 Thess. 5: 2. 2 Petr.
3: 10.
43. Taan ja makailek itu: sa
si makawale nimakailekkem
an palukaran-wenggi sapa mai
okka si mangarombit, sia ja
nimateir, wo raitja nimakaki-
ar si walena.
44. Anpapa itu ja maaler kai
kamu, ka an tuminting itu,
si raitja parekenen-nio, ja mai
okka si Anak i tou.
45. Anaitu ja sei si ata ron-
dor wo marekeɍn itu, si aijang-
kaijem i Tuwanna ase kake-
lena-ata, wo sia mee kanen ai-
sera an tumintingna?
46. Ja kamang si ata itu, si
karean okka i Tuwanna mem-
ma kele itu, sa sia mai!
47. Ulit! Aku kumua aitja-
mu: sia ja ijangkaina okka ase
waja kanaanna. Matth. 25:
21—23.
48. Taan sa si ata lewo ku-
mua okka andarem in atena:
ja si Tuwanku maureɍke mai,
49. Wo tumotol okka karapi
maluat se kakele-ata, kai ma-
kan wo maellepke karapi e
mangalangu:

50. Ja mai okka si Tuwan i ata anio asi endo itu, si raitja pakaentoonna, wo asi tuminting si raitja kailekkanna,
51. Wo sia mapaendam okka isia papeddissen reppet, wo mee wetengan aisia karapi e magauᵽ: anwiitu ja weaᵽn okka kaamean wo karekkettan e waang. Matth. 8: 12, wo 13: 42.

PAIBAAN XXV.

Si Tuhan Jezus mapasigil si wawaijenna karapi in rua paputeen; si katare ja andoro e sangapulu mangalaun itu, 1—13, wo si kumarua andoro i Tuwan itu, si nimaturukkem ase atana gioᵽ in patawoijen, 14—30. Kumiit itu pawasanta papatiken essa andoro i ukuman si an somoi, 31—46.

1. Andoro itu ja si kakolanoan i sorga mapute okka karapi e sangapulu mangalaun, se nimindoom se sosoloan-era, wo nikumessotem sumunkul si ontol tuama.
2. Anaitu lima aisera ja tareindem, taan lima ja longon.
3. Se longon itu mindoom se sosoloan-era, taan si solo ja sera raitja nimindoom karapiera.
4. Taan se tareindem nimindoom solo andarem in pawean-era karapi e sosoloan-era.
5. Anaitu anpapa si ontol tuama nimangureᵽ, ja waja sera matekkelem wo itjatekkelem.
6. Wo an katoor i wenggi mamualiim rarangat itu: milek! si ontol tuama maai, ja kumessot sumunkul isia!
7. Andoro itu tumoorem waja se mangalaun itu wo malerem se sosoloan-era.
8. Wo se longon kumuaam ase tareindem: ja mee aitjami asi solo-mio, ka se sosoloanami mate.
9. Taan sumowatem se tareindem, kua-era: ja raitja awes aitjami wo aitjamu; taan sumamape-mai kamu mange ase mangaterrok, wo tumelles aitjamu in essa.
10. Anaitu nimangeem sera wo tumelles, ja si ontol tuama maijem: wo se nimaalerem muntoppem karapina an pangakawinan, wo si papalem ipakunsiim. Wahhju Joh. 19: 7.
11. Kumiit itu maijem kai se mangalaun walina, kua-era: o Tuwan! o Tuwan! ja wukaanai aitjami! Luk. 13: 25.
12. Taan sumowatem sia ku-

ana: ulit! Aku kumua aitja-
mu: ja raitja kailekkanku se
kamu! Matth. 7: 23.
13 Anpapa itu ja tumei-
teir! ka raitja kailekkan-nio si
endo kaapa tuminting, si anda-
remna mai okka si Anak i tou.
Matth. 24: 42. Mark. 13: 33.

14. Ka siitu ja mapute kara-
pi tou essa, si maangkatem an
tana walina nitumowaam se
atana, wo iturukem aisera se
kanaanna. Luk. 19: 12.
15. Wo sia nimeem asi essa
itu lima talenta, wo asi wa-
lina rua, wo asi kumatellu es-
sake, asi sangaptou itjiit an
roonna, wo tarepeke maang-
katem sia.
16. Anaitu si nimakaerem se
lima talenta itu mangeem ma-
wangkeer karapi in itu, wo ma-
kakamangem lima talenta wa-
lina.
17. Kele itu kai si nimaka-
erem se rua itu ja makaka-
mangem rua walina.
18. Taan si nimakaerem si
essa itu ja mangeem itjali itu
andarem in tana, wo ijemaam
keping susi i Tuwanna itu.
19. Anaitu maapu kelli in
endo ja maijem si Tuwan e ata
itu, wo matebeem karapi-era.
20. Wo maijem si nimakae-
rem se lima talenta itu, ku-
ana: Tuwan! ko nimeem aijaku
lima talenta; milek! ja lima
talenta walina nimakakaman-
gem aku karapi in itu.
21. Wo si Tuwanna kumu-
aam aisia: sama, e ata sama
wo lettek! ko ja nimalettek-
kem ase pira: ko ja ijangkaiku
okka ase kelli! muntoppem
an kasalean i Tuwannu!
22. Wo maijem si nimakae-
rem se rua talenta itu, wo
kumuaam aisia: Tuwan! ko
nimeem aijaku rua talenta;
milek! ja rua talenta walina
nimakakamangem aku karapi
in itu.
23. Kumuaam si Tuwanna
aisia: sama, e ata sama wo
lettek! ko ja nimalettekkem
ase pira, ko ja ijangkaiku ok-
ka ase kelli! muntoppem an
kasalean i Tuwannu!
24. Taan si nimakaerem si
essa talenta, ja maijem wo
kumuaam: Tuwan! kinailek-
kanku ja ko tou essa si rep-
pet, si maapu anwisa raitja
aipatarukmu, wo maumung
anwisa raitja aipaserrarmu;
25. Wo anpapa in kainde-
anku ja nimangeem aku ijema
si talentamu andarem in ta-
na; milek! wewean aitjo si
anumu!
26. Taan sumowatem si Tu-
wanna kumua aisia: e ata le-
wo! wo wera! kinailekkanuu
ja aku maupu, anwisa raitja
aitarukkum, wo maumung,
anwisa raitja aiserrarkum:
27. Anpapa itu ja toroom ko
nimawekkarem si kepingku
ase mangasawel keping, wo
kewai aku, ja aku nimakain-
doom si anuku karapi in ka-
mangna.

28. Anpapa itu ja indoon aisia si talenta wo mee itu aisia, si makaanu se sangapulu talenta!

29. Ka sangaᵽtou si makaanu, aisia ipawee okka, wo sia makaanu mawutaᵽ; taan si raitja makaanu, ja aisia paindoon okka, si kai aisia! Matth. 13: 12. Mark. 4: 25. Luk. 8: 18.

30. Wo itiaam si ata raitjawana katoroan itu andarem in karirimbengan si anioba: anwiitu ja weaᵽn okka kaamean wo karekkettan e waang. Matth. 8: 12.

------

31. Anaitu sa si Anak i tou mai okka andarem in kakolanoanna, wo waja se Melaikat lennas karapina, ja endo itu Sia lumukut okka asi palukutan i kalooranna. Matth. 16: 27. 1 Thess. 4: 16.

32. Wo andiorna pakaumungen waja se touᵽ, wo ipatanena okka sera si essa asi essa, kele ipatane i mangateir se lumba ase membe tuama. Rom. 14: 10.

33. Wo patoorenna se lumba asi kakanna, wo se membe asi kabirina.

34. Wo kumiit itu ja si Kolano kumua okka aisera se an kakanna: ja mai! e kamu se aipakakamang i Amangku! makatalau si kakolanoan itu, si pinaalerem aitjamu asi pakaemparan i tana!

35. Ka Aku nimaaremmem, wo kamu nimeem Aijaku kuman; Aku nimareomem, wo kamu nimeem Aijaku mellep; Aku ja tou tana walina, wo kamu nitumemboijem IJaku. Jes. 58: 7.

36. Aku ja matankol, wo kamu nimakeem IJaku; Aku ja sumakit, wo kamu nimaim mailek Aijaku; Aku ja an paaressan, wo kamu nimaim Aijaku.

37. Andoro itu sumowat okka ai Sia se tou rondor, kuaera: e Tuhan! ja kawisa kami nimailekkem Itjo maarem, wo nimeem kuman? kaapa mareom, wo nimeem mellep?

38. Wo kawisa kami nimailekkem Itjo kele tou tana walina wo nitumimboijem? kaapa matankol wo nimakeem?

39. Wo kawisa kami nimailekkem Itjo sumakit, kaapa an paaressan, wo nimaim Aitjo?

40. Wo si Kolano sumowat okka wo kumua aisera: Ulit! Aku kumua aitjamu: itjiit asi itu si pinaemmaan-nio asi essaan ase pookku, nimakatojaᵽan anio, itu ja pinaemmaan-nio Aijaku! Matth. 10: 42. Mark. 9: 41. Joh. 13: 20.

41. Kumiit itu Sia kumua okka aisera se an kabiri: ja rumesso Aijaku, e kamu se aipakatiwa! muntop kamu an paapian si an kaureᵽ, si pinaalerem asi Iblis wo se melaikatna. Matth. 7: 23. Luk. 13: 27. Wahhju Joh. 22: 10—19.

42. Ka Aku nimaaremmem, wo kamu raitja nimeem Aijaku kuman; Aku nimareomem, wo kamu raitja nimeem Aijaku mellep;

43. Aku ja tou tana walina, wo kamu raitja nitumimboijem IJaku; matankol, wo kamu raitja nimakeem IJaku; sumakit, wo an paaressan, wo kamu raitja nimaim mailek IJaku.

44. Andoro itu kai sera sumowat okka ai Sia, kua-era: e Tuhan! ja kawisa kami nimailekkem Itjo maarem, kaapa mareom, kaapa tou tana walina, kaapa matankol, kaapa sumakit, kaapa an paaressan, wo raitja nimaapoom Aitjo?

45. Wo Sia sumowat okka aisera wo kumua: Ulit! Aku kumua aitjamu: itjiit asi itu, si raitja pinaemmaan-nio asi essaan ase nimakalojaᵽan anio, itu ja raitja kai pinaemmaan-nio Aijaku.

46. Wo sera anio muntop okka an paraiᵽjen si kaureᵽ; taan se rondor itu an katouwan si kaureᵽ. Joh. 5: 29.

PAIBAAN XXVI.

Si Tuhan Jezus masani si papatena asi Fasahh; maan se karenderna nitumaarem mapate i Sia makaapu se endo wangko anio, 1—5. Si Tuhan pakaerreen karapi lana wouᵽan an Bethanie, 6—13, wo si muridna, makangaran Judas Iskarioth, mange tumaar ase karender i Tuhanna tumuruk i Sia aisera, 14—16. Si kukua andoro i pakalooran si Fasahh kaapuan, wo andoro i Kakanen-wenggi si lennas itu, 17—29. Si Tuhan kumessot asi Jeruzalem mange an Gethsemane wo masani asi Petrus si pakakelonganna, 30—35. Si kukua andoro i paraiᵽjen i Tuhan an uma Gethsemane, 36-46, wo kelemwisa Sia kumiit itu ipaturuk, parakeppen wo pakawaliin an wale i Imam wangko, anwisa Sia paukumen asi papate, kai pakarorossen e ata, wo pakakelongen i Petrus, 47-75.

1. Anaitu nimamualiim, kepakaapuum i Jezus waja se nuwu anio, ja Sia nikumuaam ase muridna:

2. Kailekkan-nio makaapu rua-ngaendo ja si Fasahh, wo si Anak i tou ipaturuk okka wo Sia ipawee asi pinalawa. Mark. 14. Luk. 22.

3. Andoro itu maumungem se kapala Imam, wo se Pandita, wo se Mangamatua i touᵽ

andarem in kaajaan i Imam wangko, si nimakangaran Kajafas,
4. Wo maromaꝑannem wo sera rumakep si Jezus karapi in papandeiꝑjen, wo mapate i Sia.
5. Taan kumuaam sera: ja siaam asi endo wangko, wo siaam mamuali karintjaan anuner i touꝑ.

---

6. Anaitu andoro si Jezus ja an Bethanie, an wale i Simon, si nimakusta, Joh. 12: 2—8. Mark. 14: 3
7. Ja maijem ai Sia wewene essa maaliꝑ paweah essa karapi in lana woꝑu andaremna itu, si kelli weena, wo tuasennam itu asi rokosna, andoro Sia malukutem kuman.
8. Wo se muridna, keilekkem-era itu, ja nimabouwem, kua-era: ja an katoroan in sapa si karaijan anio?
9. Ka si lana woꝑu roronam ipatelles karapi kelli weena, wo ipawee ase tou lenggei.
10. Taan nimakailek si Jezus itu, Sia ja kumuaam aisera: ja anpapa in sapa kamu mapawenduꝑ asi wewene anio? ka pinaemmaannam patawoijen sama Aijaku!
11. Ka se lenggei ja anunermio mandondoꝑ, taan Aku ja raitja karapi-mio mandondoꝑ.
12. Ka karapi nimatuasem si lana woꝑu anio an owakku, ja sia nimemmaam itu wo pakalooren si kalobenganku.
13. Ulit! Aku kumua aitjamu: ja anwisaꝑke si Indjil anio ipakatau okka asi pakasa i tana, ja anwiitu kai paromaꝑan an parekenen aisia andoro itu si pinaemmaannam.

---

14. Andoro itu mangeem essaan ase sangapulu wo rua itu, si makangaran Judas Iskarioth, ase kapala Imam, Mark. 14: 10.
15. Wo kumuaam: ja sapa kamu masale mee aijaku, wo iturukku Sia aitjamu? wo sera nitumebeem aisia tellu-ngapulu keping-susi. Zach. 11: 12.
16. Wo asi endo itu sia nimangereem karoroan, wo ipaturukna Sia.

---

17. Anaitu asi endo katare, raitja kuman roti si paessemmem, maijem se murid asi Jezus, kua-era ai Sia: ja anwisa itjasalenu ja kami maler Aitjo si pakanen Fasahh?
18. Wo Sia kumuaam: ja mange muntop kamu an roong asi tou essa, wo itjua aisia: Si Mangasusui mapakuai: Endoku nitumawiim, Aku tumimboi okka aitjo si Fasahh karapi e muridku. Mark. 14: 13. Luk. 22: 10.
19. Wo se murid memmaam kele aitaar i Jezus aisera, wo malerem si Fasahh.
20. Wo nimawenggiim Sia ja lumukutem wo kuman karapi e sangapulu wo rua itu.
21. Wo andoro kuman sera

ja Sia kumuaam: Ulit! Aku
kumua aitjamu, Aku ja pa-
turuken okka i essaan aitja-
mu! Joh. 13: 21.
22. Wo sera nimatekkurem
kelli wo tumotolem sangaᵽtou
kumua ai Sia: aku ja sia anio?
e Tuhan!
23. Wo sumowatem Sia, ku-
ana: sei si maesso si kamana
karapiku andarem in kakanan,
sia ja tumuruk okka IJaku.
24. Ulitja si Anak i tou
mangeke, kele aipatikem ando-
rona; taan o inde asi tou anio!
si aisia ipaturuk si Anak i
tou! ja sama aisia, sa itu tou
itu raitja aipakaanakem! Khits.
1: 16—25.
25. Wo si Judas, si nima-
turuk i Sia, sumowatem wo
kumuaam: aku ja sia anio? e
Mangasusui! Kumuaam Sia ai-
sia: ja ko, si nikumuaam itu.
26. Wo andoro sera lumuku-
tem kai kuman, ja si Jezus
mindoom si roti, wo nimangi-
lekkem berkat Sia mapungku-
tem wo meem itu ase murid,
kuana: Ja mindo! kuman! si-
itu ja si owakku! Mark. 14:
22. Luk. 22: 19. 1 Kor.
11: 23.
27. Wo Sia mindoom si pa-
elleppan, wo nimangilekkem
berkat Sia meem siitu aisera,
kuana: ja mellep waja kamu
asi itu;
28. Ka si anio ja si endaku,
si enda i pakataaran werru, si
ipatuas anpapa e tou kelli an
kaampungan in dosa!
29. Wo Aku kumua aitjamu:
Aku ja raitja kai asi tarepe
ijasa mellep okka asi wua i
tuur in angor anio akar in
endo itu, si anwisa Aku tare
mellep okka itu karapi-mio
andarem in kakolanoan i
Amangku. Wahhju Joh. 19: 9.

---

30. Wo nimakananiim si na-
naniin-karajoan, sera ja nima-
ngeem an kuntung Zeitun.
Mazm. 113—118. Joh. 14: 31.
31. Andoro itu kumuaam si
Jezus aisera: andarem in
wenggi anio ja waja kamu pa-
katappeᵽen Aijaku; ka aipati-
kem: Aku lumuat okka si
Mangateir, wo se lumba i san-
gakarapi itjaserrar okka. Zach.
13: 7.
32. Taan sa Aku nimakatou-
wem, ja Aku rumirior okka
aitjamu mange an Galilea.
Matth. 28: 7.
33. Taan si Petrus sumowa-
tem kumua ai Sia: ja maan
kai waja makatappeᵽ okka ai-
tjamu, aku ja raitja makasa
pakatappeᵽen okka. Mark.
14: 30. Luk. 22: 34. Joh.
13: 38.
34. Kumuaam si Jezus aisia:
Ulit! Aku kumua aitjo: ja
Aku pakakelongennu okka an-
darem in wenggi anio maka-
tellu ririor asi koko laka ni-
makukuk.
35. Kumuaam si Petrus ai
Sia: maan kai aku karengan
mate karapimu, ja Ko raitja
makasa pakakelongenku; kele

itu kai kumuaam waja se murid.

---

36. Andoro itu mangeem si Jezus karapi-era an paennaan essa, si makangaran Gethsemane, wo kumuaam ase muridna: Ja lumukut anwiai akar Aku nimangeem wo nimakangilekkem anwiitu! Joh. 18: 1.
37. Wo Sia mindoom karapina si Petrus, wo se rua anak tuama i Zebedeus, wo tumotolem matekkur wo makainde kelli muli-ulit. Mark. 14: 33.
38. Andoro itu kumuaam Sia aisera: si mukurku ja pakasa matekkuᵽr akar in papate! menna anwiai wo mateir karapiku.
39. Wo nimangeem pira andior, Sia nimalettuppem an amona mangileᵽk wo kumua: o Amangku! sa rona, ja iwaja si paelleppan anio lumangkoi Aijaku! taan siaam kele Aku masale, taan kele Ko masale! Luk. 22: 41.
40. Wo Sia maijem ase muridna wo makaereem isera matekkel, wo Sia kumuaam asi Petrus: kua-ko raitjatoro mateir karapiku essake tuminting kaure?
41. Ja tumei-teir wo mangileᵽk, wo kamu siaam muntop an pangepeen! si rohh ja masaleᵽke, taan si owak ja lemme!
42. Kumiit itu Sia mangeem an kumarua wo mangilekᵽkem, kuana: o Amangku! sa si paelleppan anio raitjatoro lumangkoi Aijaku, karenganke Aku mellep itu, ja mamuali si kasaleannu!
43. Wo kewainam aisera, ja Sia makaereem isera kai matekkel, ka se werren-era nimauterrem.
44. Wo tumellaum isera Sia mangeem kai wo mangileᵽk an kumatellu, kumua se nuwu ituke.
45. Kumiit itu Sia maijem ase muridna, wo kumuaam aisera: ja manekkel kamu wo menna! milek! si tuminting nitumawiim, wo si Anak i tou ipaturuk an kama e tou berdosa.
46. Ja tumoor wo kita mange! milek, sia ja tawi, si tumuruk IJaku!

---

47. Wo maromaᵽpe Sia, milek! si Judas, si essaan ase sangapulu wo rua itu ja maijem, wo paumungen in tou wangko karapina, se maaliᵽim santi wo papangkur, wo airuduum e kapala Imam wo Mangamatua i touᵽ. Mark. 14: 43. Luk. 22: 47. Joh. 18: 2—12.
48. Wo si nitumuruk i Sia, itu nimeeem aisera tuus essa, kuana: sei si aku mawombo okka, Sia ja i Sia, i Sia rakeppen!
49. Wo tarepeke maijem sia asi Jezus, kuana: tawea! e

Mangasusui! wo sia mawomboom i Sia.

50. Taan si Jezus kumuaam aisia: e karapi! karapi muali sapa ja ko anwiai? Andoro itu maijem sera wo tumimboijem se kama-era asi Jezus, wo rumakeppem i Sia.

51. Wo milek! si essaan aisera se karapi i Jezus maangkaijem si kamana mawesso si santina, wo sia maparakkem si ata i Imam wangko, wo mapokolem si luntengna. Mark. 14: 47. Luk. 22: 50. Joh. 18: 10.

52. Andoro itu kumuaam si Jezus aisia: warengem si santimu muntop an walena! ka waja se mindo si santi marai okka karapi in santi!

53. Kaapa si rekenennu, ja Aku raitjatoro an tarepe ijasa mangilek asi Amangku, wo Sia rumudu okka an tawanganku kumellipe-mai ase sangapulu wo rua sangaumung e Melaikat? Dan. 7: 10.

54. Taan kelemwisa palekkeppen okka se Surat, se kumua, ja karengan mamuali kele itu?

55. An tuminting ituke kumuaam si Jezus ase paumungen in tou: Ja kele masarot asi tampamuis kamu nikumessotem maalip santi wo papangkur wo marakep IJaku! mandondop Aku ja nilumukutem karapi-mio masusui andarem in gredja, wo kamu raitja nirumakep IJaku.

56. Taan waja se itu nimamualiim, wo palekkeppen okka se Surat e Mangasani. Andoro itu tuminkassem waja se murid tumellau i Sia. Matth. 26: 31.

57. Anaitu se nirumakeppem si Jezus, itu makawaliim i Sia asi Kajafas, si Imam wangko, anwisa pinaumungem se Pandita wo se Mangamatua. Joh. 18: 13.

58. Wo si Petrus kumiitem ai Sia an tajang akar an kaajaan i Imam wangko, wo nimakauntoppem sia lumukutem karapi e ata wo mailek si kaapuan.

59. Wo se kapala Imam, wo se Mangamatua wo si pakasa paumungen e Mangaroma wangko itu mangereem kasairian towo masarot asi Jezus, wo sera rona mapate i Sia; taan raitja makaereem itu.

60. Wo maan nimaijem kelli sairi towo, ja sera raitja makaereem itu.

61. Taan an kaapuana maijem rua sairi towo wo kumuaam: Ja Sia anio nikumuaam: Aku rona gumogar si gredja i Allah, wo tooren itu andarem in tellu ngaendo. Joh. 2: 19.

62. Wo si Imam wangko tumoorem wo kumuaam ai Sia: Ko ja raitja sumowat sapap? ja sapa itu si ipasairiera masarot Aitjo?

63. Taan si Jezus memen-

nepske. Wo si Imam wangko sumowatem kumua ai Sia: aku mapatiwa Itjo asi Allah si mennonou, wo Ko kumua aitjami, sa Ko ja si Christus, si Anak i Allah itu?

64. Kumuaam si Jezus aisia: si aitjuanum itu; taan Aku kumua aitjamu: ja asi tarepe ijasa kamu mailek okka si Anak i tou lumukut an kakan i kakawasaan i Allah, wo mai ase kembung i langit.

65. Andoro itu roijotennem i Imam wangko se arorona, kuana: Sia nimatendulem, sapape kai katoroanta ase sairi? milek! ja tarepe kamu nimalinjaam si katendulanna!

66. Ja sapa si rekenenmio? wo sumowatem sera kumua: ja si kaseaanna asi papate!

67. Kumiit itu ja Sia pinaruraanem-era an amona, wo sera marukiim i Sia. Luk. 22: 63—65. Jes. 50: 6.

68. Wo se walina maseppeem i Sia, kua-era: ja masani aitjami, e Christus! sei sia anio si nimaseppeem Itjo?

69. Anaitu si Petrus lumukutem anioba i kaajaan, wo ata wewene essa maijem aisia, kuana: Ja kai ko anio karapi i Jezus i Galilea itu.

70. Taan sia makelongem itu andior e waja, kuana: raitja kailekkanku si ipakuamu.

71. Wo keangenam asi papalen si andior, ja mailekkem isia wewene walina, si kumuaam aisera se anwiitu: ja kai sia anio karapi i Jezus si Nazarani itu.

72. Taan sia makelongem itu kai karapi matiwa: ja aku raitja makailek si tou anio!

73. Wo pirake kumiit itu ja maijem kai se makatoorem anwiitu kumua asi Petrus: ulit! ja kai ko aisera itu, ka si romamu kai mapakailek itjo.

74. Andoro itu tumotolem sia ipakatiwa isia in essa, wo matiwa: aku ja raitja makailek si tou anio!

75. Wo tarepeke makukukem si koko laka; wo si Petrus makarekenem si nuwu i Jezus, si aitjuaam aisia: ririor asi koko laka makukuk, ko ja nimakakelongem okka IJaku makatellu. Wo sia kumessotem wo maamepem mawendu kelli. Matth. 26: 34. Luk. 22: 61.

PAIBAAN XXVII.

Asi maando-mai woowoondo mapaketter si paumungen e Mangaroma wangko si ukuman andoro i papate i Tuhan wo makawali i Sia asi Pontius Pilatus, 1—2. Si kukua andoro i kasessellan wo pakapatean i Judas, 3—10. Si kukua andoro i paraiꝑjen i Tuhanta andior i Pilatus wo an kuntung Golgotha, anwisa Sia mate kai, 11—50. Si kukua andoro e tuus se nikumiitem asi papatena, wo kelemwisa Sia ailobengem asi mawawaendo i endo ituke, 51—66.

1. Anaitu asi maando-mai woowoondo ja maromaꝑanem se kapala Imam wo se Mangamatua i touꝑ masarot si Jezus, wo mapate i Sia. Mark. 15. Luk. 22: 66.

2. Wo nimakawakessem i Sia, sera ja nimakawaliim wo nimakurukkem i Sia asi Pontius Pilatus, si Mangasawel i Sulthan itu. Luk. 23: 1. Joh. 18: 28.

---

3. Anaitu keilekkem i Judas, si nimaturuk i Sia, Sia ja pinakaseaanem, ja sia nimakasessellem, wo mawarengem se tellu-ngapulu keping susi ase kapala Imam wo se Mangamatua,

4. Kuana: Aku ja nimaberdosa karapi maturuk si enda lennas itu! taan kumuaam sera: ja sapa si papandungenami asi itu? rumekeꝑn ko asi itu!

5. Wo nimakawangkilem sia se keping susi itu andarem in gredja, ja sia mangeem maweren isia in essa. Khits. 1: 18.

6. Wo se kapala Imam mindoom se keping susi itu, kua-era: ja raitjatoro iwekkar itu andarem in paaragessan, anpapa itu ja weena i enda. Matth. 23: 23—24.

7. Wo nimakaromaꝑam sera ja tumellessem karapi in itu si tana i tou essa, si mangaemma-kure, mamuali pangalobengan asi tou tana walina. Khits. 1: 19.

8. Anpapa itu pinangaranem si tana itu tana i enda akar asi endo ijasa.

9. Andoro itu pinalekkeppem si aiparomaam i Mangasani Jeremias, kuana: "ja sera nimindoom se tellu-ngapulu keping susi, si weena i tou, si aipakaweem, si pinakaweenem e anak i Izrael. Zach. 11: 12—13.

10. Wo sera nimeem se itu maier si tana i mangaemma-

kure, itjiit asi aitaar i Tuhan aijaku."

11. Anaitu si Jezus tumoorem andior i Mangasawel i Sulthan, wo si Mangasawel i Sulthan itu mawueijem ai Sia, kuana: Ko ja si Kolano e Jehudi? Wo si Jezus kumuaam aisia: si itjuanu. Luk. 23: 2. Joh. 18: 28—40.
12. Wo andorona papaseaanem Sia e kapala Imam wo se Mangamatua, ja Sia raitja sumowatem sapaŗ.
13. Andoro itu kumuaam si Pilatus ai Sia: ja Ko raitja malinja, kelemwisa kakelli sera masairi masarot Aitjo?
14. Taan Sia raitja sumowatem aisia asi essa e nuwu itu, akar malinterrem kelli si Mangasawel i Sulthan.
15. Wo asi endo wangko nimanaram si Mangasawel i Sulthan mapawekkar asi touŗ essa tou si aipaaressem, si itjasaleem-era. Mark. 15: 6.
16. Wo endo itu weaŗnem aisera an paaressan tou essa, si aipakuaŗam, makangaran Bar-abbas.
17. Anaitu kepakaumungemera, ja si Pilatus kumuaam aisera: ja sei si itjasale-mio aku mapawekkar aitjamu? si Bar-abbas? kaapa si Jezus, si makangaran Christus?
18. Ka kailekkannam Sia ja aipaturukkem-era anpapa in kakanattan.
19. Wo kepakalukutnam asi pangaukuman, ja si pannanaanna rumuduum tou mai aisia, kuana: ja siaam memma ko sapaŗ masarot asi tou rondor anio, ka an kainia aku ja nimendamem kelli andarem in paipiinku anpapa i Sia.
20. Taan se kapala Imam wo se Mangamatua nimaparekeŗnem ase paumungen in tou, wo sera mangilek si Barabbas, wo mapate si Jezus. Mark. 15: 11. Luk. 23: 18. Joh. 18: 40.
21. Wo si Mangasawel i Sulthan kumuaam aisera: Ja sei ase rua anio itjasale-mio wo aku mapawekkar aitjamu? wo kumuaam sera: si Bar-abbas.
22. Kumuaam si Pilatus aïsera: ja sapa paemmaanku okka asi Jezus, si makangaran Christus? Sera waja kumuaam aisia: ja Sia ipawee asi pinalawa.
23. Taan kumuaam si Mangasawel i Sulthan itu: ja lewo sapa si pinaemmaannam? Wo sera marangatem kumellipe-mai, kua-era: ja Sia ipawee asi pinalawa.
24. Anaitu keilekkem i Pilatus, ja sia raitja makakowa, taan mamualiim karintjaan makaure makakelli, ja sia mindoom rano, wo mawoasem se kama andior i paumungen in tou, kuana: aku ja raitja sumea asi enda i tou rondor anio; ja marekeŗn kamu!
25. Wo si pakasa i touŗ su-

mowatem wo kumuaam: ja si endana mai aitjami wo ase anak-ami!

26. Andoro itu sia mapawekkarem si Bar-abbas aisera; taan nimapateppiim si Jezus sia tumurukkem i Sia wo Sia ipawee asi pinalawa. Joh. 19: 1.

27. Kumiit itu mindoom se suraro i Mangasawel i Sulthan karapi-era si Jezus andarem in paukumanan, wo mapaumungem si pakasa masuraro malitjir i Sia.

28. Wo sera mapakessotem i Sia si karaina, wo mapakeem i Sia karapi aroro itu si pailekkenna raindangungu;

29. Kai sera maaijamam makota essa asi susune, wo iwekkarem itu an rokosna, wo tambellang essa an kamana kakan, wo sera makundu-um andiorna, kua-era karapi in pakawerrapan Sia: ja tawea, e Kolano e Jehudi!

30. Sera kai maruraam ai Sia, wo mindoom si tambellang itu, wo mapangkurem an rokosna.

31. Anaitu pinakawerrapanem-era Sia, ja sera mapakessotem i Sia si aroro itu, wo mapakeem i Sia karapi i karaina wo makawaliim i Sia wo ipawee asi pinalawa. Luk. 23: 26. Joh. 19: 16. Mark. 15: 20.

32. Wo kumessotem sera makaerem tuama essa i Cyrene, makangaran Simon; isia anio ja sera malesseem wo sia muleng si pinalawana.

33. Wo nimaijem sera akar asi paennaan itu, si makangaran Golgotha, si pakasigillanna ja: pangaemaan e rua in rokos,

34. Ja sera meem ai Sia mellep essem si aipakemmu karapi in pait; taan keendamennam siitu, ja Sia raitjakiim mellep itu.

35. Anaitu pinakaweem-era Sia asi pinalawa, ja sera nimawetengem se karaina karapi mawangkil se watu patengoan, wo palekkeppen okka si aiparomaam i Mangasani: "sera ja nimawetengem se karaiku anuner-era, wo nimawangkilem asi aroroku se watu patengoan!" Mazm. 22: 19.

36. Wo sera lumukutem mateir i Sia anwiitu.

37. Wo arangka i rokosna aipaweem-era si papaseaanna, si aipatikeem kelai: SIA ANIO JA JEZUS, SI KOLANO E JEHUDI.

38. Endo itu kai aipaweem ase pinalawa karapina rua tampamuis, si essa an kakan, wo si essa an kabiri.

39. Wo se lumangkoijem nimasendul i Sia, maedop se rokos-era, Mazm. 22: 8.

40. Wo kumuaam: e Ko, si magogar si Gredja, wo makatoor itu andarem in tellungaendo! ja mekkarem Itjo in essa; sa Ko si Anak i Allah,

ja rumojorem asi pinalawa! Joh. 2: 19—21.
41. Wo kele itu kai Sia pinakawerrapanem e kapala Imam karapi e Pandita, wo se Mangamatua wo se tou Farisi, kua-era:
42. Se walina aiwekkarnam, i Sia in essa Sia raitjatoro mekkar; sa Sia si Kolano e Jehudi, ja Sia rumojor asi pinalawa tarepe, wo kami mameman okka i Sia.
43. Sia nimamangen asi Allah, ja wo Sia mekkar i Sia an tarepe ijasa, sa Sia masale i Sia! ka aitjuanam: Aku ja Anak i Allah.
44. Wo kele itu kai se tampamuis nimaroros i Sia, se karapina aipaweem ase pinalawa. Luk. 23: 39—43.
45. Anaitu an tuminting kumaennem mamualiim karirimbengan asi pakasa i tana itu akar an tuminting kumasio.
46. Wo parekepnen an tuminting kumasio itu marangatem si Jezus karapi in roma reppet, kuana: ELI! ELI! LAMA SABACHTANI! itu ja: o Allahku! o Allahku! ja anpapa in sapa Ko nitumellaum IJaku! Mazm. 22: 2.
47. Wo pira aisera se nimakatoor anwiitu, kelinjaam-era itu, kumuaam: Sia matowa si Elias.
48. Wo tarepeke si essa aisera mindoom lalaina in watu-apo, wo nimumpun itu karapi in essem wo aiwekkar an tambellang essa, ja sia meem ai Sia mellep.
49. Taan se walina kumuaam: ijenna! mai ilekkenta, sa si Elias mai wo mekkar okka i Sia.
50. Wo si Jezus marangatem kai karapi in roma reppet, wo mekkarem si rohh.

---

51. Wo milek! si kekendir i Gredja nimajorotem arangka akar anmiona, wo nimangedo si tana wo se watu apo nimawetteem. 2 Moz. 26: 31—37.
52. Wo se lobeng pinawukaanem, wo kelli owak e tou lennas, se nimateem, itu pakatouwem,
53. Wo nimakakessotem sera ase lobeng an somoi i pakatouwanna, wo nimuntoppem an roong lennas, wo pinailekkenem ase tou kelli.
54. Anaitu si kapala e maatus, wo se nimateirem karapina si Jezus, keilekkem-era si mangedo in tana, wo waja se nimamualiim: sera ja itjaindeem kelli, wo kumuaam: Ulit! Sia anio ja Anak i Allah! Mark. 15: 39.
55. Wo weweanem anwiitu wewene kelli, se masereem an tajang, wo se nikumiitem si Jezus an Galilea wo maapo ai Sia;
56. Anuner-era ja si Maria Magdalena, wo Maria, si inang i Jakob wo Joses, wo

si inang e anak tuama i Zebedeus.

---

57. Anaitu nimawawaendo-om maijem tuama siga essa i Arimathea, makangaran Jozef, si kai isia in essa ja murid i Jezus. Mark. 15: 42. Luk. 23: 50.

58. Sia anio maijem asi Pilatus mangilek si owak i Jezus. Andoro itu rumuduum si Pilatus wo ipawee aisia si owak itu.

59. Wo si Jozef mindoom si owak itu, wo saputennam si-itu andarem in aroro alus si lennas,

60. Wo pawekkarennam si-itu andarem in lobengna werru, si aipapaatnam andarem watu apo, wo nimakawalintuwangem watu wangko essa andior i panapa i lobeng itu, ja sia mangeem. Jes. 53: 9.

61. Kai weaꝑnem anwiitu si Maria Magdalena, wo si Maria walina, malukuꝑt andior i lobeng itu.

62. Anaitu asi maendo-mai, si kumiit si endo i kaaleran, ja se kapala Imam wo se tou Farisi maumungem mai asi Pilatus.

63. Kua-era: Tuwan! kami ja makatanei, ja si Mangatena anio, mennonoupe Sia, nikumuaam: an somoi in tellungaendo Aku ja makatou okka.

64. Anpapa itu ja rumudu wo si lobeng itu pakauliten akar asi endo kumatellu, wo siaam makasa se murid mai an wenggi rumombit i Sia, wo kumua asi touꝑ: Ja Sia pinakatouwem ase nimate, wo mamuali si katenaan somoi lumewope-mai asi katare.

65. Wo si Pilatus kumuaam aisera: Weaꝑn aitjamu sangalukar, ja mange kamu wo pakauliten itu itjiit asi kasigillan-nio.

66. Wo sera mangeem pakauliten si lobeng itu karapi i sangalukar, wo makatjappe-em si watu itu.

PAIBAAN XXVIII.

Si kukua andoro i pakatouwan i Tuhan Jezus asi endo kumatellu, kaapa endo dominggu, si karengan paputeen karapi Mark. 16. Luk. 24. Joh. 20, itu ja andarem paibaan anio kelai: Pira murid wewene mange wowoondo itu asi lobeng, 1. Ririor asi kewai-era a lobeng pailekken asi sangalukar Melaikat essa si mawuka si lobeng, se malukar tuminkas, 2—4. Si Melaikat rumudu se wewene makatau ase

murid si pakatouwan i Tuhan, 5—7. A lalan pailekken aisera si Tuhan, 8—10. Se malukar makatau an Jeruzalem ase Imam wangko, sapa nimamualiim an lobeng, wo se malukar makaere kelli keping wo sera makelong itu wo matowo, 11—15. Si Tuhan pailekken endo walina ase murid an Galilea; mee aisera si tita andoro i pakatauwan in Indjil wo si pakalellean, wo sumossor an sorga, 16—20.

1. Anaitu nilumangkoijem ure si endo sabtu, keantang in wena, asi endo katare, ja maijem si Maria Magdalena wo si Maria walina masale mailek si lobeng.

2. Wo milek! mangedo wangko mamualiim; ka essa Melaikat i Tuhan, si marojorem asi sorga, itu maijem tumuppil si watu asi panapa, wo lumukutem asi itu.

3 Wo si giona ja kele kilat, wo si pakeanna itu ja kulo kele ngelu.

4. Wo anpapa in kaindean-era aisia ja se malukar aipakakaijakaam kelli, wo mamualiim kele nimate.

5. Taan ase wewene itu sumowatem si Melaikat, kuana: ja siaam maindep kamu; ka kailekkanku ja kamu mangere si Jezus, si aipawee asi pinalawa.

6. Sia ja raitja anwiai; ka nimakatou Sia, kele aitjuanam; ja mai milek si paennaan, anwisa winekkelem si Tuhan.

7. Wo mariorp ja mange kumua kamu ase muridna, ja Sia nimakatou anuner e nimate, wo milek! Sia rumirior aitjamu mange an Galilea; anwiitu ja kamu mailek okka i Sia. Milek! aku ja nikumuaam itu aitjamu.

8. Wo mariorem sera kumessot asi lobeng karapi in kaindeau wo kasaleau wangko, wo sera tuminkassem wo makatau itu ase muridna.

9. Wo keangeem-era makatau itu ase muridna, ja milek! si Jezus masunkulem isera, kuana: tabea aitjamu! Wo sera maijem matimboi se kekeina kumundu sumiri ai Sia.

10. Andoro itu kumuaam si Jezus aisera: Ja siaam maindep! mange makatau ase pokku tuama, wo sera mange an Galilea, wo anwiitu ja sera mailek okka IJaku.

11. Wo keangeem-era ja milek! pira asi sangalukar maijem an roong makatau waja se nimamualiim ase kapala Imam.

12. Wo kepakaumungem-era

karapi e Mangamatua, wo nimakaromaꝑanem, ja sera meem kelli keping ase suraro itu,
13. Wo kumuaam: ja kumua kamu, ja se muridna nimai an wenggi wo nirumombit i Sia andoro kamij manekkeꝑlem.
14. Wo sa itu palinjaan i Mangasawel i Sulthan, kami ja lumeppei okka isia, wo memma wo kamu raitja pakawenduun.
15. Wo sera nimindoom se keping itu wo nimemmaam kele aipakasusuijem. Wo si kukua itu aitjaserrar anuner e Jehudi akar asi endo ijasa.

16. Anaitu se sangapulu wo essa murid nimangeem an Galilea asi kuntung itu, si aitaar i Jezus aisera.
17. Wo keilekkem-era i Sia, ja sera kumunduum sumiri ai Sia; taan anuner-era ja weaꝑnem, se nimatappeꝑ.
18. Wo kewaijem i Jezus aisera, ja Sia maromaam aisera, kuana: Ja Aijaku aipaweem waja se kawasa andarem in sorga wo anbawo in tana!
19. Anpapa itu ja mange kamu sumusui waja se touꝑ mamuali murid, makalelleen isera andarem in ngaran i Amang, wo si Anak tuama wo si Rohhulkhudus! wo sumusui isera matimboi se waja se aitaarkum aitjamu! Mark. 16: 15—16.
20. Wo milek! Aku ja karapi mio waja se endo akar asi kakaapuan in tana! Amin. Matth. 18: 20.

KAAPUAN.